

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO EKONOMISKO ATTIECĪBU KATEDRA

Profesionālā bakalaura studiju programma Starptautiskās ekonomiskās attiecības

**EIROPAS SAVIENĪBAS UN LATVIJAS SOCIĀLĀ
POLITIKA MŪSDIENU EKONOMIKAS APSTĀKĻOS**

**EUROPEAN UNION AND LATVIAN SOCIAL POLICY IN THE
CONDITIONS OF MODERN ECONOMIC**

DIPLOMDARBS

Autors: *Eva Grintāle*

Studenta apliecības Nr.: eg08011

Darba vadītājs: Dr.oec, profesore Tatjana Muravska

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Sociālā politika ir jēdziens, kas ir saistīts ar valsts veidotām vadlīnijām, likumdošanu un dažādiem pasākumiem, kas būtiski ietekmē dzīves apstākļus, kuri attiecas uz cilvēku labklājības palielināšanu. Sociālajai politikai būtiska loma bija laikā, kad Eiropu skāra ekonomiskā krīze. Nodarbinātības līmenis samazinājās, un pieauga bezdarbs, strauji pieauga mājāsaimniecību skaits, kuru finansiālā situācija bija ļoti smaga. Iedzīvotāji arvien biežāk nespēja norēķināties par precēm un pakalpojumiem, pieauga nabadzības risks. Sociālā drošības sistēma gan krīzes, gan pēckrīzes laikā nodrošināja lielu daļu iedzīvotājus ar ienākumiem, tādējādi samazinot nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaitu.

Diplomdarba tēma ir Eiropas Savienības un Latvijas sociālā politika mūsdienu ekonomikas apstākļos.

Diplomdarba mērķis - izpētīt Latvijas sociālās politikas attīstības tendenču sasaisti ar Eiropas Savienību, salīdzinot Latvijas un Eiropas valstu sociālās drošības sistēmas, un sniegt priekšlikumus un secinājumus.

Darbs sastāv no teorētiskās un praktiskās daļas. Darba teorētiskajā daļā apskatīts sociālās politikas jēdziens, modeļi, sīkāk apskatīta Eiropas Savienības un Latvijas sociālās politikas izveide un attīstība. Tiek aplūkota esošā sociālā situācija Eiropas Savienībā un Latvijā, nedaudz sīkāk analizēta sociālās aizsardzības izdevumu efektivitāte. Praktiskajā daļā ir aptaujāto iedzīvotāju anketu rezultātu apraksts un analīze.

Pētījumā tika pielietota analītiskā pētījuma metode, salīdzinošā jeb komparatīvā metode, kvalitatīvā metode, kā arī kvantitatīvā metode.

Darba apjoms ir 71 lapaspuse, tajā ir 10 tabulas, 20 attēli, un tam ir 3 pielikumi.

Atslēgas vārdi: sociālā aizsardzība, nabadzības risks, sociālā atstumtība.

ANNOTATION

Social policy is a concept that is related to guidelines, legislation and various activities made by government that significantly affect the life circumstances which is related with increasing of human well-being. Social policy has played an important role at a time when the economic crisis hit Europe. The employment rate fell and unemployment increased rapidly, increased the number of households whose financial situation was very difficult. Citizens are increasingly unable to pay for goods and services, increased risks of poverty. Social security system in crisis and post-crisis period provided a large part of the population with income, thereby reducing the risk of poverty population.

Theme of the paper is European Union and Latvian social policy in the conditions of modern economic.

Aim of the research - to study the development of tendencies of Latvian social policy in the context of European Union, comparing Latvian and European Union social protection systems, and make conclusions and suggestions.

The work consists of theoretical and practical part. The theoretical part describes the social policy concept and models, describes in detail the formation and development of social policy in Latvia and European Union, discussed the current social situation in the Latvia and European Union, a little more analysis of the effectiveness of social protection expenditure. The practical part consists of description and analysis of the people surveyed.

Methods of the research - analytical research method, the comparative method qualitative method and quantitative method..

Volume of the paper - the amount of the work is 71 page, including 10 tables, 20 pictures and the work has 3 appendixes.

Key words: social protection, at risk of poverty, social exclusion.

SATURA RĀDĪTĀJS

Apzīmējumu saraksts.....	5
Ievads.....	7
1. SOCIĀLĀS POLITIKAS BŪTĪBA UN TENDENCES.....	9
1.1.Sociālās politikas jēdziens un modeļi	9
1.2.Eiropas Savienības un Latvijas sociālās politikas mūsdienu tendences	15
2. SOCIĀLĀ SITUĀCIJA ES UN LATVIJĀ	27
2.1.Eiropas Savienība	27
2.1.1.Pieaugošas atšķirības eirozonā.....	27
2.1.2.Nabadzības un ilgstošas atstumtības risks.....	29
2.1.3.Sociālās aizsardzības izdevumi un nabadzības samazināšana	31
2.2.Latvija	36
2.2.1.Sociālās aizsardzības ienākumi un izdevumi	36
2.2.2.Ienākumu drošība.....	39
2.2.3.Sociālās drošības sistēma	41
3. LATVIJAS IEDZĪVOTĀJU SOCIĀLĀS DROŠĪBAS LĪMENIS	48
Secinājumi	57
Priekšlikumi.....	59
Izmantotā literatūra un avoti.....	60
Pielikumi.....	64
1. pielikums Latvijas sociālie indikatori	1
2. pielikums Aptaujas „Eiropas Savienības un Latvija sociālā politika mūsdienu ekonomikas apstākļos” sociālekonomiskā analīze.....	2
3. pielikums Aptauja „Eiropas Savienības un Latvija sociālā politika mūsdienu ekonomikas apstākļos” rezultāti no visidati.lv pdf formātā.	3

Apzīmējumu saraksts

1/3 - viena trešdaļa

ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija

AES – atomelektrostacija

AKM – atvērtās koordinācijas metode

ES – Eiropas Savienība

ESDE - Employment and Social Developments in Europe

ESF – Eiropas Sociālais fonds

EU-27 – visas Eiropas Savienības 27 dalībvalstis

EU-15 - Eiropas Savienības 15 valstis: Apvienotā Karaliste, Austrija, Beļģija, Dānija, Francija, Grieķija, Itālija, Īrija, Luksemburga, Nīderlande, Portugāle, Somija, Spānija, Vācija, Zviedrija

EU-SILC - statistics on Income and Living Conditions

GMI – garantētais minimālais ienākums

IIN – iedzīvotāju ienākuma nodoklis

IKP – iekšzemes kopprodukts

Ls – lats

LVL – lats

Milj. – miljons

NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra

t.i. – tas ir

Tūkst. – tūkstotis

u. c. – un citi

VSAA – Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

ZDI – zema darba intensitāte

AT – Austrija

BE – Beļģija

BG - Bulgārija

CY - Kipra

CZ – Čehijas Republika

DE – Vācija

DK - Dānija

EE – Igaunija

EL – Grieķija

ES – Spānija
FI - Somija
FR – Francija
HU – Ungārija
IE – Īrija
IT – Itālija
LT – Lietuva
LU – Luksemburga
LV – Latvija
MT – Malta
NL – Nīderlande
PL – Polija
PT – Portugāle
RO – Rumānija
SE - Zviedrija
SI – Slovēnija
SK – Slovākija
UK – Apvienotā Karaliste

Ievads

Sociālā politika ir vērsta uz to, lai aizsargātu iedzīvotājus dažādu risku gadījumā, kad ir nepieciešama sociālā aizsardzība, piemēram, vecums, bezdarbs, slimība, invaliditāte, ģimene/bērni un sociālā atstumtība.

Eiropas Savienībā sociālā krīze pastiprinās un tuvākajā laikā nav gaidāma situācijas uzlabošanās. Valstis veic dažādas izmaiņas nodokļu un pabalstu sistēmās, samazina algas valsts sektorā – tas savukārt izraisa ievērojamus mājāsaimniecību ienākumu samazinājumus.

Latvijā sociālā politika ir piedzīvojusi būtiskas pārmaiņas un reformas kopš iestāšanās Eiropas Savienībā. Latvija ir sociāli atbildīga valsts, tās likumdošanā ir noteikts, kādus pasākumus tā veic, lai īstenotu sociālo taisnīgumu un izlīdzinātu sociālās atšķirības, kā arī nodrošinātu atbilstošus dzīves standartus. Tomēr Latvijas sociālajā politikā uzsvars ir uz indivīda paša atbildību par savu sociālo drošību.

Autore šo tematu izvēlējās, jo šobrīd, kad ir atrisinātas valsts ekonomiskās problēmas, ļoti aktuālas ir kļuvušas sociālās problēmas, arī starptautiskā līmenī. Valsts sniegtā palīdzība un atbalsts ir ļoti nozīmīgs un nepieciešams, lai pasargātu lielu daļu iedzīvotāju no nonākšanas uz nabadzības sliekšņa visā Eiropā. Ņemot vērā faktu, ka darba tirgus situācija uzlabojas salīdzinoši ļoti lēni, tajā pašā laikā ir jāņem vērā arī kopējā tautsaimniecības attīstība, ir ļoti svarīgi turpināt sniegt atbalstu un pāriet no pasīviem pasākumiem uz aktīviem pasākumiem, lai efektīvāk samazinātu nabadzības izplatību un nepieļautu jaunu cilvēku nonākšanu uz nabadzības riska sliekšņa, neļaujot zaudēt motivāciju savu situāciju uzlabot un iesaistīties darba tirgū.

Savā 2012. gada ESDE (Employment and Social Developments in Europe) ziņojumā Eiropas Komisija atzīmē, ka 2012. gads ir vēl viens ļoti slikts gads Eiropai. Pēc piecu gadu ekonomiskās krīzes, lejupslīde ir atgriezies, bezdarbs ir sasniedzis līmeni, kāds nav pieredzēts gandrīz divus gadu desmitus, un sociālā situācija arī pasliktinās. Automātisko stabilizatoru efekts, kuru uzdevums ir saglabāt mājāsaimniecību ienākumus un aizsargāt neaizsargātāko iedzīvotāju daļu, ir būtiski samazinājies, salīdzinot ar pirmajiem krīzes gadiem. Iedzīvotāji, kuri atrodas paaugstināta nabadzības riska grupā, piemēram, jaunieši, bērni un zināmā mērā arī migranti, tagad piedzīvo vēl sliktāku situāciju.

Darba mērķis - izpētīt Latvijas sociālās politikas attīstības tendenču sasaisti ar Eiropas Savienību, salīdzinot Latvijas un Eiropas valstu sociālās drošības sistēmas, un sniegt priekšlikumus un secinājumus.

Uzdevumi mērķa sasniegšanai:

1. Apkopot un izpētīt svarīgāko informāciju par atbilstoši tematu, veikt informācijas analīzi par sociālās politikas rādītājiem un indikatoriem
2. Izveidot vienotu un pārskatāmu darbu, kas atbilst izvirzītajām prasībām.
3. Izveidot un veikt aptauju Latvijas iedzīvotājiem par to, cik sociāli aizsargāti viņi jūtas esošajā sistēmā.
4. Apkopot un analizēt iegūtos aptaujas datus.
5. Izstrādāt secinājumus un priekšlikumus.

Darbā izmantotās metodes - pētījumā tika pielietota analītiskā pētījuma metode, salīdzinošā jeb komparatīvā metode, kvalitatīvā metode, kā arī kvantitatīvā metode.

Darba teorētiskā bāze - darbā izmantoti Latvijas Republikas likumi, ES un Latvijas normatīvie akti, grāmatas, zinātniskās publikācijas un pētījumu rezultāti par sociālo politiku, Latvijas un Eiropas Savienības oficiālie pārskati, statistikas pārvalžu dati, Latvijas valsts iestāžu pārskati un elektronisko resursu avoti.

Darba pirmajā nodaļā tiek apskatīta sociālās politikas būtība un modeļi. Tiek pētīts sociālās politikas jēdziens, veikta Eiropas Savienības valstu sociālo politikas modeļu izpēte. Sīkāk apskatīta Eiropas Savienības un Latvijas sociālās politikas izveide un attīstība.

Otrajā nodaļā tiek aplūkota esošā sociālā situācija Eiropas Savienībā un Latvijā, nedaudz sīkāk analizēta sociālās aizsardzības izdevumu efektivitāte.

Trešajā nodaļā ir aptaujāto iedzīvotāju anketu rezultātu apraksts un analīze.

Darbs noslēdzas ar secinājumiem un priekšlikumiem.

Darba apjoms ir 71 lapaspuse, tajā ir 10 tabulas, 20 attēli, un tam ir 3 pielikumi.

1. SOCIĀLĀS POLITIKAS BŪTĪBA UN TENDENCES

1.1. Sociālās politikas jēdziens un modeļi

Sociālā politika – valsts institūciju stratēģija, taktika un rīcība (pasākumi), kas virzīta uz sociālo mērķu sasniegšanu, ieskaitot sociālo aizsardzību.¹

Jēdziens sociālā politika ir politika, ko valsts izmanto iedzīvotāju labklājības palielināšanai un sociālajai aizsardzībai. Pirmkārt, sociālā politika ir saistīta ar sociālajiem pakalpojumiem un valsts labklājību, otrkārt, to ietekmē vairāki faktori, līdzekļi, ar kuriem tiek vairota valsts labklājība, kā arī ekonomiskie un sociālie apstākļi. Galvenās sociālās politikas jomas ir saistītas ar:

- sociālo pakalpojumu politiku un administratīvo praksi, ietverot arī veselības aprūpi, sociālo drošību, izglītību, nodarbinātību, sociālās aprūpes un mājokļu politiku;
- dažādām sociālajām problēmām, tajā skaitā noziedzību, invaliditāti, garīgo veselību un novecošanu;
- jautājumiem, kurus izraisa sociāli nelabvēlīgi apstākļi, piemēram, rasisms, nabadzība u.c.²

Sociālās politikas mērķis ir uzlabot cilvēku labklājību un, apmierināt cilvēku vajadzības pēc izglītības, veselības, mājokli un sociālo drošību.³

Sociālā politika attiecas uz labklājības, sociālās pārvaldes un valdības politikas attīstību, kuru izmanto sociālajai aizsardzībai. Sociālā politika ir saistīta ar valdības pieeju sociālo pakalpojumu attīstībai, veidojot valsts labklājību Alkoks (Alcock, 2003). Sociālā politika nav tikai mācību priekšmets, tā ir saistīta ar valstī pastāvošajiem sociālajiem un ekonomiskajiem apstākļiem, kā uzlabot šos apstākļus, lai veicinātu valsts labklājību. Sociālā politika, pārvalde un sociālais darbs ir vērsti uz labklājības paaugstināšanu, un problemātiskākajās vietās tiek novērstas sociālās problēmas, nodrošināti veselības pakalpojumi, izglītības un nodarbinātības pakalpojumi un sociālā aprūpe. Sociālā politika ir arī saistīta ar rases, nabadzības, dzimumu un sabiedrības un kopienas kolektīvās atbildības jautājumiem Kofejs (Coffey, 2004). Sociālā

---

¹ Akadēmiskā terminu datubāze Letonika. Pieejams: <http://datubazes.lanet.lv:2138/groups/default.aspx?r=1&q=soci%C4%81%C4%81%20politika&id=958767&&g=1> (skatīts 12.05.2013)

² P. Spicker. An introduction to Social Policy. Pieejams: <http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy/introduction/society.htm> (skatīts 15.05.2013)

³ K. Blakemore, E. Griggs. Social policy: an introduction. Third edition. – Berkshire: Open University Press, 2007. – 1 p.

politika ir lielā mērā atkarīga no saistītajām disciplīnām sociālajā darbā, psiholoģijā, likumos, ekonomikā, socioloģijā, politikā, filozofijā un sabiedrības veselībā.

Saskaņā ar Burčs (Burch, 1991), politika ir "darbības virziens, ar nolūku vai bez, kas apzināti tiek pieņemts vai var tikt piemērots atbilstošiem modeļiem laika gaitā.", un sociālā politika "ir saistīta ar cilvēkiem, kas dzīvo kopā vienā grupā, ar nosacījumu, ka tie savstarpēji mijiedarbojas viens uz otru".¹

Burčs (Burch) turklāt apgalvo, ka sociālā politika ir saistīta ar "de jure" un "de facto", tas nozīmē, ka sociālā politika ir ietverta tiesiskajā regulējumā un tai ir tendence sekot noteiktai prakses formai.²

Uzsverot to, ka ir svarīgi pareizi īstenot sociālo politiku, Krisiks (Krysik, 1998) apgalvo, ka sociālā politika ir saistīta ar lēmuma pieņemšanu un izvēli starp daudzajiem darbības virzieniem. Sniedzot pilnīgu administratīvu un procesuālo aprakstu par sociālo politiku, Krisiks (Krysik) apgalvo, ka ieviešot stratēģiju, lai sasniegtu konkrētu mērķi nākas saskarties ar finansēšanas un kompensāciju jautājumiem, piemēram, ienākumu avoti un formulas par izmaksāšanas kārtību - vai izmantot tirgus mehānismus, vai valsts nodrošinājumu vai abu kombināciju. Liela nozīme ir arī valsts administratīvo mehānismu piemērotībai konkrētajai politikai, kā arī valdības iesaistīšanas pakāpe.³

Sociālā politika risina divus galvenos labklājības un administrēšanas aspektus. Labklājības ekonomika tiek saprasta kā vispārēja tautas labklājība, un attiecas uz pakalpojumu klāstu, kas var aizsargāt cilvēkus pret saslimšanu un vecumu, un Eiropas Savienības ietvaros ar to saistītais termins "valsts labklājība", tiek lietots kā sinonīms "sociālajai aizsardzībai". Tādējādi labklājība ir diezgan plašs jēdziens un no valsts labklājības apraksta izriet, ka tās mērķis ir parūpēties ne tikai par cilvēku vajadzību realizāciju, bet arī par vispārējo fizisko un psiholoģisko labklājību.

Sociālā politika ceļā uz valsts labklājību sastopas ar dažādām humānās palīdzības, demokrātijas, reliģiskajām un praktiskajām problēmām. Humānās problēmas ir saistītas ar nabadzības izskaušanu un praktisku nepieciešamību tikt galā ar ekonomiskiem un sociāliem noteikumiem un ieguvumiem Hills (Hill, 2000). Reliģiskie aspekti uzsver labdarības pienākumus pret sabiedrību kopumā, un demokrātiskās problēmas izceļ sociālo aizsardzību kā būtisku katra indivīda demokrātisko tiesību sastāvdaļu.⁴

---

¹ H. A. Burch, D. G. Michaels. *The Why's of Social Policy: Perspective on Policy Preferences*. – New York: Praeger Publishers, 1991. – 2 p.

² Turpat 3 p.

³ J. Krysik, R. M. Moroney. *Social Policy and Social Work: Critical Essays on the Welfare State*. – New York: Aldine De Gruyter, 1998. - 3 p.

⁴ M. Hill. *Understanding Social Policy. Sixth Edition*. – New York: John Wiley & Sons, 2000. - 288 p.

Principi un vērtības, ko izmanto sociālā politika, atsaucas uz cilvēku vajadzībām, interesēm vai vēlmēm dažādos apstākļos, piemēram, nabadzība, kas tiek identificēta kā labklājības trūkums. Sociālā labklājība kopumā ievēro arī ģimeņu, kopienu un indivīdu intereses, jo cilvēki ir atkarīgi no sociālās mijiedarbības, izglītības un sadarbošanās, lai sasniegtu sociālos mērķus un palielinātu personisko labklājības līmeni. Sociālā politika un administrēšana ir cieši saistītas ar sabiedrības individuālo uztveri, sabiedrības vērtībām un sociālo mijiedarbību, un tie darbojas kā līdzekļi, lai realizētu konkrētu sociālo atbildību, kuras mērķis ir kopējā labuma gūšana.¹

Apsverot ideālos apstākļus valsts labklājībai, vai arī faktorus, kas samazina labklājības līmeni, tiek izcelti vairāki aspekti - nabadzība, bezdarbs, vecums, garīgas slimības, invaliditāte un sociālā atstumtība. Nabadzība var nozīmēt to, ka netiek apmierinātas cilvēka pamatvajadzības, piemēram, pārtika, apģērbs, pajumte un izglītība, bet, palielinoties ekonomiskajai lejupslīdei, tā sevī ietver arī sociālo atstumtību un sliktus materiālās dzīves apstākļus. Tomēr, nabadzība uzliek arī savu „zīmogu”, jo tā palielina nevienlīdzības ietekmi, tā kā nabadzīgi cilvēki ir tie, kurus uzskata par sociāli neatbilstošiem un kuri paši sevi pielāgo šai nabadzības kultūrai sakarā ar sociālās struktūras nevienlīdzību. Bezdarbs un sociālā atstumtība arī ir pieskatāmi pie negatīvajiem faktoriem, kas mēdz kavēt sociālo politiku attiecībā uz labklājības mērķiem. Bezdarbs var būt saistīts ar nepietiekamām atbilstošām prasmēm, vai fiziskiem ierobežojumiem, piemēram, vecums un invaliditāte. Tam visam tiek pievienotas arī izolācijas problēmas un garīgā neapmierinātība vai kāda no psiholoģiskajām krīzēm, kuras piemeklē cilvēkus gados. Jebkāda veida invaliditātei var būt sociāla, fiziska vai psiholoģiska ietekme un tā veido būtisku labklājības nosacījuma aspektu. Kaut gan svarīgi ir atzīmēt, ka sociālā politika vairāk ir vērsta uz politiski aktīvāku un jaunāku paaudzi un ir tendence atspoguļot nodarbinātības un tiesību, un tieslietu jautājumus, kas skar tieši jaunatni. Tādējādi sociālā politika ir daudzveidīga disciplīna ar dažādiem akadēmiskiem un sociāli-politiskiem aspektiem, kurā galvenās rūpes ir par sabiedrības veselību un labklājību.²

Teilors (Taylor, 1998) ieņem atšķirīgu pieeju un uzsver, cik svarīga ir sociālā identitāte sociālās politikas pētniecībā. Teilora (Taylor) mēģinājums bija iet tālāk nekā par vai pret postmodernismu argumentiem un apgalvoja, ka identitātes, sociālā viedokļa un sociālo attiecību analīzes atšķirības būtu jāapsver tāpat kā strukturālās nevienlīdzības sociālās politikas teorētisko apsvērumu ietvaros. Teilors (Taylor) norāda, ka ir problēmas ar sociālās politikas jēdziena izpratni, kas pēc viņa domām tiek skaidri pārprasta un attēlo

---

¹ M. Hill. *Understanding Social Policy*. Sixth Edition. – New York: John Wiley & Sons, 2000. - 288 p.

² Turpat.

nepieciešamību pēc pagaidu teorijas, kas atšķir ontoloģisko un kategorisko identitāti sociālajā politikā.¹

Franklins (Franklin, 2003) analizē sociālā kapitāla jēdzienu kā nozīmīgu instrumentu politiskajās pārmaiņās. Franklins raksta, ka sociālā kapitāla ideja pārveido dinamiku starp sociālo taisnīgumu un ekonomisko efektivitāti un padara sociālās attiecības par galveno faktoru, izskaidrojot nevienlīdzības pakāpi, ekonomisko labklājību un politisko līdzdalību.² Sociālā kapitāla jēdziens, kā sociālās politikas centrs pārbīda atbildības nastu no valdības uz indivīdu, no ekonomikas uz sabiedrības informēšanas politiku, kas uzsver sociālo uzvedību samazinot izmaksas valdībai, kas savukārt nodrošina ekonomiskos risinājumus sociālajām problēmām.

Cilvēks kā faktors tiek plaši apskatīts arī sociālās politikas Dīkona un Manna (Deacon and Mann, 1999) pētījumā, kurā tiek likts uzsvars uz individuālo uzvedību socioloģijā un sociālās politikas pētniecībā. Raksta uzmanība tiek vērsta uz indivīdu un pieaugošajām morāles un ētikas dilemmām, ar kurām saskaras mūsdienu sabiedrības cilvēks, aspekts, kuram ir liela ietekme uz sociālo politiku, un kas ir saistīts ar katra indivīda vispārējo labklājību un ir svarīga morāles un ētikas vērtību daļa. Morālisti Fīlds un Mīds (Field and Mead) norāda uz labklājības restrukturizācijas nepieciešamību, lai veicinātu atbildīgu morālo uzvedību. Tomēr sociologi Beks un Baumans (Beck un Bauman) uzskata, ka šāda piespiedu metode varētu izrādīties ne tikai vēltīga, bet pat bīstama. Tomēr autori apzinās nepieciešamību pēc teorijas atjaunošanas, pamatojoties uz atsevišķu cilvēku darbībām, kas var radīt iespējas sociālo zinātņu ietvaros un padarīt to precīzāku uz nabadzīgo cilvēku aktivitātēm un vajadzībām un atšķirībām mūsdienu daudzveidīgajā sabiedrībā.³

Eiropas Savienībā nav izveidots viens kopējs sociālais modelis. Eiropas valstīm ir plaša spektra pieeja sociālajai politikai. Tomēr Eiropas sociālās politikas ieviešanas kontekstā ir iespējams izdalīt četrus galvenos modeļu variantus.

Anglo-Sakšu modelī, kam seko Lielbritānija un Īrija, dominē brīvais tirgus un tas balstās uz ierobežotu kolektīvo sociālās aizsardzības nodrošinājumu un elastīgu darba tirgu. Brīvais tirgus un ģimene ir galvenie cilvēka labklājības nodrošinātāji ar nelielu nacionālo sociālo politiku lomu. Valsts mērķis ir nodrošināt pamata dzīves standartu un palīdzēt tiem, kam tas ir patiešām nepieciešams, mīkstinot tādu notikumu ietekmi, kas novestu pie nabadzības, piemēram, slimība, vecums, vai bezdarbs. No darba tirgus puses, šim modelim ir

---

¹ D. Taylor. Social Identity and Social Policy: Engagements with Postmodern Theory. *Journal of Social Policy*, 1988, N 03, vol. 27, 329-350 p.

² J. Franklin. Social Capital: Policy and Politics. *Social Policy and Society*, 2003, N 04, vol. 2, 349-352 p.

³ A. Deacon, K. Mann. Agency. Modernity and Social Policy. *Journal of Social Policy*, 1999, N 03, vol. 28, 413-435 p.

raksturīgs liels skaits arodbiedrību, kas savā darbībā ir vājas, samērā plaša un arvien pieaugoša algu dispersija un salīdzinoši liels nodarbinātības līmenis ar zemu atalgojumu.¹

Šim modelim ir raksturīgs arī tas, ka galvenā atbildība gulstas uz katra paša pleciem, indivīds ir pats par sevi sociāli atbildīgs. Tajā pašā laikā sociālie transferti ir mazāki un selektīvi.²

Šī modeļa pabalsta sistēmā ir būtiskas nepilnības, piemēram, tiek izmaksāti naudas pabalsti vientuļajām mātēm, par to, lai viņas sēž mājās (nostrādāto stundu skaits nedēļā nedrīkst pārsniegt 16, lai saņemtu pabalstu) nevis meklē pilna laika darbu. Tā vietā efektīvāk būtu motivēt šos cilvēkus strādāt nevis maksāt pabalstu par mājās sēdēšanu un naudu novirzīt bērnu aprūpei bērnudārzos, samazinot ikmēneša maksu.

Ziemeļvalstīm (Dānija, Somija un Zviedrija, kā arī Nīderlande) ir raksturīgi ļoti lieli izdevumi sociālās aizsardzības pasākumiem, un šeit tiek nodrošināta vispārēja labklājība. Ir plaša fiskālā iejaukšanās darba tirgos, izmantojot dažādus „aktīvās” politikas instrumentus. Ziemeļvalstu jeb Skandināvijas modelis tiek raksturots ar augstu sociālo aizsardzības līmeni, augstiem nodokļiem un iekļaujošu darba tirgu, uzsverot nopietnus ieguldījumus sociālajā sfērā.³

Šo modeli raksturo arī spēcīgs sociālais dialogs un cieša sociālo partneru sadarbība ar valdību un arodbiedrībām. Jāatzīmē, ka arodbiedrībām šajā modelī ir ļoti svarīga loma.⁴

Lai gan šim modelim ir raksturīgi lielā mērā subsidēt sociālos pakalpojumus, Ziemeļvalstu modelis, šķiet, ir izrādījies, ļoti efektīvs, lai samazinātu nabadzību, motivējot cilvēkus iekļauties darba tirgū, lai gan tad ievērojami pieaug nodokļu maksājumi.

Reinas jeb Kontinentālo sociālo labklājības modeli atbalsta Francija un Vācija, kā arī dažas Centrāleiropas valstis (Austrija, Beļģija un Luksemburga). Tām ir vairākas kopīgas iezīmes – tādas kā vienlīdzība, solidaritāte, ne-diskriminācija, resursu pārdale – un tas ir pietiekami atšķirīgs no Anglo-Sakšu modeļa. Kontinentālais modelis paredz sociālās palīdzības nodrošināšanu caur publiskās apdrošināšanas sistēmu Bismarka tradīcijās. Šajās

---

¹ A. Sapir. Globalisation and the Reform of the European Social Models. Journal of Common Market Studies, 2006, N 02, vol. 44, 369-390 p.

² K. Aiginger, T. Leoni. Typologies of Social Models in Europe. Pieejams: http://www.socialpolitik.ovgu.de/sozialpolitik_media/papers/Aiginger_Karl_uid563_pid502.pdf (skatīts 12.05.2013)

³ A. Sapir. Globalisation and the Reform of the European Social Models. Journal of Common Market Studies, 2006, N 02, vol. 44, 369-390 p.

⁴ K. Aiginger, T. Leoni. Typologies of Social Models in Europe. Pieejams: http://www.socialpolitik.ovgu.de/sozialpolitik_media/papers/Aiginger_Karl_uid563_pid502.pdf (skatīts 12.05.2013)

valstīs tirgus loma sociālās palīdzības nodrošināšanā ir ierobežota un darbaspēka aizsardzība ir augsta.¹

Šajā modelī ļoti liels uzsvars tiek likts uz nodarbinātību – nodarbinātība ir sociālo pabalstu pamats. Tas nozīmē, ka sociālie pabalsti ir mērenā līmenī un tie ir tiešā veidā saistīti ar ienākumiem.²

Lai gan valstīs, kur ieviests šis modelis, tikai daļēji tiek subsidēti sociālie pakalpojumi un praktiski nenotiek iejaukšanās darba tirgū, šeit ir izveidota ļoti spēcīga sociālās aizsardzības sistēma, kuras pamatā ir spēcīgas arodbiedrības un augsti attīstīts sociālais dialogs.

Vidusjūras modelis savieno augstu juridisko nodarbināto aizsardzību komplektā ar zemiem bezdarbnieku pabalstiem. Tas arī nodrošina augstus pensiju maksājumus. Izdevumi ir vairāk koncentrēti uz vecuma pensijām, bet sociālās palīdzības loma caur ģimeni ir ļoti nozīmīga.^{3;4}

Vidusjūras reģiona valstīs tradicionāli ir bijušas ievērojamas atšķirības pensionēšanās vecumā starp publiskā un privātā sektora darbiniekiem. Publiskā sektora darbinieki bieži pensionējās jau 50 gadu vecumā, lai gan oficiālais pensionēšanās vecums bija 10-15 gadu lielāks.⁵ Pensiju sistēma šajās valstīs nodrošina dāsnu aizsardzību galvenajās nozarēs strādājošajiem (valsts sektorā strādājošie, lielu uzņēmumu darbinieki, kuriem ir pilns līgums). Šīs krasās atšķirības starp publiskā un privātā sektora darbiniekiem saglabās arī citās sociālās politikas jomās, piemēram, dažādi īstermiņa riski, kas izriet no slimības, maternitātes un pagaidu bezdarba.⁶

Visi modeļi ietver valdības intervences, lai samazinātu nabadzību un sociālo atstumtību, sasniedz līdzīgāku ienākumu sadalījumu, nodrošina sociālo apdrošināšanu un veicina iespēju

---

¹ A. Sapir. Globalisation and the Reform of the European Social Models. Journal of Common Market Studies, 2006, N 02, vol. 44, 369-390 p.

² K. Aiginger, T. Leoni. Typologies of Social Models in Europe. Pieejams: http://www.socialpolitik.ovgu.de/sozialpolitik_media/papers/Aiginger_Karl_uid563_pid502.pdf (skatīts 12.05.2013)

³ Šis sociālo modeļu grupējums, kuru tagad izmanto daudzi ekonomisti ir balstīts uz Esping-Anderson (1990) agrāko politisko socioloģijas darbu, kurā labklājības sistēmas tika sadalītas trīs režīmos: liberāls režīms (aptverot Anglo-Sakšu valstis); konservatīvs režīms (aptverot kontinentālo un Vidusjūras reģiona valstis); un sociāli demokrātisks režīms (aptverot Ziemeļvalstis).

⁴ A. Sapir. Globalisation and the Reform of the European Social Models. Journal of Common Market Studies, 2006, N 02, vol. 44, 369-390 p.

⁵ Greece's austerity measures. Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/10099143> (skatīts 12.05.2013)

⁶ K. Aiginger, T. Leoni. Typologies of Social Models in Europe. Pieejams: http://www.socialpolitik.ovgu.de/sozialpolitik_media/papers/Aiginger_Karl_uid563_pid502.pdf (skatīts 12.05.2013)

vienlīdzību. Pamata pīlāri visiem modeļiem ir pensijas, veselības un ilgtermiņa aprūpe, nabadzīgo un invalīdu sociālā aizsardzība, un nodokļu pārdale.¹

1.1.1.tabula

Sociālo modeļu klasifikācija

		Efektivitāte (=nodarbinātība?)	
		Zems	Augsts
Vienlīdzība (=nabadzība)	Augsts	Reinas/Kontinentā lais	Ziemeļvalstu
	Zems	Vidusjūras	Anglo-Sakšu

Ziemeļvalstu sociālais modelis piedāvā labu paraugprakses piemēru, apvienojot sociālo iekļaušanu un labi funkcionējošu darba tirgu ar spēcīgiem stimuliem izglītībai un nodarbinātībai. Šīs valstis ir sapratušas, ka konkurētspējīga ekonomika, kas balstīta uz inovācijām, nevar atļauties izniekot cilvēku kapitāla resursus. Tādējādi ļoti svarīga loma ir bērna attīstībai jau agrā bērnībā, tāpēc būtiska ir augstas kvalitātes nodrošināšana bērnu aprūpei kā sociāls ieguldījums. Valsts līdzdalība bērnu aprūpes, vecu cilvēku un invalīdu aprūpes nodrošināšanā ir nepieciešama arī tāpēc, lai dotu iespēju cilvēkiem apvienot algotu darbu ar ģimenes pienākumiem, tādējādi veicinot (sievietes) līdzdalību darba tirgū, kā arī darba un privātās dzīves līdzsvaru.

1.2. Eiropas Savienības un Latvijas sociālās politikas mūsdienu tendences

Eiropas Savienības sociālās politikas mērķis ir uzlabot iedzīvotāju dzīves apstākļus, nodrošināt katram iedzīvotājam atbilstošu sociālo aizsardzību, kā arī novērst diskrimināciju. Par lielāko daļu pasākumu ir atbildīgas pašas dalībvalstis t.i. ES ir izveidojusi galvenās vadlīnijas un minimālos standartus, tā nenosaka dalībvalstu sociālo politiku. Katra dalībvalsts ir pati atbildīga par tiešu sociālo atbalstu, piemēram, dažādiem pabalstiem un pensijām.

ES ir darbojas personu brīvas pārvietošanās princips un sociālās politikas uzdevums ir nodrošināt personas pilnvērtīgu sociālo aizsardzību visā ES teritorijā. Eiropas Savienības pilsonis var saņemt savu uzkrāto pensiju neatkarīgi no tā, kurā dalībvalstī viņš atrodas, tāpat ir

---

¹ Promotion of Social Policies – An Investment in the Future. – R.: T.Muravska, A.Berlin, E.Lavalle. 2009. – 287 p.

tiesības saņemt pabalstus, veselības aprūpi un citus pakalpojumus, tieši tāpat kā tas tiek nodrošināts iedzīvotāja mītnes valstī.¹

ES sociālā politika aptver šādas jomas:

- brīva darbaspēka kustība;
- sociālās drošības shēmu koordinēšana;
- darba tiesiskās attiecības;
- drošība un veselība darbā;
- sociālais dialogs;
- vienlīdzīga attieksme;
- sociālā aizsardzība;
- nodarbinātība;
- finansiāls atbalsts (nodarbinātības veicināšanai, cilvēkresursu attīstībai u.c.).²

Sociālā harta

Lai varētu realizēt sociālo dimensiju, 1989. gada decembrī, neskatoties uz Lielbritānijas negatīvo balsojumu, ES Padome pieņēma ‘‘Kopienas sociālo pamattiesību hartu’’. Mērķis izveidot saistošu, pārsūdzamu pamattiesību hartu pēc 1989. gada aprīlī izstrādātā Ekonomikas un sociālo lietu komitejas projekta, kas tika iesniegts sarunu laikā, kuras notika Padomē, izvērtās tikai par nesaistošu politisku gribas izpausmi attiecībā uz daudzām sociālajām pamattiesībām – sākot ar profesionālo izglītību un koalīcijas brīvību līdz darba ņēmēju tiesībām uz apmācībām, konsultācijām un līdzdalību lēmumu pieņemšanā.³

Jau 1989. gada decembrī Komisija hartas realizēšanai iesniedza no 47 konkrētiem pasākumiem sastāvošu rīcības programmu. Rīcības programma ir vispusīgi izstrādāta - tā attiecas uz direktīvām, kas saistītas ar masveida atlaišanu no darba, kā arī noteikumiem par darba apstākļiem, mātes tiesību aizsardzību un darba laiku. Likumdošanas pasākumi – piemēram, tā sauktā ‘‘komandējumu direktīva’’ – tika veikti bez Lielbritānijas līdzdalības Sociālā protokola ietvaros. Amsterdamas līgumā pirmo reizi tiek ņemta vērā Sociālā harta.⁴

---

¹Latvija Eiropas Savienībā. Pieejams: <http://www.esia.gov.lv/ricibas-jomas/sociala-politika-veseliba/visparigs-apraksts-sociala-politika> (skatīts 25.03.2013)

²Eiropas Savienības politika: Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/148> (skatīts 04.11.2012)

³V. Veidenfelds, V. Vesels. Eiropa no A līdz Z: Eiropas Integrācijas rokasgrāmata. – R.: Alberts XII, 2000. – 324. lpp

⁴Turpat.

1989. gada decembrī ES Padome svinīgas deklarācijas veidā pieņēma Kopienas sociālo pamattiesību hartu. Tai nav juridiski saistoša spēka, tomēr šī harta tiek uzskatīta par svarīgu instrumentu kopējā sociālajā telpā. Izņemot Lielbritāniju, visas pārējās ES dalībvalstis atbalstīja Sociālās hartas nepieciešamību.

Harta nosaka svarīgas sociālās pamattiesības:

- tiesības uz pārvietošanās brīvību, nodarbinātību un taisnīgu atalgojumu;
- tiesības uz sociālo aizsardzību;
- tiesības uz koalīcijas brīvību un tarifu sarunām;
- tiesības uz profesionālo izglītību un tālākizglītību;
- darba ņēmēju informācijas, konsultāciju un līdzlemšanas tiesības uzņēmumos;
- tiesības uz veselības aizsardzību un darba drošību;
- bērnu un jauniešu aizsardzību;
- tiesības uz minimālo apgādi vecākiem ļaudīm;
- darba ņēmēju ar īpašām vajadzībām integrāciju.¹

Jau kopš 1961. gada pastāv Eiropas Padomes Sociālā harta. Dalībvalstis tajā ir uzņēmušās pienākumu saistoši atzīt vismaz piecas no septiņām dokumentāri apstiprinātajām tiesībām:

1. tiesības uz darbu;
2. biedrošanās tiesības;
3. tiesības uz kolektīvajām sarunām un streiku tiesības;
4. tiesības uz sociālo drošību;
5. tiesības uz sociālo apgādi;
6. ģimenes tiesības uz sociālo, likumisko un ekonomisko aizsardzību;
7. ceļojošo strādnieku un viņu ģimeņu tiesības uz aizsardzību un palīdzību.²

1997. gadā tika parakstīts Amsterdamas līgums, kad visas dalībvalstis, ieskaitot Apvienoto Karalisti, vienojās par to, ka Nolīgums par sociālo politiku ar dažām nelielām izmaiņām ir jāiestrādā EK līguma tekstā (136.–145. pants). 137. pantā tika aizstāta koplēmuma pieņemšanas procedūra. Saskaņā ar jauno punktu 137.(2) pantā, pasākumus, kas paredzēti sadarbības veicināšanai starp dalībvalstīm, lai cīnītos ar sociālo izstumtību, varēja apstiprināt tikai uz koplēmuma pamata. Kopienas rīcības, kas veicina vienādas iespējas vīriešiem un sievietēm, darbības joma tika paplašināta. Līdz ar līguma pieņemšanu, Eiropas

---

¹ H. J. Šreters. Eiropas Savienības leksikons. – R.: Jumava, 2004. – 229. lpp

² Turpat 230. lpp

Savienības dibināšanas līgumā tika iekļauta atsevišķa sadaļa „Sociālā politika, izglītība, arodniecība un jaunieši”. Tika izveidota arī pilnīgi jauna sadaļa – „Nodarbinātības politika”.¹

Sociālā politika Lisabonas programmas ietvaros

ES valstu un valdību vadītāju tikšanās laikā Lisabonā 2000. gadā sociālo un nodarbinātības jautājumu risināšanu atzina par ES kopīgo mērķi. Lisabonā noteica jaunu ES attīstības stratēģisko mērķi nākamajiem desmit gadiem: „Līdz 2010. gadam panākt, lai ES kļūtu par viskonkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zināšanām balstīto ekonomiku pasaulē, kas spējīga nodrošināt noturīgu izaugsmi ar vairāk un labākām darbavietām un lielāku sociālo saliedētību”.²

Lisabonas stratēģija kā ES tālākās attīstības ietvars satur prasību paaugstināt nodarbinātību dalībvalstīs. “Padarīt ES par viskonkurētspējīgāko un dinamiskāko uz zināšanām balstīto ekonomiku līdz 2010. gadam” ir izaicinājums ne tikai Eiropas ekonomiskajam sniegunam, bet arī tās sociālajai kohēzijai un solidaritātei. Šo izaicinājumu vajadzētu uztvert dubultā izpratnē, gan kā draudu, gan kā iespēju sociālajai kohēzijai. Daži analītiķi un politiķi attēlo valsts lomu sociālajā aizsardzībā kā ne-iltgspējīgu vai pat kā anti-produktīvu globālajā scenārijā. Tomēr sociālās atstumtības risks saglabājas. Iespējamā atbilde uz šiem izaicinājumiem ir tuvāk saistīt konkurētspējīgu ekonomiku veidošanu ar sociālās iekļaušanas veicināšanu.³

Vēlāk tika pieņemta Eiropas Sociālās politikas programma līdz 2005. gadam, kas bija balstīta uz Komisijas paziņojumu COM(2000) 379, lai pārvērstu Lisabonā izteiktās politiskās apņemšanās konkrētā rīcībā un modernizētu Eiropas sociālo modeli. Programmas kodols bija ideja “nodrošināt pozitīvu un dinamisku ekonomiskās, nodarbinātības un sociālās politikas mijiedarbību”. Tika nolemts, ka Eiropadomei katru gadu savā pavasara sanāksmē ir jāpārbauda, kā veicas ar Programmas ieviešanu.⁴

Lai papildinātu Lisabonas stratēģiju un veicinātu ekonomiskās izaugsmes sociālo aspektu, tika apstiprināta 2006.–2010. gada sociālā programma (COM(2005) 33). Šī programma koncentrējās uz divām prioritārām jomām: virzīšanos uz vairāk un labākām darba

---

¹ Eiropas Parlaments. Sociālās un nodarbinātības politikas pamatprincipi. 2008. Pieejams: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/socialemploy/article_7284_lv.htm (skatīts 12.05.2013)

² Eiropas Savienības politika: Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/148> (skatīts 04.11.2012)

³ Promotion of Social Policies – An Investment in the Future. – R.: T.Muravska, A.Berlin, E.Lavalle. 2009. – 287 p.

⁴ Sociālās un nodarbinātības politikas pamatprincipi. Eiropas Parlaments, 2008. Pieejams: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/socialemploy/article_7284_lv.htm (skatīts 04.11.2012)

vietām (izmantojot ar Eiropas Nodarbinātības stratēģiju, Eiropas Sociālo fondu, sociālo dialogu un Kopienas likumdošanas modernizēšanu tādās jomās, kā darba ņēmēju informēšana un konsultēšana, sociālā nodrošināšana, kā arī veselība un drošība darbā) un realizējot saskaņotāku sabiedrību (palielinot atklātās koordinācijas metodes efektivitāti, cīnoties pret sociālo atstumtību un veicinot daudzveidību un nediskriminēšanu).¹

Sociālajai politikai būtiska loma tiek pievērsta arī stratēģijā „Eiropa 2020”, uzsvāru liekot uz iedzīvotāju nabadzības samazināšanu. 2010.gada 17.jūnija Eiropadomē tika noteikts kopīgs ES mērķis:

- 1) samazināt nabadzības riskam un sociālajai atstumtībai pakļauto ES iedzīvotāju skaitu par 20 miljoniem.²

Atvērtās koordinācijas metode

Kā jau iepriekš autore bija minējusi, sociālās politikas jomā Eiropas Savienības dalībvalstis ir noteikušas savu nacionālo politiku, jo nepastāv vienota ES sociālā politika. Tomēr risinot jautājumus, kas saistīti ar Eiropas Savienības sociālo drošību un kuri būtībā balstās uz sociālo taisnīgumu, vienlīdzību un iedzīvotāju iesaistīšanos gan ekonomikā, gan sociālajā dzīvē, dalībvalstīm ir nepieciešams noteikt kopējus mērķus, veidot informācijas apmaiņu par kopējiem politiskajiem mērķiem šajā jomā un veicināt sadarbību, ko tās panāk izmantojot atvērtās koordinācijas metodi (AKM)³ Šīs metodes pielietošana ļauj valstu valdībām mācīties viena no otras, pieņemt labākos lēmumus un koordinēt savu valstu sociālo politiku.⁴

Atklātā koordinācijas metode tiek pielietota jomās, kas ietilpst dalībvalstu kompetencē, piemēram, nodarbinātības, sociālās aizsardzības, sociālās atstumtības un izglītības jautājumi, ir noteikti kopīgi stratēģiskie mērķi, taču to sasniegšanai katra valsts piemēro individuālu programmu un instrumentus.⁵

---

¹Sociālās un nodarbinātības politikas pamatprincipi. Eiropas Parlaments, 2008. Pieejams:http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/socialemploy/article_7284_lv.htm (skatīts 04.11.2012)

²Eiropas Savienības politika: Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/148> (skatīts 25.03.2013)

³ Atvērtās koordinācijas metodes pirmssākumi meklējami jau kopš deviņdesmito gadu sākuma, bet kā pārvaldes metodi ES to sāksi izmantot salīdzinoši nesen, kopš 2003. gada. Metode iegūst arvien lielāku nozīmību kā alternatīva stingrai regulēšanai. AKM paļaujas uz mīksti mehānismiem, tādiem kā vadlīnijas un indikatori, atskaites līmenis un pieredzes apmaiņa. Tas nozīmē, ka nav oficiālas sankcijas tām valstīm, kas nav pietiekami veiksmīgas, bet paļaujas uz „kauna principu” un to, ka neviena valsts nevēlas būt pēdējā sarakstā

⁴ Promotion of Social Policies – An Investment in the Future. – R.: T.Muravska, A.Berlin, E.Lavalle. 2009. – 285 p

⁵ European Commission. Open Method of Coordination. Pieejams: http://ec.europa.eu/youth/focus/open-method-of-coordination_en.htm (skatīts 16.04.2013)

ES koordinē un mudina valstu valdības apkarot nabadzību un sociālo atstumtību reformēt sociālās labklājības sistēmu, noteikt kāda politika vislabāk darbojas (nabadzības, sociālās atstumtības, pensiju, veselības un ilgtermiņa aprūpes jomās). Tā aicina risināt problēmas, ko rada demogrāfiskās izmaiņas un sagatavoties iedzīvotāju novecošanās ietekmei. Ļoti svarīgi šīs metodes ietvaros ir regulāri sniegt atskaites ar datiem, kurus var tieši salīdzināt visā ES.¹

Atvērtās koordinācijas metodes galvenais mērķis sociālās aizsardzības un sociālās atstumtības jomā ir veicināt:

- Sociālo kohēziju, vienlīdzību starp vīriešiem un sievietēm, vienādas iespējas visiem, izmantojot atbilstošas, pieejamas, finansiāli ilgtspējīgas, pielāgojamas un efektīvas sociālās aizsardzības sistēmas un sociālās integrācijas programmas.²

Tā kā ES dalībvalstīs tiek pielietotas atšķirīgas politikas nabadzības, sociālās atstumtības, pensiju, veselības un ilgtermiņa aprūpes jomās, dalībvalstis ir vienojušās par vienotiem rādītājiem, lai salīdzinātu labās prakses un novērtētu progresu, kāds ir panākts kopējo mērķu sasniegšanai. Šie vienotie rādītāji sastāv no 14 galvenajiem indikatoriem, šis saraksts ir papildināts ar īpašiem rādītājiem, kas saistīti ar nabadzību un sociālo atstumtību, pensijām un veselības un ilgtermiņa aprūpi. Šie rādītāji tiek izmantoti ziņojumos, ko katra valsts sniedz par sociālo aizsardzību un sociālo atstumtību, tālāk tie tiek izmantoti ziņojumos, ko sniedz Eiropas Komisija un Padome.³

Eiropas Komisijas ir veikusi vairākus pētījumus un novērtējums attiecībā uz atvērtās koordinācijas metodes lietderību un efektivitāti Eiropas Savienības dalībvalstīs. Pateicoties kopīgai izaicinājumu un prioritāšu apzināšanai, vienotu rādītāju izstrādāšanai un saskaņošanai regulāras uzraudzības veikšanai, labākās prakses apmaiņai un savstarpējai mācīšanai, AKM ir palīdzējusi gūt panākumus Lisabonas stratēģijā noteiktās sociālās politikas, kā arī nodarbinātības un izglītības politikas īstenošanā. To apliecina arī sadarbība starp dalībvalstīm, piemēram, sociālās aizsardzības un sociālās iekļautības jomā („sociālā AKM”).⁴

Pēc Latvijas valsts neatkarības atgūšanas 1990-to gadu sākumā, tika uzsākts darbs pie jaunas sociālās sistēmas veidošanas Latvijā. Jumta likums *Par sociālo drošību* tika pieņemts 1995. gadā. Lai gan likums skaidri nedefinē, ko nozīmē „sociālā drošība”, tajā ir skaidri

---

¹European Commission. Social Protection & Social Inclusion. Pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=750&langId=en> (skatīts 16.04.2013)

²European Commission. Common Objectives. Pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=755&langId=en> (skatīts 16.04.2013)

³European Commission. Common Indicators. Pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=756&langId=en> (skatīts 16.04.2013)

⁴ Eiropas Parlaments. Jautājumi Komisijai. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20100520+ANN-01+DOC+XML+V0/LV&query=QUESTION&detail=H-2010-0192> (skatīts 16.04.2013)

noteikti sistēmas veidošanās un darbības principi, kā arī personu tiesības un pienākumi, un kādā veidā tās realizējas.¹

Kopš 1996. gada Latvijā ievieš iepriekš konceptuāli izstrādāto sociālās apdrošināšanas sistēmu. Tā ir mūsdienīga uz sociālās apdrošināšanas iemaksām (sociālām iemaksām) balstīta sistēma, kas darbojas pēc solidaritātes principa. Sociālās apdrošināšanas sistēma juridiski nostiprināta ar likumu „Par valsts sociālo apdrošināšanu”.²

Tā kā Latvijas likumos nav dots skaidrs definējums, ko nozīmē „Sociālā aizsardzība” tad, lai uzlabotu situāciju sociālās aizsardzības jomā, Latvija ir parakstījusi arī vairākas starptautiskas vienošanās un līgumus, kā svarīgākā ir, jāatzīmē ANO Vispārīgā cilvēktiesību deklarācija. Arī Latvijas Satversmē (109. Pants) ir ietvertas tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Lai iestātos Eiropas Savienībā, 2004. gadā valdībai bija jāpieņem Nacionālās rīcības plāns nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai. Kā arī bija jāpieņem vienotais memorands par sociālo iekļaušanu (2003).³

Latvijas sociālās sistēmas pabalstu sistēma sastāv no slimības pabalsta, valsts maternitātes pabalsta, apbedīšanas pabalsta, atlīdzības par darbaspēju zaudējumu, pensijām, atlīdzības par apgādnieka zaudējumu, bezdarbnieku pabalsta (šie tiek finansēti no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta), bērna piedzimšanas pabalsta, ģimenes valsts pabalsta, piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu-invalīdu, bērna kopšanas pabalsta, valsts sociālā pabalsta, sociālā nodrošinājuma pabalsta, sociālā pabalsta Černobiļas AES avārijas sekū likvidācijas dalībniekiem, transporta izdevumu kompensēšana invalīdiem, apbedīšanas pabalsta (šie tiek izmaksāti no valsts pamatbudžeta līdzekļiem). Attiecībā uz pabalsta sistēmu nākas secināt, ka tā struktūra nav mainījies kopš pievienošanās Eiropas Savienībai.⁴

Ir dažādi iemesli, kas kavē attīstīties sociālajai politikai Latvijā, visbūtiskākais faktors ir tas, ka Latvijas iedzīvotāju skaits un arī ienākumi nav tik lieli, lai pilnībā nosegtu sociālo budžetu, līdz ar to valstij nākas meklēt dažādas alternatīvas kā īstenot efektīvu sociālo politiku. Attiecībā uz pensijām tika atrasts risinājums kā atvieglot budžetu – tika ieviesta pensiju uzkrāšanas otrā līmeņa sistēma, kurā ir noteikts, ka katru mēnesi tiek ieskaitīta noteikta naudas summa, kas tiek uzkrāta atsevišķā konta un, sasniedzot pensijas vecumu, šī naudas summa būs kā pielikums valsts pensijai. Šobrīd valsts mudina iedzīvotājus uzkrāt naudu arī pensiju trešā līmeņa sistēmā, lai kļūtu mazāk atkarīgi no valsts, jo ir novērojama

---

¹ R. Karnīte. Sociālās drošības politika Latvijā krīzes apstākļos. – R.: Veiters korporācija, 2011. – 5. lpp.

² R. Karnīte. Sociālās drošības politika Latvijā krīzes apstākļos. – R.: Veiters korporācija, 2011. - 6. lpp

³ Promotion of Social Policies – An Investment in the Future. – R.: T.Muravska, A.Berlin, E.Lavalle, 2009. – 289 p.

⁴ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra. Pieejams: <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi> (skatīts 25.03.2013)

sabiedrības novecošanās, tas nozīmē, ka pieaug pensionāru īpatsvars, bet samazinās strādājošo skaits līdz ar to strādājošie vairs nespēj uzturēt sociālo budžetu.

Nabadzība un sociālā atstumtība

Ja valstī nav izveidota efektīva sociālās drošības sistēma, sabiedrībā izplatās nabadzība, sociālā atstumtība un nevienlīdzība. Jau no Otrā pasaules kara pasaules attīstītās valstīs kā galveno sociālās politikas vadlīniju ir izvirzījušas labklājības valsts ideju un, lai to izveidotu, tika paplašinātas sociālās tiesības un veidota dāsna sociālā politika. Par spīti tam dažādi sabiedrības attīstības pētījumu rezultāti rāda, ka nabadzība un sociālā atstumtība, bet jo īpaši nevienlīdzība nevis samazinās, bet tieši pretēji palielinās.¹

Jo īpaši nabadzības riskam ir pakļautas jaunās tirgus ekonomikas valstis, sevišķi Austrumeiropas valstis.² Krīzes apstākļos nabadzīgie cilvēki kļūst arvien nabadzīgāki, jo viņu iesaiste sarūkošā valsts ekonomikā samazinās straujāk, kā citu sabiedrisko grupu iesaiste (Dziewiecka-Bokun, 2005). 1990.-tajos gados Latvijā norisinājās pārkārtošanās periods un 2008. gadā liela finanšu krīze, abi šie procesi pierādīja, ka vispirms darbu zaudē zemāk atalgotie un mazāk konkurētspējīgie darbinieki.³ Jāatzīmē fakts, ka dažādas sociālās drošības sistēmas iespējas krīzes laikā būtiski samazinās.

Visvairāk nabadzība skar tieši bezdarbniekus, ģimenes ar bērniem, mazkvalificētus darbiniekus, laukstrādniekus un jauniešus.

Faktori, kas ir cieši saistīti ar nabadzību ir nevienlīdzība un sociālā atstumtība, tie var būt gan nabadzības cēloņi, gan sekas. Lai varētu efektīvi cīnīties ar problēmu, ir jāzina tās izplatība un apjoms. Teorētiski un praktiski izmērīt nabadzības mērogu ir ļoti sarežģīti. Nabadzību var uztvert trīs veidos:

- objektīvā nabadzība – ienākumu un izdevumu atbilstība (pietiekamība pamatvajadzību nodrošināšanai),
- subjektīvā nabadzība – mājsaimniecību priekšstats par labklājību un līdzekļu nepieciešamību „normālai” pastāvēšanai,
- pēc ne-finanšu rādītājiem – salīdzinošs patēriņa līmenis, dzīves apstākļi, mājsaimniecību iekārtojums, brīvā laika pavadīšana.⁴

---

¹ R. Karnīte. Sociālās drošības politika Latvijā krīzes apstākļos. – R.: Veiters korporācija, 2011. – 7. lpp

² Statistikas dati liecina, ka laikposmā no 1990. – 2000. gadam Eiropas jaunajās tirgus ekonomikas valstīs 75 miljoni cilvēku cieta nabadzību, no tiem 8% Centrāleiropas valstīs un 35% Austrumeiropas valstīs.

³ Pārveidojumu un pirmo ekonomisko krīžu periodā, 1994. – 1995. gados 35% bērnu Polijā un 76% bērnu Rumānijā dzima nabadzīgās ģimenēs. 2007. gadā Eiropas Savienības valstīs vidēji 20% bērnu bija uz nabadzības riska robežas (Latvijā vairāk kā 20%) (Combating ..., 2010: 45).

⁴ R. Karnīte. Sociālās drošības politika Latvijā krīzes apstākļos. – R.: Veiters korporācija, 2011. – 8. lpp

Eiropas Komisija 2007. gadā izveidoja statistisko apsekojuma EU-SILC datus, pēc šiem datiem arī Latvijā tiek vērtēta nabadzības izplatība. Nabadzību un sociālo nevienlīdzību raksturo:

- nabadzības riska indekss¹ kopā, dažādās iedzīvotāju grupās un Latvijas reģionos,
- mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu un nabadzības riska sliekšņa dinamika.²

Pensijas

Šobrīd pastāvošā pensiju sistēma tika izveidota 1990-to gadu sākumā un tā tika ieviesta ar vairāku likumu palīdzību. Pirms reformas pensijas tika aprēķinātas, ņemot vērā tikai darba stāžu un vidējo algu valstī. Nebija iespējams pensiju kapitālu uzkrāt vai ieguldīt, vai arī pašam iesaistīties šīs pensijas veidošanā. Likums „Par valsts pensijām” stājās spēkā 1996. gada 1. janvārī.³

Latvija bija viena no pirmajām valstīm Centrālajā un Austrumeiropā, kas uzsāka daudzlīmeņu pensiju sistēmas ieviešanu un pirmā valsts pasaulē, kas ieviesa uz kapitāla uzkrāšanas principiem balstīto nefondēto paaudžu solidaritātes pensiju shēmu.⁴

Šobrīd Latvijā darbojas trīs līmeņu pensiju sistēma:

- Pirmais - valsts obligātā nefondēto pensiju shēma;
- Otrais - valsts obligātā fondēto pensiju shēma;
- Trešais - privātā brīvprātīgā pensiju shēma.

Pirmais pensiju sistēmas līmenis balstās uz valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām un darbojas pēc paaudžu solidaritātes principa – pašreizējās pensijas tiek apmaksātas no iemaksām, kuras šobrīd veic iedzīvotāji.

Otrais pensiju sistēmas līmenis darbību uzsāka ar 2001.gada 1.jūliju. Šajā līmenī nav jāveic papildu sociālās apdrošināšanas iemaksas, starp 1. un 2. pensiju līmeni tiek pārdalītas jau esošās iemaksas. 2012.gadā 2.līmenim novirzīti 2 % no ienākumiem, bet 2013.gadā un 2014.gadā - 4 %, 2015.gadā - 5 %, 2016.gadā - 6 %.

---

¹ Nabadzības riska indekss. Iedzīvotāju īpatsvars (procentos), kuru ekvivalentais rīcībā esošais ienākums ir zem nabadzības riska sliekšņa. Ekvivalentais rīcībā esošais ienākums. Mājsaimniecības rīcībā esošais ienākums, kas tiek aprēķināts uz ekvivalento patērētāju. To iegūst, dalot mājsaimniecības ienākumu ar ekvivalento mājsaimniecības lielumu, kuru veido, izmantojot modificēto OECD skalu (1,0; 0,5; 0,3) – pirmajam pieaugušajam tiek pielīdzināts svars 1,0, katram nākamajam mājsaimniecības loceklim vecumā no 14 gadiem un vecākam – 0,5, bet katram bērnam jaunākam par 14 gadiem – 0,3.

² R. Karnīte. Sociālās drošības politika Latvijā krīzes apstākļos. – R.: Veiters korporācija, 2011. – 8. lpp

³ Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/541> (skatīts 25.03.2013)

⁴ R. Karnīte. Sociālās drošības politika Latvijā krīzes apstākļos. – R.: Veiters korporācija, 2011. – 19. lpp.

Trešais pensiju sistēmas līmenis darbojas no 1998. gada 1. Jūlija. Šajā sistēmā katrs brīvprātīgi veic iemaksas privāto pensiju fondos, un šajos fondos tās tiek uzkrātas un ieguldītas.¹

Visiem līmeņiem ir raksturīgs tas, ka nākotnes pensijas lielums būs atkarīgs no veiktajām iemaksām, kā arī visos pensiju līmeņos iemaksas tiek uzkrātas - pelnot procentus un veidojot pensijas kapitālu.²

Ņemot vērā to, ka valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta finansiālā bilance ir negatīva un nākotnē ir gaidāmi riski saistībā ar iedzīvotāju novecošanos, tiek paaugstināts pensionēšanās vecums. Pensionēšanās vecums pieaugs pakāpeniski - no 2014. gada, par trim mēnešiem katru gadu. Tādējādi 65 gadus pensionēšanās vecums sasniegs 2025. gadā. Pakāpeniski pieaugs arī pensionēšanās vecums priekšlaicīgo pensiju saņēmējiem. Minimālais apdrošināšanas stāžs pensijas saņemšanai no 2014. gada līdz 2024. gada beigām būs 15 gadi, bet no 2025. gada tas pieaugs līdz 20 gadiem. Likumā ietverti arī jauni atvieglojumi vecākiem – vecākiem, kas aprūpējuši piecus vai vairāk bērnus vai bērnu ar invaliditāti, pensijas saņemšanai pietiks 25 gadu minimālo apdrošināšanas stāžu 30 gadu vietā.³

Veselības aizsardzība

Veselības aizsardzības sistēma Latvijā ir tikusi pakļauta dažādām reformām. Pirmās reformas to skāra jau 1996. gadā un tās turpinājās arī laikā, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā. Reformas ir ieņēmušas trīs stratēģiskus virzienus: 1) virzība uz primāro un sekundāro veselības aprūpi un palielinot piekļuvi veselības aprūpei, 2) finansēšanas sistēmas reforma un 3) sabiedrības veselības veicināšana. Likumdošanas atbilstoša attīstība, kas veicinātu šīs stratēģijas, nav sistemātiska. Likumdošana tiek pārskatīta tikai tad, kad ir izveidojusies kāda nopietna problēma, kas steidzami ir jārisina. Tajā pašā laikā arī tas, kādā kārtībā notiek finansēšana, rada nestabilitāti gan to vidū, kas vēlas saņemt veselības aizsardzības pakalpojumus, gan to vidū, kas tos vēlas sniegt.⁴

Veselības aizsardzības sistēmā nopietni nākas saskarties ar cilvēkresursu problēmu. Tiek novērota augstākā medicīnas personāla novecošanās – 28% no ārstiem ir pirms pensijas vecumā, bet 21% ir jau pensijas vecumā, kā arī pietrūkst medicīniskā personāla, nākotnē tas nozīmē to, ka pasliktināsies veselības pakalpojumu pieejamība. Ļoti liela problēma ir saistīta

---

¹ Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/541> (skatīts 25.03.2013)

² Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/541> (skatīts 25.03.2013)

³Z. Zablovskā. Pensionēšanās vecumu paaugstina līdz 65 gadiem. Pieejams: <http://www.db.lv/nodokli/likumi/pensionšanas-vecumu-paaugstina-lidz-65-gadiem-372711> (skatīts 09.02.2013)

⁴ Promotion of Social Policies – An Investment in the Future. – R.: T.Muravska, A.Berlin, E.Lavalle, 2009. – 294 p.

arī ar absolventiem, kas absolvē dažādas ar veselības aprūpi saistītas programmas, liela daļa no viņiem neuzsāk darbu savā profesijā, kas saistītas ar to izglītību (medicīna un farmācija), 2011. gadā tikai 55% no absolvējušajiem ārstiem un 16% no māsām uzsāka darbu kādā no Latvijas ārstniecības iestādēm, tajā pašā laikā, no darba aizgāja 3% māsu un 4% ārstu.¹

Ģimene un bērni

Dzimumstības līmenis Latvijā 90.-jos gados strauji samazinājās. Kopš 2000. gada tas bija nostabilizējies, savukārt 2003. gadā dzimumstības līmenī bija vērojams pakāpenisks pieaugums. Tomēr 2009. gadā dzimumstības līmenis atkal samazinājās, iespējams tas bija saistīts ar ekonomisko stāvokli valstī. Saistībā ar demogrāfisko situāciju Latvijā, 2004. gadā tika izveidota Bērnu un ģimenes lietu ministrija, tomēr 2009. gadā tā tika reorganizēta un tās funkcijas tika nodotas Labklājības ministrijai, Tieslietu ministrijai un Izglītības un zinātnes ministrijai.²

Vidējais bērna kopšanas un vecāku pabalsts par bērnu līdz 1 gada vecumam pēdējo gadu laikā ir strauji samazinājies, tāpat strauji samazinājies pret 2010. gadu ir arī 2011. gadā izmaksāto pabalstu skaits, bet, lai gan vidējais pabalsta lielums nav palielinājies, 2012. gadā ir pieaudzis izmaksāto pabalstu skaits (skatīt 1.2.1. tabulu).

1.2.1. tabula

Bērna kopšanas pabalstu skaits un apmērs Latvijā 2010 – 2012³

	2010	2011	2012
Bērna kopšanas un vecāku pabalsts par bērnu līdz 1 gada vecumam (vidējais apmērs latos)	318.97	221.69	198.49
Izmaksāto bērna kopšanas un vecāku pabalstu skaits	18 100	16 100	16 300
Pabalstu skaita pieaugums/samazinājums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu	-	-2000	200

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Svarīgas izmaiņas pēdējo gadu laikā ir skārušas dažādus pabalstus, kas saistīti ar bērniem. No 2013. gada 1. janvāra tiek atcelti pirms trīs gadiem noteiktie ierobežojumi attiecībā uz maternitātes pabalsta un paternitātes pabalsta apmēriem, šobrīd tie tiks divkāršoti. Nestrādājošiem vecākiem dubultosies bērna kopšanas pabalsts (no 50 līdz 100 Ls) par bērna

¹ Veselības ministrijas 2011. gada Publiskais pārskats. – R.: LR Veselības ministrija, 2011. – 30. lpp.

²Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/metodologija/iedzi-votaju-dzimstiba-un-mirstiba-36823.html> (skatīts 25.03.2013)

³Centrālā statistikas pārvalde. Valsts sociālo pabalstu vidējais apmērs. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/sociala-drosiba-galvenie-raditaji-30402.html> (skatīts 10.02.2013)

kopšanu līdz 1 gada vecumam, gan strādājošiem, gan nestrādājošiem vecākiem no 30 līdz 100 Ls palielināsies bērna kopšanas pabalsts par bērna kopšanu no 1 līdz 1,5 gadu vecumam. Par bērna kopšanu no 1,5 līdz 2 gadu vecumam pabalsts paliks 30 latu apmērā. Tomēr ģimenes valsts pabalsta apmēru, kas pašlaik ir 8 lati, saglabās nemainīgu līdz 2014.gada 31.decembrim, pēc tam tiks pielietota diferenciācija atkarībā no bērnu skaita ģimenē.¹

Valsts atbalsts tiek koncentrēts galvenokārt bērnam piedzimstot un līdz 1 gada sasniegšanai, sasniedzot 2 gadu vecumu, atbalsts samazinās līdz 8 latiem mēnesī. Lielākā daļa vecāku atgriežas darbā, kad bērns sasniedz viena gada vecumu, parasti tas ir ekonomisku apsvērumu dēļ, tomēr vecākiem šo lēmumu nākas rūpīgi apsvērt, jo valstī ir izveidojusies nepietiekama bērnu ārpus ģimenes aprūpes sistēma – bērnudārzu un pirmsskolas iestāžu trūkums (Vanags, 2007). Vecāki tiek nostādīti sarežģītas izvēles priekšā: algot aukli (kas ir salīdzinoši dārgi), strādāt pusslodzi, vai aiziet no darba. Izdarot jebkuru no šīm izvēlēm, samazināsies ģimenes budžets, un šo ģimeņu ekonomiskā situācija pasliktinās, kas savukārt var pakļaut šo ģimeni nabadzības riskam, risks paaugstinās ģimenēm, kurās ir viens vecāks vai zems izglītības līmenis. Bērnu dārzu trūkums jau ilgstoši ir ticis apspriests gan pašvaldību, gan valsts līmenī, problēma tiek risināta būvējot jaunus bērnu dārzus kā arī renovējot jau esošos, tomēr rindas problēmas nav pilnībā atrisinātas. Dažas pašvaldības ir maksā kompensācijas tiem vecākiem, kuru bērni gaida rindā, vai arī līdzfinansē privāto bērnu dārzu apmeklējumu.²

Attiecībā uz valsts labklājības režīmu, Latvijas sociālā aizsardzības sistēma ir vairāk piederīga pie Anglo-Sakšu sociālā modeļa, kas nozīmē, ka sistēma ir centrēta uz nodarbinātību. Lielākā daļa sociālo risku tiek kompensēti, ņemot vērā apdrošināšanas iemaksu lielumu un ienākumu uzskaiti.³

Arī autore, izvērtējot Latvijas sociālās politikas uzbūvi un struktūru, secina, ka Latvija pieder pie Anglo-Sakšu sociālā modeļa, jo Latvijā valsts tikai daļēji subsidē sociālos pakalpojumus, ir vāja sociālā aizsardzība, valsts tikpat kā neiejaucas darba tirgū, arodbiedrības un sociālais dialogs ir attīstīts ļoti zemā līmenī.

---

¹ No nākamā gada palielinās 'māmiņalgu' griestus. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/nakama-gada-palielinas-maminalgu-griestus.d?id=42499632> (skatīts 10.02.2013)

² Promotion of Social Policies – An Investment in the Future. – R.: T.Muravska, A.Berlin, E.Lavalle, 2009. – 301 p.

³ I. Bite, V. Zagorskis. Study on Latvia in the Social Protection Systems, Latvia country study. Pieejams: http://elibrary.zdrave.net/document/EU/Social%20Protection%20Systems/Latvia_draft.pdf (skatīts 15.05.2013)

2. SOCIĀLĀ SITUĀCIJA ES UN LATVIJĀ

2.1. Eiropas Savienība

2.1.1. Pieaugošanas atšķirības eirozonā

Pēc piecu gadu ilgas ekonomikas krīzes un atkārtotas ekonomikas lejupslīdes bezdarba rādītāji 2012. gadā ir ļoti strauji auguši (ES-27 vidējais rādītājs ir 10.5%, par 0.8% lielāks, salīdzinot ar 2011. gadu¹) un ir augstākie pēdējo 20 gadu laikā. Visi sociālie rādītāji norāda uz to, ka būtiski pieaug atšķirības starp Dienvideiropas un Austrumeiropas dalībvalstīm un pārējo Eiropu, kuras šķiet iesprostotas ekonomikas lejupslīdē, kamēr lielākā daļa Ziemeļeiropas un Centrāleiropas valstu līdz šim ir parādījušas lielāku ekonomikas elastību un izturību. Daļēji tas ir atkarīgs no tā kā tiek īstenota vispārējā ekonomika katrā valstī, bet lielā mērā tas bija atkarīgs no tā kā sociālā sistēma reaģēja uz globālo lejupslīdi. Šīs atšķirīgās institucionālās sistēmas katra redzēja savu vīziju, kā tikt galā ar šoku, kuru izraisīja sākotnējā finanšu krīze: vairums valstu, kurās ir salīdzinoši nesegmentēts darba tirgus, bet ir izveidota spēcīga labklājības sistēma, ar ekonomiskās krīzes sekām tika galā daudz labāk nekā valstis, kurās ir ļoti segmentēts darba tirgus, bet vāji attīstīta labklājības sistēma. (Ne) spēju tikt galā ar ekonomisko krīzi būtiski ietekmēja arī budžeta deficīta līmenis, kā arī situācija nekustamā īpašuma tirgū un finanšu tirgus reakcija uz turpmākajiem notikumiem.

Aplūkojot IKP pieaugumu dalībvalstīs kopš 2007. gada, ir skaidri redzams, ka dažas dalībvalstis ir kļuvušas ievērojami bagātākas, nekā tās bija pirms krīzes, daudzas ir atgriezušās pirmskrīzes līmenī, tomēr vairākām stāvoklis ir ievērojami sliktāks (skatīt attēlu 2.1.1.1.). Tomēr EU-27 vidējais rādītājs ir tuvu nullei, tas skaidri iezīmē ievērojamās atšķirības, kas parādās dalībvalstu vidū.

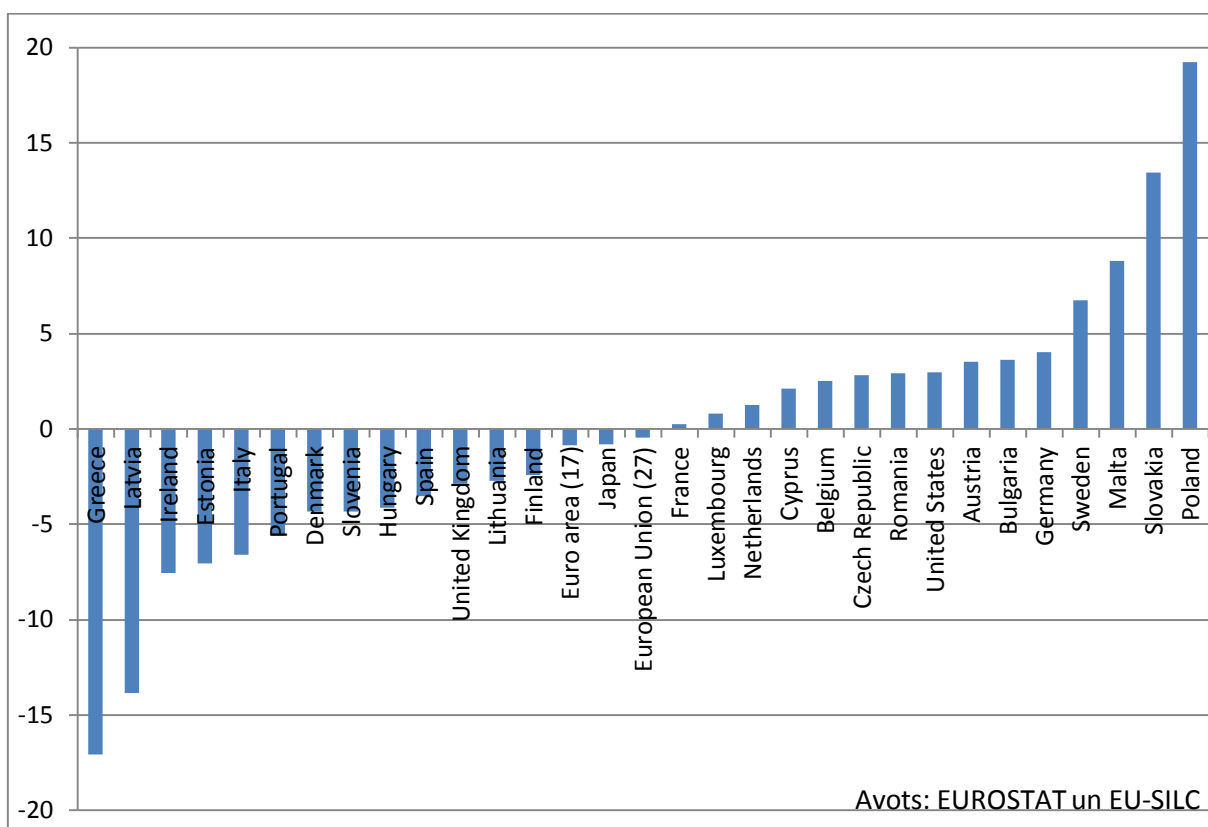
No vienas puses, daudzas jaunās dalībvalstis uztur ekonomiskās konverģences tendenci, Polijai un Slovākijai ir vislielākais reālā IKP pieaugums, attiecīgi 19% un 13% vairāk nekā piecu gadu periodā. Baltijas valstis ļoti smagi ietekmēja tieši krīzes agrīnais posms, tomēr pēdējos ceturkšņos ir parādījušās stabilas atveseļošanās pazīmes.

Starp vecajām dalībvalstīm, visspilgtākā atšķirība iezīmējas tieši starp Ziemeļeiropas un Dienvideiropas eiro zonas dalībvalstīm. Grieķijā, Itālijā, Portugālē (arī Īrijā) no 2008.-2009. gadam samazinājās ražošanas apjomi un tie joprojām turpina kristies. Tomēr nevar pilnībā nošķirt ziemeļus no dienvidiem, jo arī Lielbritānija un Dānija piedzīvoja ekonomisko

---

¹ European Commission. Eurostat. Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdec450&plugin=1> (skatīts 12.05.2013)

lejupslīdi. Tas daļēji ir skaidrojams ar dažādiem īpašiem nosacījumiem, piemēram, nekustamā īpašuma tirgus „pārkaršana”.

Att. 2.1.1.1. IKP izmaiņas, salīdzinot 2007. gada otro ceturksni ar 2012. gada otro ceturksni (procentos)

Mājsaimniecību ienākumi krasi samazinājās vairākās Eiropas valstīs, Īrijā, Ungārijā un Baltijas valstīs. Tas notika dažādu apstākļu rezultātā: darba tirgus situācijas pasliktināšanās, kā arī sociālo pabalstu samazināšanās apmērs. Šajās valstīs ienākumu samazināšanās tiešā veidā ietekmēja dzīves apstākļus lielai daļai iedzīvotāju un 2012. gadā privātā patēriņa samazināšanās samazinās plānotos izaugsmes tempus. Baltijas valstīs ekonomiskā izaugsme un darba tirgus situācija ir palīdzējusi stabilizēt mājsaimniecību ienākumus kopumā pēc 2010. gada, bet skatoties ilgtermiņā – bezdarbs un nabadzība saglabāsies augstā līmenī šajā reģionā.¹

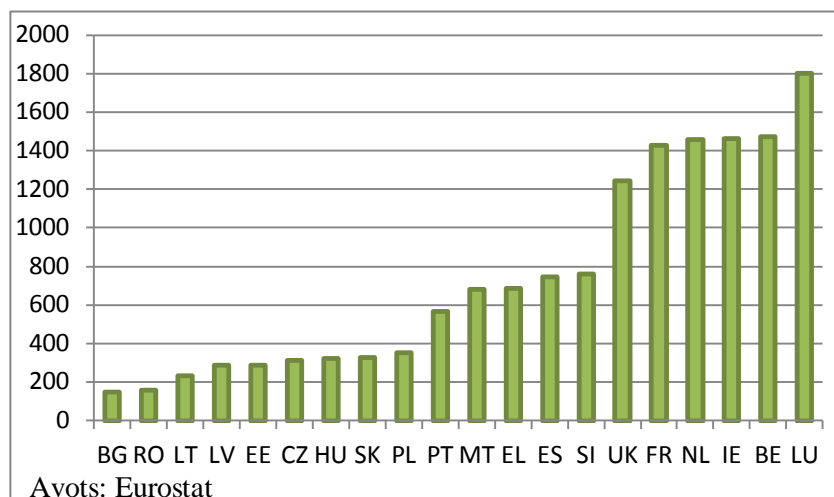
Krīze pierādīja to, ka dažādi ārējie ekonomiskie satricinājumi, katru valsti ietekmē savādāk – tie ir asimetriski -, katrā valstī ir atšķirīgas bezdarba tendences un sociālie izdevumi mēdz saasināt fiskālo nelīdzsvarotību tajās valstīs, kurās sociālie modeļi ir visapdraudētākie.

Apskatot gan ienākumu attīstību un nabadzības līmeni, nākas secināt, ka arī šajās jomās situācija ir līdzīga – starp dalībvalstīm pastāv būtiskas atšķirības.

¹ Employment and Social Developments in Europe 2012. – Belgium: European Commission, 2012. – 18 p

Ekonomiskās un sociālās atšķirības starp dalībvalstīm ir saistītas ar pieaugošo sociālās polarizācijas tendenci daudzās dalībvalstīs. Šī tendence ir redzama daudzos dažādos veidos, un, tāpat kā atšķirības dalībvalstu starpā, tā ir daļēji saistīta ar ieilgušo ekonomisko lejupslīdi un daļēji tai ir dziļāki strukturāli un institucionāli cēloņi.

2012. gada 20. jūlijā 20 no 27 Eiropas Savienības dalībvalstīm valsts tiesību aktos ir oficiāli noteikta minimālā alga (skatīt 2.1.1.2. attēlu).

2.1.1.2. Att. Minimālā darba alga, 2012 (eiro)

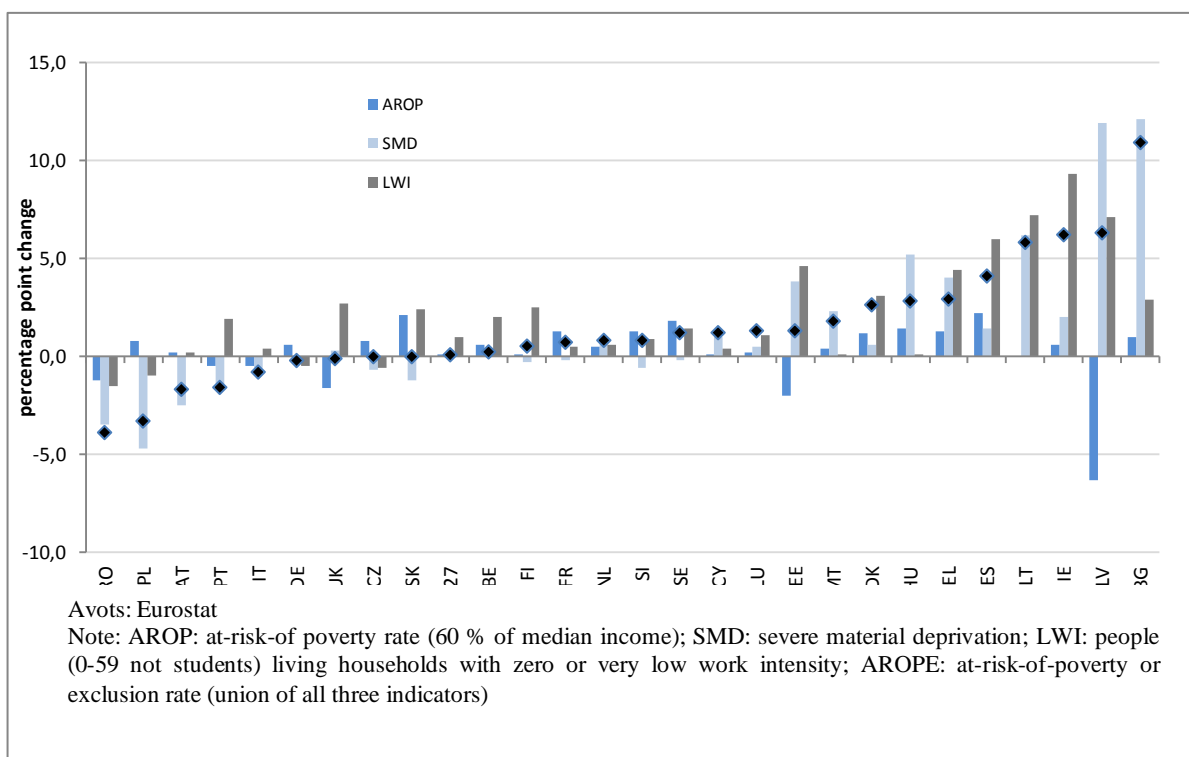
Visaugstākā minimālā alga ir Luksemburgā (aptuveni 1800 eiro vienā mēnesī), tai seko Beļģija, Īrija un Nīderlande (apmēram 1450 eiro vienā mēnesī) un Francija (1425 eiro vienā mēnesī). Nākoša ir Lielbritānija (1244 eiro vienā mēnesī), tai seko 5 dalībvalstu grupa - Slovēnija, Spānija, Grieķija, Malta un Portugāle -, kur minimālā algas svārstās no 565 eiro (Portugālē) līdz 763 eiro (Slovēnijā).

Visās dalībvalstīs, kuras pievienojās Eiropas Savienībai 2004. gadā vai vēlāk, valsts noteiktā minimālā alga ir mazāka nekā 360 eiro mēnesī - izņemot Slovēniju un Maltu. Viszemākā minimālā alga ir reģistrēta Bulgārijā (148 eiro) un Rumānijā (157 eiro).

2.1.2. Nabadzības un ilgstošas atstumtības risks

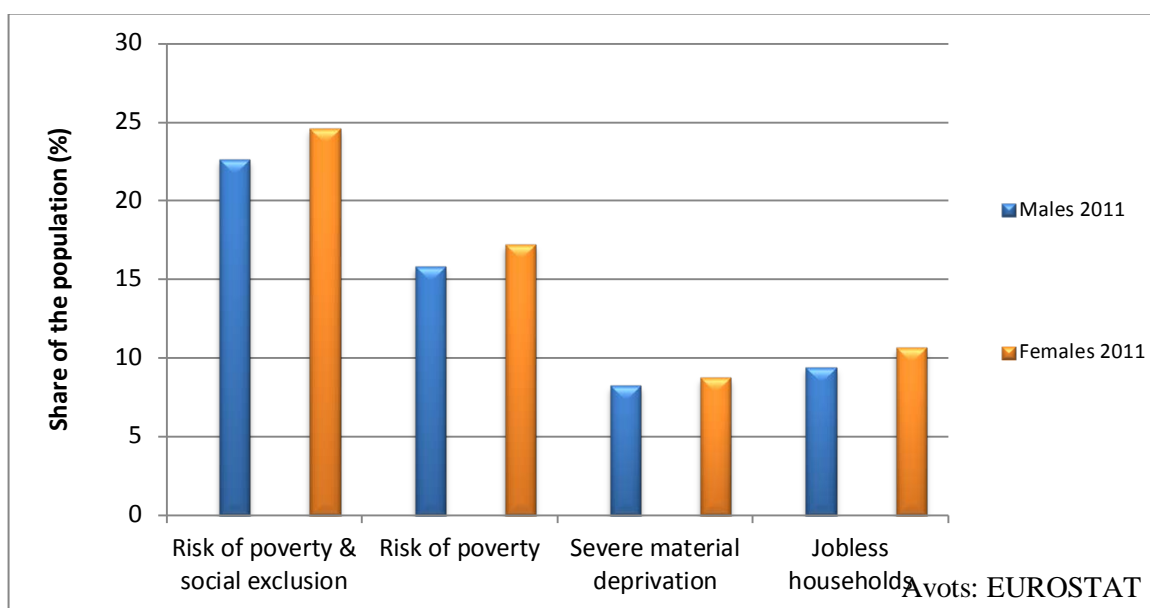
Ekonomiskā krīze apturēja tendenci samazināties nabadzības un ilgstošas atstumtības riskam, ko tā piedzīvoja kopš 2005. gada. 2011. gadā aptuveni 24.2% no Eiropas Savienības iedzīvotājiem bija pakļauti nabadzības un ilgstošas atstumtības riskam. Līdz 2011. gadam bija neliels nabadzības un ilgstošas atstumtības riska pieaugums un straujais pieaugums 2011. gadā liecina par satraucošu tendenci, kas varētu ietekmēt cilvēku dzīves apstākļus ilgtermiņā. Vistiešākais efekts, pasliktinoties darba tirgus situācijai, atspoguļojās uz strauji pieaugošo bezdarbnieku māsaimniecību skaitu (LWI = ZDI = zema darba intensitāte: māsaimniecība, kurā nav strādājošo, vai, kurā strādā mazāk nekā vienu dienu nedēļā visa gada laikā). Īrijā,

Baltijas valstīs, Spānijā, Grieķijā, un Dānijā, bērnu un pieaugušo īpatsvars, kuri jaunāki par 59 gadiem un kuri dzīvo bezdarbnieku mājsaimniecībās, pieauga par vairāk nekā 3 procentiem laika posmā no 2008. un 2011. gada (skatīt 2.1.2.1. attēlu).

2.1.2.1. Att. Izmaiņas nabadzības un ilgstošas atstumtības riskam laika posmā no 2008. un 2011. gadam (procentuāli)

Kopumā sievietēm ir lielākas iespējas tikt pakļautām nabadzības un ilgstošas atstumtības riskam nekā vīriešiem - 24.65 pret 22.6%, 2011. gadā (skatīt 2.1.2.2. attēlu).

2.1.2.2. Att. Nabadzības un ilgstošas atstumtības risks sievietēm un vīriešiem, 2011

Tomēr ir dažas sieviešu kategorijas, kuras saskaras ar ievērojami lielāku nabadzības risku, piemēram, vientuļās mātes, nestrādājošas sievietes darbspējīgā vecumā, sievietes, kurām ir 75 un vairāk gadu. Sievietes ir vairāk sastopamas arī grupās, kurās ir augstāks ilgstošas nabadzības risks.

Darbs ir vislabākā aizsardzība pret nabadzību un atstumtību, jo cilvēkiem, kuri ir darbspējīgā vecumā, bet nestrādā ir trīs reizes lielāks nabadzības risks, nekā cilvēkiem, kuri strādā (28% pret 9%). Taču darbs nav garantija pret nabadzības risku un statistika rāda, ka 1/3 no cilvēkiem, kuri ir darbspējīgā vecumā, ir pakļauti nabadzības riskam. 2011. gadā 8.7% no nodarbinātajiem dzīvoja zem nabadzības sliekšņa.¹

Nodarbināto nabadzība ievērojami palielinājās trešdaļā Eiropas Savienības dalībvalstu laika posmā no 2006. līdz 2011. gadam, arī Vācijā par 2%. Visvairāk to ietekmēja tieši algu un darba stundu samazinājums.²

2011. gada ESDE ziņojumā (Eiropas Komisija) detalizēti analizēja faktoros, kas ietekmē nodarbināto nabadzību. Pirmkārt to ietekmē nodarbinātības statuss un dažādi saistītie faktori, piemēram, zems atalgojums, pagaidu darbs u.c. Pašnodarbinātai personai ir trīs reizes lielāka iespēja tikt pakļautai nabadzības riskam nekā citur nodarbinātai personai; pagaidu darbiniekiem ir divreiz lielāks risks nekā pastāvīgi nodarbinātai personai.³

Dažādu iedzīvotāju apakšgrupu profilēšana, norāda uz to, ka indivīdiem, kuri ir pakļauti ilgstošai nabadzībai, ir īpašs profils, salīdzinot ar tiem, kurus skar īsāks (kaut gan, iespējams, atkārtots) nabadzības periods. Savukārt individuālie profili norāda uz to, ka jaunieši, sievietes bezdarbnieces, vientuļās mātes un cilvēki pirmspensijas vecumā, kuri nestrādā, saskaras ar lielāku pastāvīgas nabadzības risku. Taču šie tipiskie profili dažādās valstīs atšķiras, jo katrā valstī cilvēkiem nākas saskarties ar atšķirīgām strukturālajām un institucionālajām barjerām, tas norāda uz to, ka ir nepieciešami papildus pētījumi katras valsts specifiskā šajā jomā.⁴

2.1.3. Sociālās aizsardzības izdevumi un nabadzības samazināšana

Kā jau autore iepriekš minēja nabadzības risks ES dalībvalstīs ir ļoti atšķirīgs, un tajā pašā laikā arī sociālie pabalsti, kurus valstis piedāvā nabadzības samazināšanai ir ļoti atšķirīgi un daudzveidīgi.

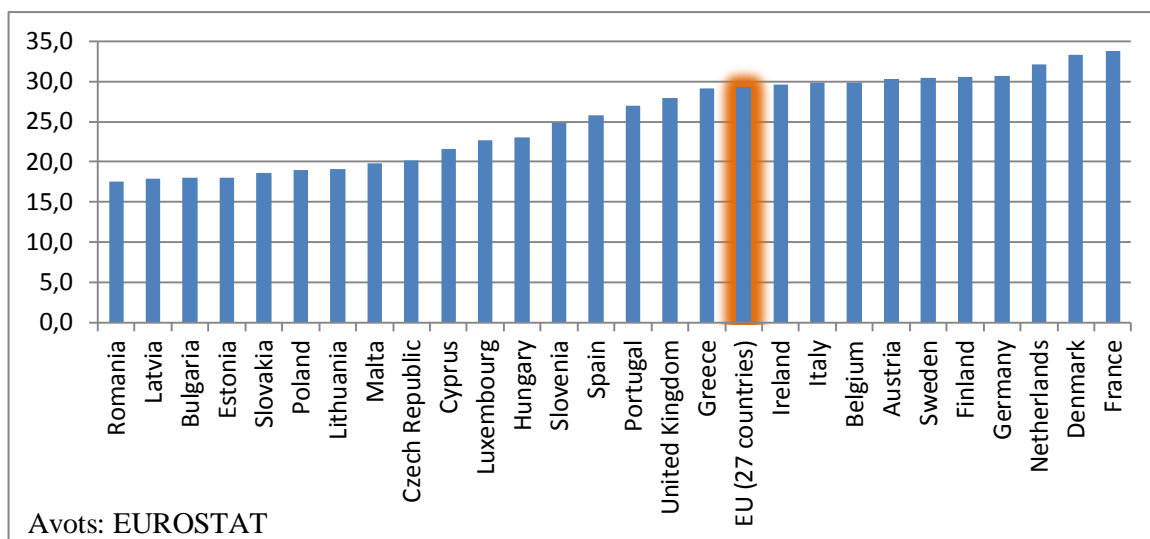
¹Employment and Social Developments in Europe 2012. – Belgium: European Commission, 2012. – 43 p.

² Turpat

³ Turpat

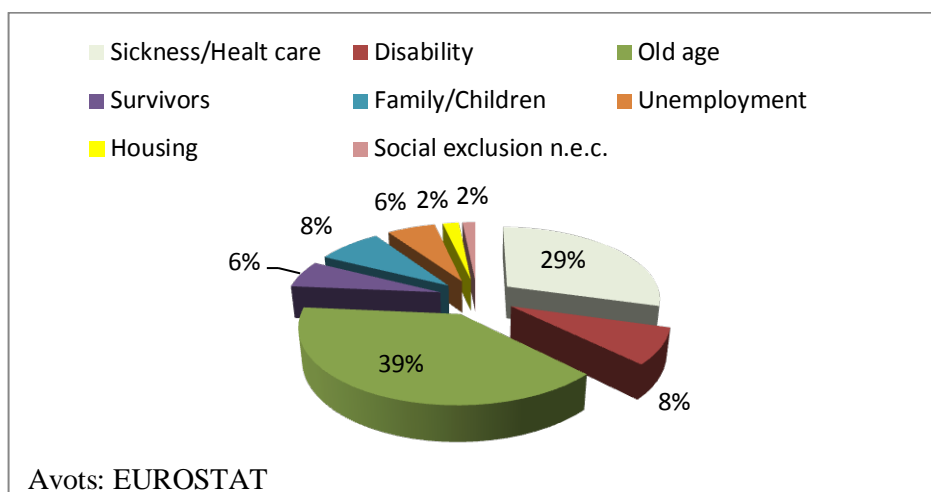
⁴ Turpat 43 p.

2010. gada sociālās aizsardzības izdevumu vidējais rādītājs visās 27 dalībvalstīs bija 29.4% no IKP.¹ Procentuāli no IKP vislielākais rādītājs ir Francijā (33.8%), Dānijā (33.3%) un Nīderlandē (32.1%), turklāt šis rādītājs bija lielāks par 25% 14 valstīs no ES-15 (skatīt attēlu 2.1.3.1.)²

2.1.3.1. Att. Sociālās aizsardzības izdevumi, 2010 (% no IKP)

Lielāko daļu no sociālās aizsardzības izdevumiem veido vecuma un slimības/veselības aprūpes pabalsti, kopā šie pabalsti veido 68% no kopējiem 2010. gada sociālo pabalstu izdevumiem. Pabalsti, kas saistīti ar ģimeni/bērniem, apgādnieka zaudējumu un bezdarbu bija robežās no 6-8%, savukārt mājokļa pabalsts veidoja 2% (skatīt attēlu 2.1.3.2.)³

2.1.3.2. Att. Sociālie pabalsti, 2010 (% no kopējiem izdevumiem)

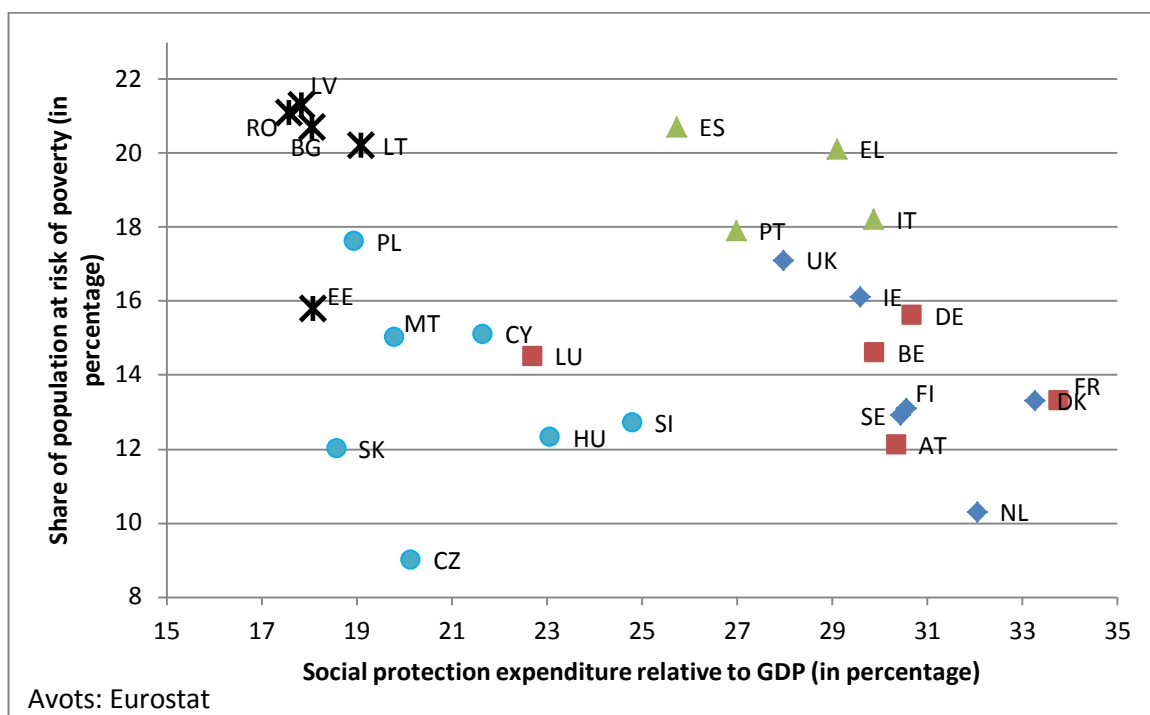
¹European Commission. Eurostat. Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00098&plugin=1> (skatīts 29.03.2013)

²European Commission. Eurostat Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00098&plugin=1> (skatīts 29.03.2013)

³European Commission. Eurostat Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tps00106&language=en> (skatīts 29.03.2013)

Izdevumi pensijām visās Eiropas Savienības dalībvalstīs 2010. gadā vidējais rādītājs ir līdzvērtīgs 13% no IKP. Šis rādītājs ļoti atšķiras dalībvalstu starpā: Itālijā tas ir ļoti augsts – 16% no IKP, kamēr Īrijā tas sasniedz tikai 7.2% no IKP.¹

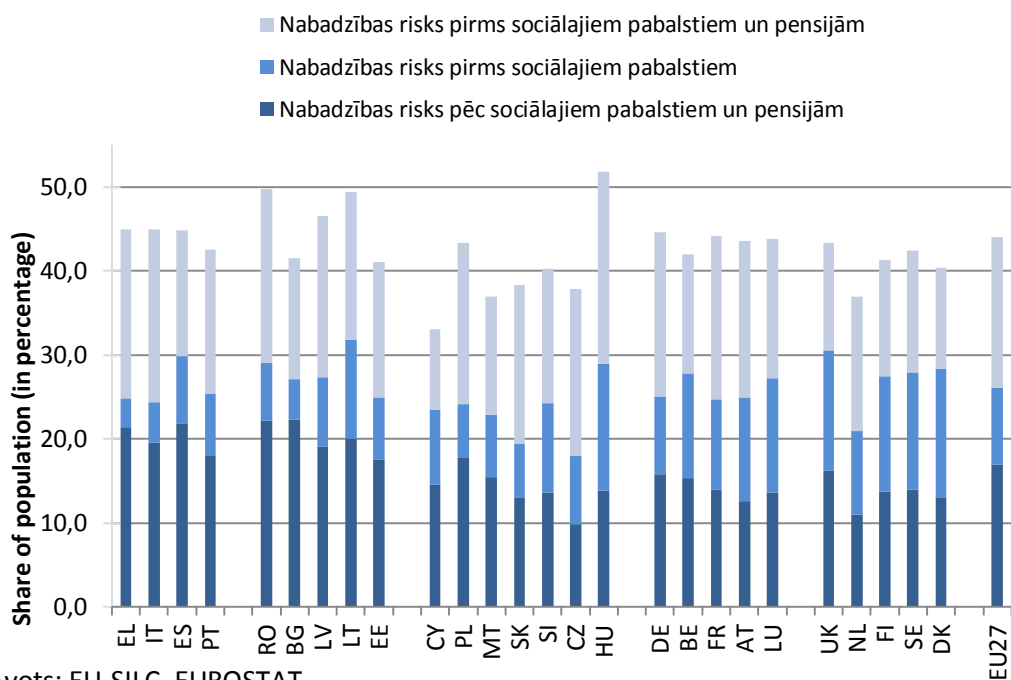
Attēlā 2.1.3.3. ir redzami iedzīvotāju nabadzības risks (procentuāli) un sociālās aizsardzības izdevumi no IKP. Attēlā ir skaidri redzams, ka ir diezgan vāja korelācija starp sociālās aizsardzības izdevumiem un iedzīvotāju nabadzības riska lielumu, tas nozīmē, ka nabadzības riska samazināšanā ir nozīme ne tikai sociālās aizsardzības izdevumiem no IKP.

2.1.3.3. Att. Iedzīvotāju nabadzības risks (procentuāli) un sociālās aizsardzības izdevumi no IKP, 2010

2010. gadā neliels nabadzības risks bija gan Čehijā, gan Nīderlandē, tomēr aplūkojot sociālās aizsardzības izdevumus no IKP, ir redzams, ka Čehijā sociālajai aizsardzībai tiek tērēti 20.15% no IKP, kamēr Nīderlandē šis rādītājs sasniedz 32.06% no IKP. Latvijā nabadzības risks ir visaugstākais, bet izdevumi sociālajai aizsardzībai vieni no zemākajiem, lai gan Čehijā sociālajai aizsardzībai tiek tērēti tikai nedaudz vairāk kā Latvijā, tur nabadzības risks ir 2.4 reizes zemāks nekā Latvijā.

¹ European Commission. Eurostat
Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00103&plugin=1> (skatīts 29.03.2013)

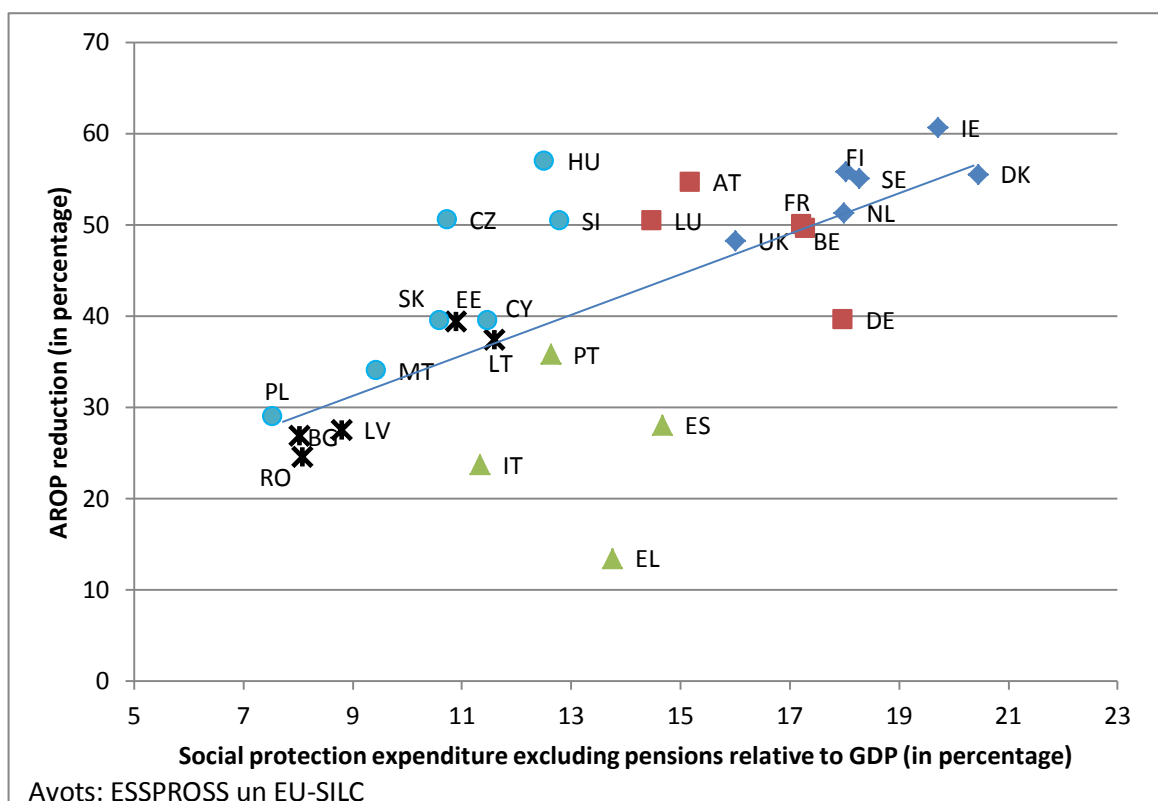

Avots: EU-SILC, EUROSTAT

2.1.3.4. Att. Nabadzības samazināšanās efekts, 2011

Analizējot sociālās aizsardzības pabalstu efektivitāti nabadzības samazināšanā, ir iespējams apskatīt atsevišķi kādu efektu izraisa pensijas un kādu citi sociālie pabalsti (skatīt attēlu 2.1.3.4.). Jāatzīmē, ka vairākās valstīs svarīgs nabadzības riska samazināšanas rīks ir pensijas, piemēram, Ungārijā (samazina nabadzības risku par 22.9%), Rumānijā (par 20.7%), Itālijā (par 20.5%), Grieķijā (par 20.1%) savukārt Kiprā (par 9.6%), Dānijā (par 12%) un Apvienotajā Karalistē (par 12.9) pensijas nav galvenais veids kā samazināt nabadzības risku.

Sasaistot sociālās aizsardzības izdevumu efektivitāti ar sociālās aizsardzības izdevumu apmēriem, autore secina, ka ir novērojama pozitīva korelācija starp sociālās aizsardzības izdevumu lielumu un to, cik lielā mērā valstij izdodas samazināt nabadzību (skatīt 2.1.3.5. attēlu). Vienlaikus pastāv arī ļoti lielas atšķirības nabadzības samazināšanā pie vienādiem izdevumiem, piemēram, Grieķija un Spānija pret Luksemburgu un Austriju, visām šīm valstīm izdevumi veido 14-15% no IKP tomēr Luksemburgai un Austrijai izdodas veiksmīgāk samazināt nabadzību.

2.1.3.5. Att. Korelācija starp sociālās aizsardzības izdevumiem (izņemot pensijas, attiecībā pret IKP) un iedzīvotāju (vecuma grupa 0-64) uz nabadzības robežas īpatsvara samazinājums (procentos), 2010

2.2. Latvija

2.2.1. Sociālās aizsardzības ienākumi un izdevumi

2.2.1.1. tabula¹

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi (milj. latu)

	2008	2009	2010	2011	2012 I-IX
Kopbudžeta ieņēmumi	35.6	36.2	36.2	35.9	38.1
I Nodokļu ieņēmumi	29.4	26.9	26.8	27.4	28.3
1. Netiešie nodokļi	10.5	10.1	10.2	10.3	10.8
- pievienotās vērtības nodoklis	6.9	6.1	6.5	6.8	7.4
akcīzes nodoklis	3.4	3.9	3.6	3.4	3.3
- muitas nodoklis	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi	10.0	7.6	7.8	7.8	7.7
- uzņēmumu ienākumu nodoklis	3.1	1.5	0.9	1.4	1.6
- iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6.4	5.6	6.2	5.6	5.7
- nekustamā īpašuma nodoklis	0.4	0.6	0.7	0.8	0.3
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	8.7	8.9	8.6	8.7	8.6
4. Pārējie nodokļi	0.3	0.2	0.2	0.6	1.2
II Citi ieņēmumi	6.2	9.3	9.4	8.5	9.8

Avots: LR Ekonomikas ministrija

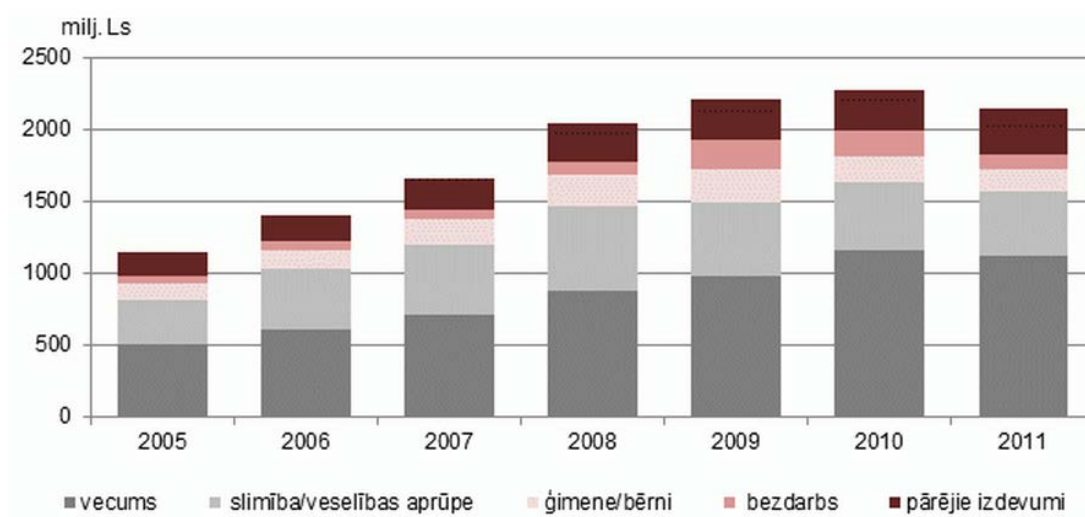
2012. gadā pieauga nodarbināto skaits, kā arī darba samaksa, rezultātā auga arī nodarbinātības nodokļu ieņēmumi. 2012. gada vienpadsmit mēnešos tie bija par 9,6% lielāki nekā 2011. gada atbilstošajā periodā. No visiem nodokļu ieņēmumiem tieši nodarbinātības nodokļi veidoja pusi. 2012. gada janvārī-novembrī iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi bija 793,3 milj. latu, kas bija par 78,8 milj. latu jeb 11% vairāk, salīdzinot ar 2011. gada vienpadsmit mēnešiem. 2013. gada 1. janvārī iedzīvotāju ienākuma nodokļa pamatlikme tika samazināta no 25% uz 24%, bet no 2014. gada – tā tiks samazināta jau līdz 22% un 2015. gadā – paredzēts, ka tā samazināsies līdz 20%. No 2013. gada 1. jūlija tiks palielināts iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma apmērs par apgādībā esošu personu (no 70 uz 80 latiem mēnesī). Darbaspēka nodokļu reformas mērķis ir Baltijas valstu konkurencē par investīcijām un darbavietām nodrošināt Igaunijai un Lietuvai izmaksu ziņā līdzvērtīgus darbaspēka nodokļus. Samazinoties darbaspēka nodokļu kopējam slogam, tiks samazināti arī nabadzības un strukturālā bezdarba riski, kā arī ēnu ekonomika un motivācija izvairīties no

¹ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. – R.: LR Ekonomikas ministrija, 2012. dec. – 50. lpp.

nodokļu nemaksāšanas. 2012. gada janvārī-novembrī ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām sasniedza 1199,7 milj. latu. Tas bija par 95,4 milj. latu jeb 8,6% vairāk nekā 2011. gada vienpadsmit mēnešos.¹

Pēc centrālās statistikas pārvaldes datiem 2011. gadā sociālās aizsardzības izdevumi, izmantojot ESSPROS metodoloģiju², sasniedza 2 147.4 milj. latu jeb 15.0% no IKP, salīdzinot ar 2010. gadu tas ir par 2.8% mazāk. Izdevumi samazinājās pateicoties tam, ka samazinājās izdevumi bezdarbnieku pabalstam no Ls 89 milj. 2010. gadā līdz Ls 44 milj. 2011. gadā (par 50,8%), kā arī samazinājās izdevumi, kas saistīti ar ģimenes un bērnu pabalstu (par 17.6%). Sociālās aizsardzības izdevumu samazinājums tika panākts arī ar 2009. gada 16. jūnijā pieņemto likumu „Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009.gada līdz 2012.gadam.”³

Sociālās aizsardzības izdevumu struktūrā vislielāko daļu saņem pensijas vecuma iedzīvotāji (52.3%). No tiem 93% veido izdevumi vecuma pensijām – 1 046 milj. latu.⁴

2.2.1.1. Att. Izdevumi sociālajai aizsardzībai Latvijā 2005.-2011. gadā (milj. latu)

2011. gadā par 19% ir pieauguši izdevumi sociālās atstumtības samazināšanai – pabalsti naudas vai apmaksātu preču vai pakalpojumu veidā. To būtiski ietekmēja pašvaldību izmaksājamais pabalsts garantētā minimālā ienākumu (GMI) līmeņa nodrošināšanai.

¹ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. – R.: LR Ekonomikas ministrija, 2012. dec. – 51. lpp.

² Eiropas statistikas sistēmā katru gadu tiek apkopoti un publicēti harmonizēti dati par sociālās aizsardzības izdevumiem saskaņā ar Eiropas Kopienų Statistikas biroja (*Eurostat*) izstrādāto ESSPROS (Eiropas Integrētās sociālās aizsardzības statistikas sistēma) metodoloģiju. Sociālie aizsardzības pabalsti tiek klasificēti atbilstoši pamatmērķim vai funkcijai, piemēram, „vecums”. Latvija datu apkopošanu par sociālo aizsardzību atbilstoši ESSPROS uzsāka 2004.gadā. Dati par sociālās aizsardzības izdevumiem atrodami CSP mājaslapā. To apkopošanai tiek izmantota dažādu valsts institūciju sniegtā informācija. ESSPROS izdevumi tiek finansēti no valsts un pašvaldību budžetiem, darba devēju sociālajiem maksājumiem u.c.

³ „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=194076> (skatīts 29.03.2013)

⁴ Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/socialas-aizsardzibas-izdevumi-2011gada-33541.html> (skatīts 29.03.2013)

Izdevumi GMI pabalstam palielinājās par 19,0% (2010.gadā – Ls 18 milj., 2011.gadā – Ls 22 milj.).¹

Pirmajā gadā pēc krīzes kopējie izdevumi veselības aizsardzībai nominālā izteiksmē samazinājās, bet procentuāli no IKP tie palika esošajā līmenī (skatīt 2.2.1.2. tabulu). 2010. gadā izdevumi ir palielinājušies gan nominālā izteiksmē, gan procentuāli no IKP. 2010. gadā no kopējiem izdevumiem par veselības aizsardzību un ārstniecību valdības izdevumi veselībai bija 61.14%, bet privāti tika segti 38.86%. Kopumā apskatot veselības aizsardzības izdevumu sadalījuma dinamiku, var secināt, ka pieaug privātie izdevumi, bet valsts izdevumi samazinās. 9.21% no valsts budžeta tika izlietoti veselības aizsardzībai 2010. gadā un, salīdzinājumā ar 2008. gadu, šī proporcija ir samazinājusies. No privātajiem veselības izdevumiem tikai 2.11% sedz privātā veselības apdrošināšana, salīdzinot ar 2008. gadu, rādītājs ir samazinājies vairāk nekā divas reizes.

2010. gadā Latvijas izdevumi veselības aizsardzībai attiecībā pret IKP bija 6.68% (skatīt 2.2.1.2. tabulu), kas ir ārkārtīgi zems rādītājs salīdzinājumā ar Eiropas Savienību, kur šis rādītājs ir 9.0% (9.2% 2009. gadā). Visaugstākais rādītājs ir Nīderlandē (12%), tai seko Vācija un Francija, kur izdevumi sasniedz 11.6% no IKP.²

2.2.1.2. tabula

Latvijas veselības aizsardzības sistēmas indikatori 2008-2010 (Ls un %)³

	2008	2009	2010
Kopējie izdevumi veselības aizsardzībai (THE) % no IKP	6.6	6.6	6.68
Centrālās valdības izdevumi veselībai (GGHE) % no THE	62.47	61.65	61.14
Privātā sektora izdevumi veselībai (PvtHE) % no THE	37.53	38.35	38.86
GGHE % no valsts budžeta	10.55	9.21	9.21
Veselības apdrošināšanas plāni % no PvtHE	4.87	2.11	2.11
Privāto mājsaimniecību tiešie maksājumi % no PvtHE	90.11	97.28	97.28
Kopējie izdevumi veselības aizsardzībai (milj.LVL)	588.06	521.28	578.49
Vispārīgie valdības izdevumi veselībai (milj.LVL)	367.36	321.37	353.69
Privātie izdevumi veselībai (milj.LVL)	220.7	199.91	224.8

Avots: World Health Organization

¹ Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/socialas-aizsardzibas-izdevumi-2011gada-33541.html> (skatīts 29.03.2013)

²Health spending in Europe falls for the first time in decades. Pieejams: <http://www.oecd.org/newsroom/healthspendingineuropefallsfortheirstimeindecades.htm> (skatīts 10.02.2013)

³ World Health Organization. Pieejams: <http://apps.who.int/nha/database/DataExplorer.aspx?ws=0&d=1> (skatīts 10.02.2013)

2012. gada vienpadsmit mēnešos atbilstoši budžeta izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām lielākais īpatsvars bija sociālajai aizsardzībai – 30,4% no visiem izdevumiem, ekonomiskai darbībai – 17,1%, izdevumiem vispārējiem valdības dienestiem – 13,4% un izglītībai – 16,7%. Savukārt vismazākais īpatsvars no visiem izdevumiem bija vides aizsardzībai – 2%, aizsardzībai – 2% un pašvaldību teritoriju apsaimniekošanai – 2,7 procenti. Ja tiek salīdzināta pašreizējā izdevumu struktūru ar 2008. gada struktūru, tad jāsecina, ka vienīgi izdevumu īpatsvars sociālās aizsardzības jomā ir pieaudzis. Pārējo funkcionālo kategoriju izdevumu īpatsvars kopējos valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumos ir samazinājies.¹

2.2.2. Ienākumu drošība

Latvijā, salīdzinot ar citām ES valstīm, ekonomikas lejupslīde visbūtiskāk ietekmēja darba tirgu, jo nodarbinātības līmenis samazinājās gandrīz tikpat strauji kā IKP pieaugums. Saskaņā ar Eurostat datiem, bezdarbs Latvijā pieauga no 6,3% līdz 20,5%, laika posmā no 2008. gada otrā ceturkšņa līdz 2010. gada pirmajam ceturksnim, kopš tā laika tas ir pakāpeniski uzlabojies.² Atlaišana pirmkārt skāra jauniešus un cilvēkus ar zemu kvalifikāciju. Vismaģāk skartās nozares bija būvniecība, ražošana, tirdzniecība, transports un sabiedriskais sektors.

Reģistrēto bezdarbnieku skaits, kuri vairs nesaņem bezdarbnieka pabalstu, pieauga no 43% 2008. gadā līdz 66% 2010. gadā un 2011. gadā tie sasniedza jau 76%. Bezdarbnieku skaits, kuri vairs nesaņem bezdarbnieku pabalstu un ilgtermiņa bezdarbnieku skaits sāka samazināties tikai 2011. gada vidū.

2.2.2.1. tabula

Bezdarba indikatori Latvijā 2010-2012 (tūkst.)

	2010	2011	2012
Reģistrētais bezdarbs (gada beigās)	186 295	130 296	104 052
Ilgstošo bezdarbnieku skaits (vairāk par 1 gadu)	29 420	56 934	45 981
Bezdarbnieku pabalstu saņēmēju skaits	60 316	34 686	30 353
Vidējais bezdarbnieka pabalsta lielums (LVL mēnesī)	118.59	103.62	110.48

Avots: VSAA un NVA

¹ Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. – R.: LR Ekonomikas ministrija, 2012. dec. – 54. lpp.

² European Commission. Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_q&lang=en (skatīts 05.03.2013)

Bezdarbnieka pabalsta piešķiršanas kārtību nosaka likums „Par apdrošināšanu bezdarba gadījumam”¹. Šis likums stājās spēkā 2000. gada 1. janvārī. Gandrīz katru gadu likumā tiek veikti dažādi grozījumi. Pēdējās izmaiņas ir veiktas 2012. gada 15. novembrī, stājas spēkā ar 2013. gada 1. janvārī un paredz, ka bezdarbnieka pabalsta saņemšanas ilgums vairs nebūs atkarīgs no cilvēka apdrošināšanas stāža un turpmāk būs 9 mēneši visiem bezdarbniekiem.

2.2.2.2. tabula

Bezdarbnieka pabalsta izmaksas ilgums un apmērs

Pabalsta izmaksas ilgums ir 9 mēneši :
<ul style="list-style-type: none">
• pirmos 3 mēnešus - piešķirtajā apmērā;
• nākamos 3 mēnešus - 75% no piešķirtā pabalsta apmēra;
• pēdējos 3 mēnešus - 50% no piešķirtā pabalsta apmēra.

Tas nozīmē, ka bezdarbniekiem, kuriem apdrošināšanas stāžs ir līdz 19 gadiem, palielināsies sociālais nodrošinājums, lai deviņos mēnešos palīdzētu tiem atrast atbilstošu darbu. Attiecībā uz bezdarbniekiem, kuriem bezdarbnieka pabalsts bija piešķirts līdz 2012. gada 31. decembrim, izmaksas ilgums tiks pagarināts līdz deviņiem mēnešiem. Piemēram, ja 2012. gadā viņš jau būs saņēmis bezdarbnieka pabalstu 4 mēnešus, tad 2013. gadā tas tiks izmaksāts vēl 5 mēnešus. Tomēr bezdarbnieka pabalsta apmēram ir ierobežojumi: ja aprēķinātā pabalsta apmērs pārsniedz 11,51 latu dienā, izmaksājamā pabalsta maksimālais apmērs dienā ir 11,51 lats + 50% no summas virs 11,51 lata.²

Institūcija, kas ir atbildīga par bezdarbniekiem, ir Nodarbinātības valsts aģentūra. NVA ir atbildīga par aktīvo darba tirgus politiku, tās pasākumiem, to ieviešanu un īstenošanu, tajā skaitā arī par Eiropas Sociālā fonda projektiem.³

Būtiska problēma, kas ietekmē darba tirgu ir salīdzinoši augsts nodokļu līmenis. Ja procentuāli tiek salīdzināts iedzīvotāju ienākumu nodoklis (24%) un šī nodokļa progresīvās likmes ar citām ES valstīm, tad var rasties iespaids, ka Latvijā nodokļu slogs ir zems. Taču situācija ir pavisam savādāka, jo katrā valstī ir atšķirīgi atvieglojumi un izņēmumi, tas nozīmē, ka pēc likmēm vien nevar spriest par nodokļu slogu. Tikai astoņās ES valstīs, Latviju ieskaitot, iedzīvotāju ienākuma nodoklis (IIN) nav progresīvs. Valdība ir pieņēmusi lēmumu, ka līdz 2015. gadam iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme samazināsies līdz 20%, tajā pašā laikā palielinot neapliekamo minimumu un atvieglojumus par apgādājamiem. Kad darba

¹ „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=14595> (skatīts 18.03.2013)

² Valsts sociālā apdrošināšanas aģentūra. Pieejams: <http://www.vsaa.lv/lv/pakalpojumi/stradajosajiem/bezdarbnieka-pabalsts> (skatīts 18.03.2013)

³ Labklājības ministrija. Nodarbinātības valsts aģentūra. Pieejams: www.nva.lv (skatīts 01.04.2013)

ņēmējs no savas valstī noteiktās minimālās algas 200 latī mēnesī, nomaksā visus nodokļus, viņš pat nespēj samaksāt par pirmās nepieciešamības precēm. Centrālā statistikas pārvalde ir aprēķinājusi, ka 2013. gada janvārī iztikas minimuma patēriņa grozs vienam iedzīvotājam ir Ls 175.46 mēnesī, bet minimālā alga pēc nodokļu nomaksas ir Ls 146.08 (aprēķinā nav iekļautas apgādībā esošas personas).¹

2.2.3. Sociālās drošības sistēma

Recesijas laikā valdība saskārās ar nopietnām problēmām, jo speciālais budžets sociālajai apdrošināšanai tiek finansēts no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām un tā resursus izmanto, lai maksātu pensijas un sociālos pabalstus, bet recesijas sākumā sociālā budžeta ieņēmumi strauji kritās savukārt maksājumi ievērojami pieauga. Rezultāta budžeta rezerves, kas ekonomiskās izaugsmes gados tika uzkrātas, sāka plūst prom straujāk, nekā gaidīts. Pirms ekonomiskās lejupslīdes liela daļa no sociālā budžeta pārpalikuma tika izmantota, lai segtu valsts vispārējo budžeta deficītu. Kad sociālā budžeta ieņēmumi pēkšņi samazinājās bija neiespējami atgūt šo pārpalikumu. Turklāt ekonomiskās izaugsmes laikā valdība bija ieviesusi papildus sociālos pabalstus (vecāku pabalsts). Lai mazinātu sociālā budžeta izdevumus, valdība 2009. gada jūnijā mēģināja samazināt pensijas par 10%, bet tas tika apstrīdēts Satversmes tiesā un valdībai nācās atteikties no šīs ieceres. Lai palielinātu ieņēmumus no 2011. gada 1. janvāra darba ņēmēju valsts obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas likme palielinājās no 9 līdz 11%. Tā kā mēģinājums samazināt pensijas izgāzās, tad valdība izlēma, ka no 2014. gada līdz 2025. gadam pakāpeniski tiks palielināts pensionēšanās vecums no 62 līdz 65 gadiem. Valsts apgalvo, ka, ja netiks palielināts pensionēšanās vecums, tad pēc dažiem gadiem valstij vairs nebūs naudas, lai samaksātu pašreizējās un jaunās pensijas, jo darbavietu skaits nepalielinās, notiek iedzīvotāju novecošanās un pensionāru īpatsvars turpina pieaugt, 2012. gada sākumā nodokļu maksātāju attiecība pret pensionāriem bija 1.59 t.i. vienu pensionāru uzturēja 1.59 strādājošie.²

Vidējās pensijas apmēram ir tendence pieaugt (skatīt 2.2.3.1. tabulu), invaliditātes pensija un pensija apgādnieka zaudējuma gadījumā pēdējo gadu laikā samazinās. Salīdzinot ar 2004.gadu, kad Latvija iestājās Eiropa Savienībā, visas pensijas ir būtiski pieaugušas, vislielāko pieaugumu par 159% ir piedzīvojuši izdienas pensija, bet pensija apgādnieka

---

¹ Valsts ieņēmumu dienests. Algas kalkulators. Pieejams:

<http://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=11&id=2283&hl=1> (skatīts 01.04.2013)

² Study on the economic and social situation in the Baltic States: LATVIA. Pieejams: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/letonie_etude_fin_en.pdf (skatīts 16.04.2013)

zaudējuma gadījumā ir pieaugusi tikai par 77%. Pensiju pieauguma dinamika ir nevienāda. Tomēr pieaug arī dzīvošanas izmaksas – iztikas minimums no 99 latiem 2004. gadā līdz 176 latiem 2012. gadā.

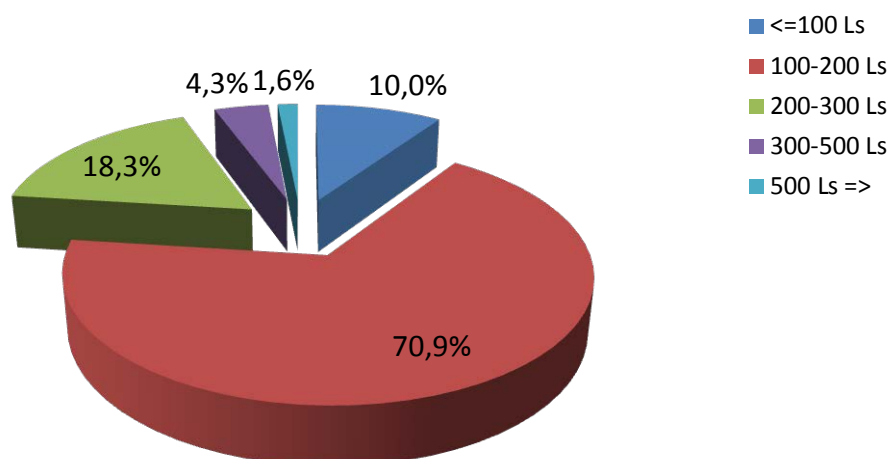
2.2.3.1. tabula

Izmaksāto pensiju vidējais apmērs (latos)¹

	2004	2010	2011	2012
Vidējā pensija mēnesī	68.83	138.65	146.73	147.72
Vecuma pensijas	70.89	175.88	178.18	180.29
Invaliditātes pensijas	60.16	121.93	119.84	116.96
Pensija apgādnieka zaudējuma gadījumā	51.8	95.35	93.62	91.58
Izdienas pensijas	78.11	161.43	195.29	202.05
Iztikas minimums (uz vienu cilvēku)	98.78	166.43	173.33	175.70

Avots: LR Labklājības ministrija

Salīdzinot vidējo vecuma pensiju apmēru ar attiecīgā gada iztikas minimumu, vērojama pozitīva tendence – pensija ir lielāka nekā iztikas minimums.

Att. 2.2.3.1. Vecuma pensiju saņēmēju skaits sadalījumā pēc apmēra, 2012²

Tomēr apskatot attēlu 2.2.3.1. nākas secināt, ka lielākā daļa pensiju saņēmēju 70.9% dzīvo zem vai tikai nedaudz virs iztikas minimuma. Desmit procenti no pensiju saņēmējiem saņem pensiju, kas ir mazāka par Ls 100, bet pensiju, kas pārsniedz Ls 500 saņem tikai 1.6% pensionāru.

¹Centrālā statistikas pārvalde. Izmaksāto pensiju vidējais apmērs. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/print/dati/izmaksato-pensiju-videjais-apmers-latos-30366.html> (skatīts 09.02.2013)

²Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/sociala_aizsardziba/2012_vecuma_dalijums.pdf (skatīts 25.03.2013)

Vislielāko daļu no visiem pensiju maksājumiem sastāda tieši vecuma pensijas un to skaits nepārtraukti palielinās. Jāatzīmē, ka 2012. gadā ir vērojams arī būtisks pieaugums izdienas pensiju saņēmēju skaitā, tas ir palielinājies 4.3 reizes, salīdzinot ar 2010. gadu (skatīt 2.2.3.2. tabulu).

2.2.3.2. tabula

Pensiju un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmēju skaits (tūkst. cilvēku)¹

	2010	2011	2012
Vecuma pensijas	475.9	481.7	482.1
Invaliditātes pensijas	69.3	69.3	70.9
Pensija apgādnieka zaudējuma gadījumā	26.9	25.3	23.6
Izdienas pensijas	2.4	10.3	10.5
Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmēji	18.1	18.4	18.8

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Šobrīd pensiju indeksācija līdz 2014. gada 1. janvārim ir iesaldēta. 2014.gadā plānots atsākt visu pensiju indeksāciju vienu reizi gadā - 1.oktobrī, ņemot vērā tikai patēriņa cenu (inflācijas) indeksu.

Centrālās statistikas pārvaldes publicēties dati (skatīt 2.2.3.3. tabulu) par 2008. gadu liecina, ka nabadzības riska indekss ir augsts – 25.7%, visaugstākais (54.3%) tas ir cilvēkiem, kas ir vecāki par 75 gadiem, šis risks ir gandrīz trīs reizes lielāks salīdzinot ar Eiropas Savienības vidējo rādītāju (nabadzības risks bija no 10%-23%, piebilstot, ka augstāki rādītāji bija bijušās sociālistiskajās valstīs²). 2010. gadā nabadzības riska indekss ir samazinājies līdz 19.1%, visaugstākais risks ir jauniešiem vecumā no 18-24 gadiem, tajā pašā laikā Eiropas Savienībā šis rādītājs bija 16.4%.³ Pozitīvi ir vērtējams fakts, ka sešas reizes ir samazinājies nabadzības riska indekss cilvēkiem, kas ir vecāki par 75 gadiem.

¹ Centrālā statistikas pārvalde. Pensiju un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmēju skaits. Pieejams: <http://csb.gov.lv/statistikas-temas/sociala-drosiba-galvenie-raditaji-30402.html> (skatīts 09.02.2013)

²Poverty Across Europe: A Comparison Between Countries. Pieejams: <http://www.sciencedaily.com/releases/2008/10/081031102640.htm> (skatīts 10.02.2013)

³Risk of falling into poverty in the UK remains above EU average. Pieejams: <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2012/jun/07/poverty-risk-uk-eu-interactive> (skatīts 10.02.2013)

Nabadzības riska indekss (procentuāli vecuma grupās)¹

	2008	2009	2010
Pavisam	25.7	21.3	19.1
18-24	19.2	21.2	22.2
18-64	20.3	20.5	20.2
25-49	19.2	19.9	19.3
50-64	23.3	21.1	20.8
65+	47.5	18.8	8.9
75+	54.3	19.0	8.5

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

2011. gadā, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai valstī, vislielākie ieguvēji bija ekonomiski aktīvie iedzīvotāji, kuriem, līdz ar ekonomikas izaugsmi, pieauga ienākumi, līdz ar to viņu nabadzības riska indekss samazinājās. Tomēr tiem cilvēkiem, kuri atradās tuvāk nabadzības riska sliekšnim, ienākumi palielinājās lēnāk, kā rezultātā pieauga iespējas nokļūt zem pieaugošā nabadzības riska sliekšņa. Lielākoties tas attiecas uz tiem cilvēkiem, kas saņem mazas vai nelielas pensijas, kā arī uz citām personām ar zemiem ienākumiem. Pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem var secināt, ka pieaugot iedzīvotāju ienākumiem arī nabadzības riska sliekšnis², kas ir atvasināts no pieaugošajiem ienākumiem, ir sācis pieaugt (skatīt 2.2.3.4. tabulu).

Nabadzības riska sliekšnis 2010.-2011. gadā (Ls mēnesī)

	2010	2011
Viena persona	147	157
2 pieaugušas personas	221	235
Divi pieaugušie ar 1 bērnu jaunāku par 14 gadiem	265	282
Divi pieaugušie ar 2 bērniem jaunākiem par 14 gadiem	309	329

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Lai varētu noteikt nabadzības riska indeksu, tiek izmantot nabadzības riska sliekšnis, kas ir relatīvs rādītājs.

¹Centrālā statistikas pārvalde. Nabadzības riska indekss. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/monetara-nabadziba-un-ienakumu-nevienlidziba-galvenie-raditaji-30280.html> (skatīts 10.02.2013)

² Nabadzības riska sliekšnis ir 60% no ekvivalento rīcībā esošo ienākumu mediānas. Mediāna ir statistiskais rādītājs, kas raksturo novērojumu, kas sagrupēti no zemākās vērtības līdz augstākajai, centra vērtību (sadalījuma viduspunktu).

2011. gadā par 19.4% ir pieaudzis nabadzības riska indekss. Tam pakļauti ir 394.5 tūkstoši iedzīvotāju, tas nozīmē, ka katrs piektais iedzīvotājs ir pakļauts nabadzības riskam (skatīt 1.4.4.3. tabulu).

2.2.3.5. tabula

Nabadzības risks 2010.-2011. gadā

	2010	2011
Nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits (tūkstošos)	392.3	394.5
No tiem sievietes (tūkstošos)	205.8	214.1
Nabadzības riska indekss (%)	19.1	19.4
Sievietes, kuras ir pakļautas nabadzības riskam (%)	18.4	19.4

Avots: Centrālā statistikas pārvalde

Palielinoties ekonomikas izaugsmei un paaugstinoties nodarbinātības līmenim, ir samazinājies tieši nodarbināto nabadzības risks. Nodarbināto nabadzības risks ir samazinājies no 9,4% 2010.gadā līdz 8,8% 2011.gadā Bet riska indekss ir pieaudzis pensionāriem (no 11% līdz 16%) un ģimenēm, kurās ir viens vecāks (no 39% līdz 43%).

Mājsaimniecību, kuras ir pakļautas nabadzības riskam, ienākumu struktūru līdz pat 56% veido ienākumi no sociālajiem transfertiem¹, bet turīgākajās (5.kvintile²) mājsaimniecībās - 16%.³ Izmantojot Eiropas Sociālā fonda (ESF) līdzekļus un nodrošinot atbilstošu valsts līdzfinansējumu, valdība ir izveidojusi „sociālās drošības tīklu”, lai aizsargātu neaizsargātās iedzīvotāju grupas. Viens no pirmajiem valdības soļiem bija garantētā minimālā ienākuma palielināšana (GMI), sākot ar 2009.gada 1.decembri valstī noteiktais GMI līmenis pilngadīgai personai ir 40 latu mēnesī un bērnam - 45 latu mēnesī.⁴ Bet no 2013. gada 1. janvāra garantētais minimālais ienākumu līmenis visiem trūcīgiem cilvēkiem ir noteikts vienāds – 35 latu. Tajā pašā laikā pašvaldībai ir tiesības noteikt atsevišķām iedzīvotāju grupām, piemēram, pensiju saņēmējiem, bērniem u.c., augstāku GMI līmeni.⁵ No valsts budžeta tiek nodrošināts

¹ Sociālie transferti- valsts, pašvaldības piešķirtās pensijas un pabalsti, izmaksātie uzturlīdzekļi bērniem, stipendijas, sociālās apdrošināšanas pabalsti un kompensācijas, tai skaitā arī citu valstu.

² Kvintile ir viena piektā daļa (20%) no apsekoto mājsaimniecību skaita, kuras sagrupētas pieaugošā secībā pēc to rīcībā esošā ienākuma uz vienu mājsaimniecības locekli. Zemākā (pirmā) kvintile ietver piekto daļu mājsaimniecību ar viszemākajiem ienākumiem, bet augstākā (piektā) – piektdaļu mājsaimniecību ar visaugstākajiem ienākumiem.

³ Centrālā statistikas pārvalde. 2011. gadā pieauga nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaits. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/notikumi/2011-gada-pieauga-nabadzibas-riskam-paklauto-iedzivotaju-skaitis-36965.html> (skatīts 11.02.2013)

⁴ Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/text/1034> (skatīts 07.03.2013)

⁵ Neatkarīgā Rīta Avīze. No 2013. gada garantētais minimālais ienākumu līmenis būs 35 latu. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/85771-no-2013-gada-garantetais-minimalais-ienakumu-limenis-bus-35-lati.htm?view=comments#comments> (skatīts 07.03.2013)

50% līdzfinansējums GMI izmaksai un 20% līdzfinansējums no pašvaldību izlietotajiem līdzekļiem dzīvokļa pabalstam. Sākot ar 2013. gadu ir paredzēts atgriezties pie finansēšanas principa, kas bija spēkā pirms Sociālās drošības tīkla stratēģijas īstenošanas uzsākšanas, t.i., pabalsti pilnībā tiks finansēti no pašvaldības budžeta (nebūs valsts līdzfinansējums).

Lai gan recesijas laikā tika mēģināts palielināt valsts izdevumus sociālajai aizsardzībai, tas neizdevās: 2009. gadā tikai 17% no IKP tika piešķirti sociālajai aizsardzībai, kamēr ES vidējais rādītājs bija 30%. 2010. gadā izdevumi sociālajai aizsardzībai palielinājās līdz 17.8% no IKP. 2009. gadā tika izveidota simtlatnieku programma, kurā bezdarbnieki, kas vairs nesaņēma pabalstu, varēja strādāt pilnu slodzi no divām nedēļām līdz sešiem mēnešiem pašvaldību izveidotās darba praksēs, mēnesī nopelnot 100 latu stipendiju. No 2011. gada 1. jūlija var saņemt tikai 80 latus, bet no 2012. gada ir izveidota jauna programma - algotie pagaidu sabiedriskie darbi, kas aizvietos un uzlabos līdzšinējās programmas. Paredzēts, ka no programmas sākuma līdz 2013. gada beigām tiks iesaistīti 49 tūkstoši bezdarbnieku. Šīs programmas īsteno NVA sadarbībā ar pašvaldībām, bet tās tiek finansētas no valsts, Eiropas Sociālā fonda un Pasaules bankas līdzekļiem. Starp citu, arī citur Eiropas Savienībā darba praktizēšana ar stipendiju pašvaldībā ir viens no būtiskākajiem īstermiņa aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem, kas stiprina sociālo drošību krīzes situācijās.¹

2013. gads iezīmējas ar tendenci, ka samazinās trūcīgo cilvēku skaits, gada laikā tas samazinājies par 50 000 cilvēku, 2012. gada janvārī bija reģistrēti 160 110, bet 2013. gada janvārī 105 661 trūcīgas personas. 2013. gada janvārī pašvaldības dažādiem sociālajiem pabalstiem ir izlietojušas 3.88 miljonu latu: 928 00 latu izlietoti GMI izmaksai, 1.7 milj. latu dzīvokļu pabalsta izmaksai, atlikusī summa pārējiem sociālās palīdzības pabalstiem.²

2013. gada 14. februārī Saeimas deputāti ratificēja Eiropas Sociālo hartu, viens punkts, kas paredz tiesības uz taisnīgu atalgojumu, tika ratificēts daļēji. Tika atzītas strādājošo tiesības uz paaugstinātu atalgojumu par virsstundu darbu un vīriešu un sieviešu tiesības uz vienlīdzīgu samaksu par vienlīdzīgas vērtības darbu, bet 4. panta 1. punkts (strādājošo tiesības uz atalgojumu, kas viņiem un viņu ģimenēm nodrošinātu pienācīgus dzīves apstākļus) netika atbalstīts. Ja Latvija būtu ratificējusi arī 4. panta 1. punktu, tas nozīmētu, ka būtu jāpalielina minimālā alga līdz 251 latam.³

---

¹ Korņeva I. Beidzas simtlatnieku programma. Kāda tā bijusi? Latvijas Avīze. Pieejams: http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=318088:beidzas-simtlatnieku-programma-kda-t-bijusi&Itemid=105 (skatīts 07.03.2013)

² Pāpārde I. Trūcīgo skaits samazinās, nabadzības riskam pakļauto daudz. Neatkarīgā Rīta Avīze. R.: 2013. gada 4. marts. 6. lpp.

³ LETA. Ratificējot Eiropas Sociālās hartas punktu par tiesībām uz taisnīgu atalgojumu, valstij būtu jāceļ minimālā alga. Pieejams: <http://www.diena.lv/latvija/zinas/ratificējot-eiropas-socialas-hartas-punktu-par-tiesibam-uz-taisnigu-atalgojumu-valstij-butu-jacel-mi-13994728> (skatīts 29.03.2013)

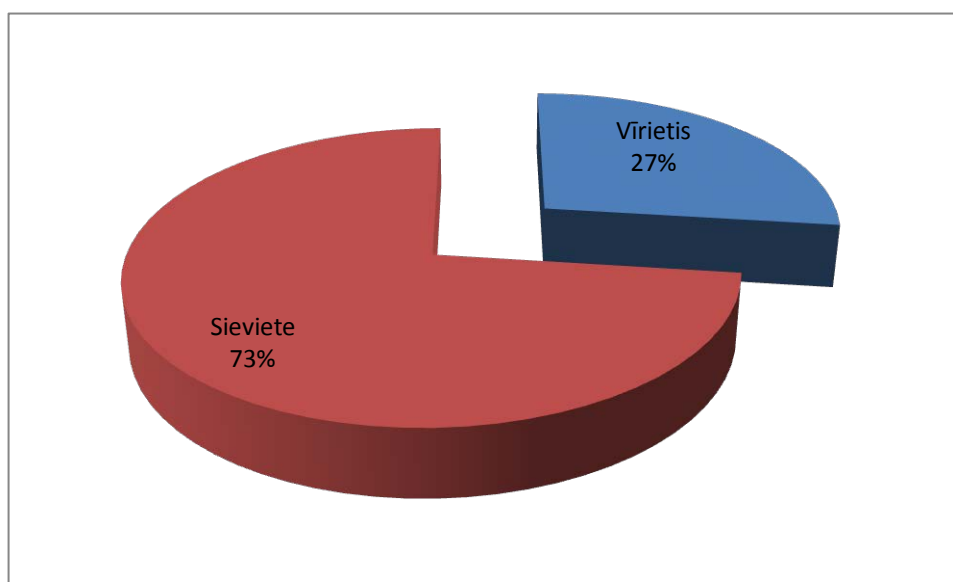
Izvērtējot galvenos sociālos indikatorus Latvijā un ES, autore secina, ka:

- Salīdzinot reālā IKP pieauguma tempu 2011. gadā ar 2010. gadu ES vidējais rādītājs ir 1.6%, bet Latvijā tas sasniedz 5.5%. Visaugstākais ir Igaunijā 8.3%, bet zemākais -7.1% Grieķijā.
- Salīdzinot ar citām Eiropas Savienības valstīm, 2010. gadā izdevumi sociālajai aizsardzībai attiecībā pret IKP bija viszemākie: Rumānijā – 17.6%, Latvijā 17.8%, Bulgārijā 18.06%, Igaunijā - 18.1%., visaugstākie: Francijā - 33.8%, Dānijā – 33.3%, Nīderlandē – 32.1%. Kamēr ES šis rādītājs bija vidēji 29.4%.
- Salīdzinot 2011. gadu ar 2010. gadu Latvijas izdevumi sociālajai aizsardzībai samazinājās par 2.8%, tas nozīmē, ka sociālās aizsardzības izdevumu palielinājums bija mazāks nekā IKP pieaugums.
- Gan Latvijā, gan Eiropas Savienībā sociālās aizsardzības izdevumu struktūrā vislielāko daļu aizņem pensijas vecuma iedzīvotājiem (ietver vecuma pensijas, izdienas pensijas, mājas aprūpi veciem cilvēkiem, kā arī citus pabalstus), 2010. gadā procentuāli no kopējiem sociālajiem izdevumiem Latvijā tie bija 51.79%, bet EU-27 - 39.12%.
- Savukārt otro vietu ieņem slimības un veselības pabalsti (ietver arī valsts finansējumu ambulatorajai un stacionārajai veselības aprūpei, izdevumus slimības pabalstiem, kā arī pašvaldības pabalstus veselības aprūpes izdevumu segšanai u.c.). 2010. gadā Latvijā tie veidoja 20.77% no kopējiem sociālajiem izdevumiem (viszemākais rādītājs ES), Īrijā tie veidoja pat 43.29% (visaugstākais rādītājs), savukārt ES vidējais rādītājs ir 29.44%. Latvijā pēdējo gadu laikā (no 2007. gada) finansējums veselības aprūpei ir strauji samazinājies (par 10%). Tas nozīmē, ka samazinās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība un iedzīvotāji ir spiesti tērēt ievērojamus privātos līdzekļus savas veselības aprūpei un galvenokārt medikamentu iegādei. Savukārt Eiropas Savienības vidējais rādītājs ir diezgan stabils, tas turas 29% robežās.
- 2011. gadā nabadzības riska līmenis pirms sociālajiem pabalstiem (izņemot pensijas) Latvijā veido 27.3%, Lietuvā – 31.8%, (visaugstākais), Čehijā – 18% (viszemākais). Vidējais rādītājs ES ir 26.1%. Savukārt pēc sociālajiem pabalstiem Latvijā rādītājs ir noslīdējis līdz 19.1%, visaugstākais rādītājs ir Bulgārijā – 22.3% (Rumānijā – 22.2%), bet zemākais saglabājas Čehijā – 9.8%. Vidējais rādītājs ES ir samazinājies līdz 16.9%.

3. LATVIJAS IEDZĪVOTĀJU SOCIĀLĀS DROŠĪBAS LĪMENIS

Diplomdarba ietvaros tika izveidota aptauja. Aptaujas mērķis ir noskaidrot Latvijas iedzīvotāju sociālās drošības līmeni, aicinot tos atbildēt uz jautājumiem, kas ir saistīti ar sociālo politiku, viņu attieksmi pret šīm sociālās politikas jomām, kā arī viedokli par iespējamām reformām.

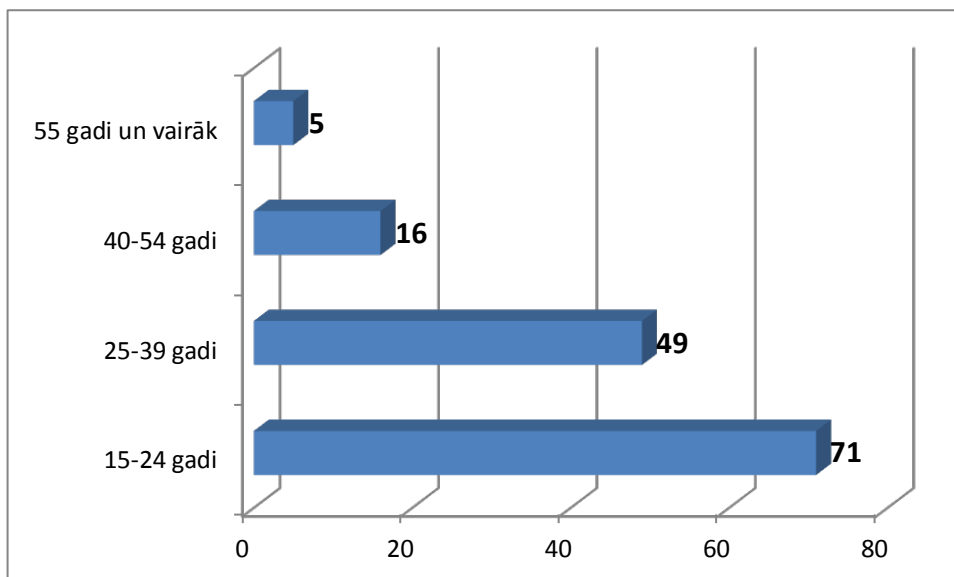
Publiski aptauja bija pieejama respondentiem portālā www.visidati.lv.¹ Par aptaujas atrašanās vietu tika publiskota informācija dažādos komunikāciju portālos. Aptauja bija aktīva no 15.04.2013. – 26.04.2013. un rezultātā tika iegūta 141 respondentu atbilde. No aptaujātajiem respondentiem 103 bija sievietes, bet 38 bija vīrieši, procentuāli tie bija 73% sieviešu un 27% vīriešu.

3.1.attēls Respondentu dzimumu attiecība

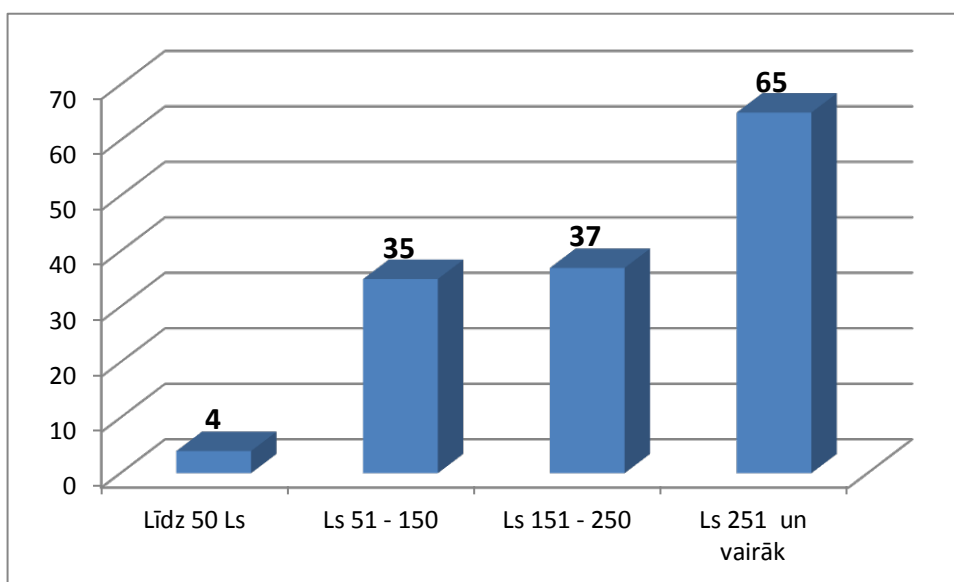
71 respondents jeb 50.4% no aptaujātajiem iedzīvotājiem ietilpst vecuma grupā 15-24 gadi, bet 34.8% ir 25-39 gadus veci, tikai 3.5% respondentu ir vecāki par 55 gadiem. Apskatot respondentu vecumstruktūras attēlu, ir redzama tendence, ka pieaugot respondentu vecumam, samazinās respondentu skaits, tas zināmā mērā ir izskaidrojams ar to, ka jauni cilvēki daudz biežāk izmanto internetu un modernās tehnoloģijas.

¹ www.visidati.lv/aptauja/823182133/

3.2.attēls Respondentu vecumstruktūra

Apkopojot rezultātus par respondentu ienākumiem ģimenē uz vienu cilvēku mēnesī (latos), dati liecina, ka gandrīz pusei jeb 46.1% respondentu ienākumi uz vienu personu pārsniedz 251 latu un lielākā daļa no tiem jeb 57% ir vecuma grupā 15-24 gadi, savukārt vecuma grupā 55 un vairāk nav neviena cilvēka, kura ienākumi pārsniegtu 251 latu. Tikai 2.8% aptaujāto ienākumi uz personu ir zemāki par 50 Ls, 3 no tiem ir vecuma grupā 15-39 gadi, bet viens 15-24 gadi.

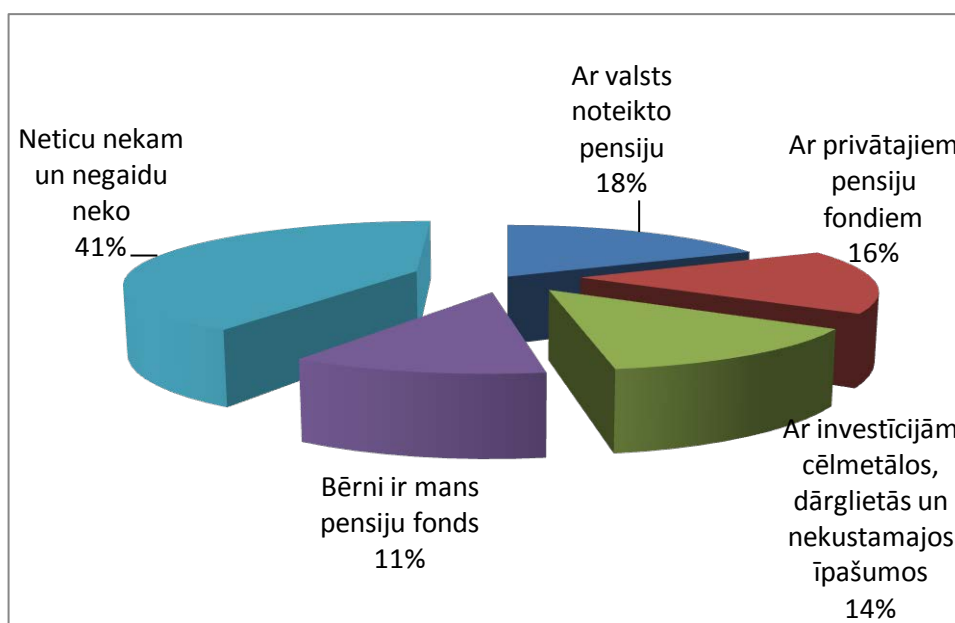
3.3.attēls Respondentu ienākumi ģimenē uz vienu cilvēku mēnesī (latos)

Apskatot datus par respondentu ienākumiem, var secināt, ka lielākajai daļai respondentu ienākumi mēnesī ir ievērojami lielāki vai tikai mazliet zem iztikas minimumam. Tas norāda uz to, ka šie respondenti nav pakļauti nabadzības riskam vai sociālajai atstumtībai, vai

nevienlīdzībai. Tomēr būtiska daļa 27.7% respondentu dzīvo zem iztikas minimuma un tas pakļauj viņus nabadzības un sociālās atstumtības riskam.

Aptauja sevī ietvēra slēgta tipa jautājumus, kuros bija iespējams atzīmēt vienu atbildi (ar iespēju pievienot savu atbildes variantu), un viens jautājums tika izveidots atbilžu matricas formā.

Pirmais jautājums bija par to, ar ko respondenti saista vislielākās cerības savas pensijas nodrošināšanā. Uz šo jautājumu tika sniegti atbilžu varianti: ar valsts noteikto pensiju; ar privātajiem pensiju fondiem; ar investīcijām cēlmetālos, dārglietās un nekustamajos īpašumos; bērni ir mans pensiju fonds; neticu nekam un negaidu neko.

3.4.attēls Respondentu (iespējama) pensijas nodrošinājums

Gandrīz puse 41% respondentu attiecībā uz savu nākotnes pensiju ir diezgan negatīvi noskaņoti, viņi netic nekam un negaida neko. Tas liecina par to, ka cilvēki nepaļaujas uz sociālās sistēmas drošības efektivitāti, viņos nav pārliecības, ka šodien veiktās sociālās iemaksas nākotnē patiešām atmaksāsies, un balstoties uz šiem iemesliem, šie respondenti nav ieinteresēti maksāt valstij nodokļus, kas ir saistīti ar pensijas uzkrāšanu nākotnei. Tomēr lielākā daļa aptaujāto dalībnieku (59%) domā par nākotni un par savām pensijām. Gandrīz piektdaļa aptaujāto paļaujas uz valsts stabilitāti, 30% paļaujas uz privātajiem pensiju fondiem un investīcijām, bet 11% par savas nākotnes garantiju uzskata izaudzinātos bērnus.

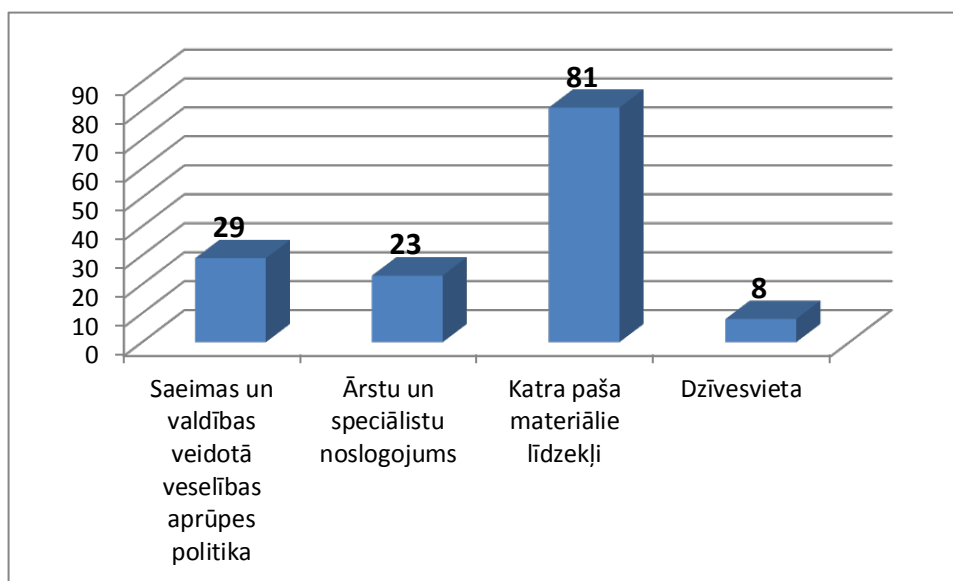
Interesanti ir tas, ka ar valsts noteikto pensiju savu nākotnes pensiju saista tieši gados jauni cilvēki vecuma grupā 15-24 gadi (56% no visiem, kas atzīmēja variantu ar valsts pensiju). Un 3 no 5 aptaujātajiem respondentiem vecumā 55 un vairāk gadi arī savu pensiju saista ar valsts pensiju. Tomēr palielinoties gan ienākumiem, gan vecumam, respondenti sāk

vairāk paļauties uz privātajiem pensiju fondiem un investīcijām. Svarīgi atzīmēt, ka vecuma grupā 15-24 gadi ar ienākumiem mēnesī uz vienu ģimenes locekli virs Ls 251 un vairāk dominē atbilžu varianti privātie pensiju fondi un investīcijas, tas liecina par šo jauniešu tālredzību un savas nākotnes plānošanu un rūpēm par vecumdienām.

Aptaujas otrais jautājums tika uzdots respondentiem, lai noskaidrotu, kurš no faktoriem visbūtiskāk ietekmē veselības pakalpojumu pieejamību. Šajā jautājumā respondentiem tika piedāvāti četri atbilžu varianti.

Par visbūtiskāko faktoru, kas ietekmē veselības pakalpojumu pieejamību, tika atzīmēti katra paša materiālie līdzekļi (57.4%), taču katrs piektais respondents uzskata, ka atbildīga ir Saeimas un valdības veidotā politika. 16% aptaujāto apgalvo, ka būtiska loma ir arī ārstu un speciālistu noslogojumam. Aptuveni 6% respondentu uzskata, ka liela nozīme ir arī dzīvesvietai.

Izvērtējot aptaujas datus, ņemot vērā ienākumus, autore secina, ka atbilde katra paša materiālie līdzekļi dominē visos ienākumu līmeņos, savukārt atbilde Saeimas un valdības veidotā veselības aprūpes politika visvairāk ir atzīmēta ar ienākumiem mēnesī uz vienu ģimenes locekli virs Ls 251 un vairāk.

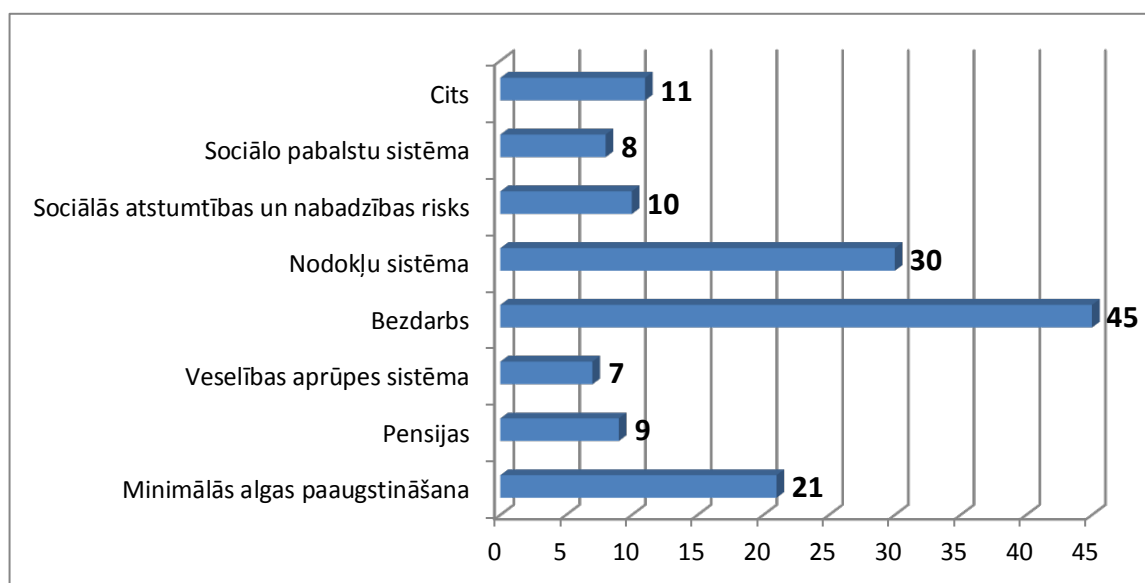
3.5.attēls Faktori, kas ietekmē veselības pakalpojumu pieejamību

Lai laicīgi saņemtu nepieciešamos veselības pakalpojumus respondenti paļaujas galvenokārt uz saviem materiālajiem līdzekļiem, jo, lai iegūtu valsts apmaksātos pakalpojumus pacientam, ir jāstāv rindā līdz pat 18 mēnešiem, savukārt par personīgajiem līdzekļiem šos pakalpojumus bieži ir iespējams saņemt daudz ātrāk. Tas nozīmē, ka valsts veidotajai veselības politikai ir ļoti būtiski trūkumi, kas tai būtu steidzami jārisina. Tajā pašā laikā speciālistu noslogojums ir palielinājies tāpēc, ka ir liels emigrējošo speciālistu skaits,

savukārt slimnīcu likvidēšana ir padarījusi arī dzīvesvietas faktoru par ļoti būtisku veselības pakalpojumu pieejamībā. Valsts neveido tādu veselības aprūpes politiku, kas būtu viegli un brīvi pieejama ikkatram Latvijas iedzīvotājam, tas ievērojami ietekmē Latvijas veselības sistēmas rādītājus un tos ievērojami pasliktinās arī jaunā iecere sasaistīt veselības aprūpi ar nomaksāto sociālo nodokli.

Aptaujas trešais jautājums tika uzdots respondentiem, lai noskaidrotu, kādas ir būtiskākās sociālās politikas problēmas. Šajā jautājumā tika piedāvāti dažādi atbilžu varianti, kā arī iespēja uzrakstīt savu personīgo viedokli. Starp atbildēm, kuras respondenti izteica paši, dominē viedoklis, ka visas minētās problēmas ir vienlīdz svarīgas un ir jārisina, to atzīmēja 8 respondenti, 1 respondents kā galveno problēmu min bērnu pabalsta jautājumu, vēl viens aptaujātais apgalvo, ka svarīgi ir risināt sociālo nevienlīdzību un jauniešu bezdarbu, savukārt ir viens respondents, kas apgalvo, ka ir jāmaina politikas sistēma un valstij jāpāriet uz Prezidentālo republiku un jāuzsāk ražošana.

32% respondenti atzīst, ka būtiskākā problēma ir valstī pastāvošais bezdarbs. Vēl viens būtisks iemesls ir valstī pastāvošā nodokļu sistēma, 21.3% aptaujāto uzskata, ka tā ir jāmaina. Gandrīz 15% respondentu, ka valstij nekavējoties ir būtiski jāpalielina minimālā noteiktā alga. Tikai 5% uzskata, ka ir jāmaina veselības aprūpes sistēma.

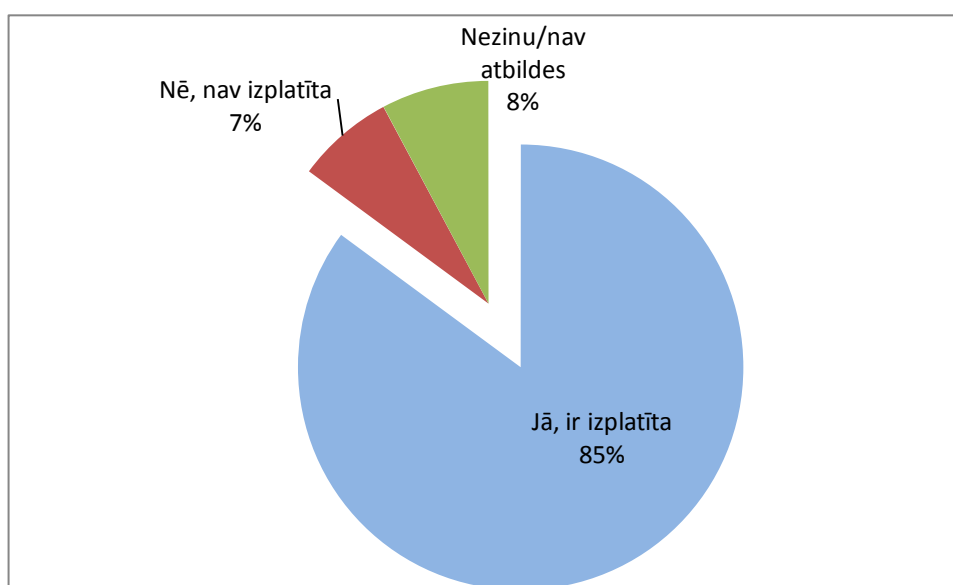
3.6.attēls Būtiskākās sociālās aizsardzības sistēmas problēmas

Raugoties uz šo situāciju sociālekonomiskā griezumā, autore secina, ka bezdarba situācija visvairāk uztrauc respondentus, kuri ir vecumā no 15-39 gadiem, savukārt aplūkojot situāciju pēc ienākumiem mēnesī uz vienu ģimenes locekli, šīs problēma liekas būtiska respondentiem ar ienākumiem Ls 51-150 un tiem, kuru ienākumi pārsniedz Ls 251. Analizējot

datus pēc dzimuma, autore secina, ka bezdarba problēma šķiet aktuāla 33% aptaujāto sieviešu 29% aptaujāto vīriešu.

Atrisinot bezdarba problēmas, reformējot nodokļu sistēmu un būtiski palielinot minimālo algu ievērojami tiks samazināts nabadzības, sociālās atstumtības un nevienlīdzības risks, tajā pašā laikā, veidojot spēcīgu labklājības sistēmu, valsts daudz veiksmīgāk spēs tikt galā ar dažādiem ekonomiskajiem sarežģījumiem, kas to var piemeklēt nākotnē.

Ceturtais aptaujas jautājums tika uzdots respondentiem ar mērķi noskaidrot, cik informēti ir respondenti par nabadzības izplatību valstī. Kā rāda aptaujas rezultāti lielākā daļa ir ļoti labi informēti par situāciju valstī, jo atbildējuši apstiprinoši. Tikai 7% ir atbildējuši, ka nabadzība nav izplatīta, savukārt 8% nav informēti par šo jautājumu.

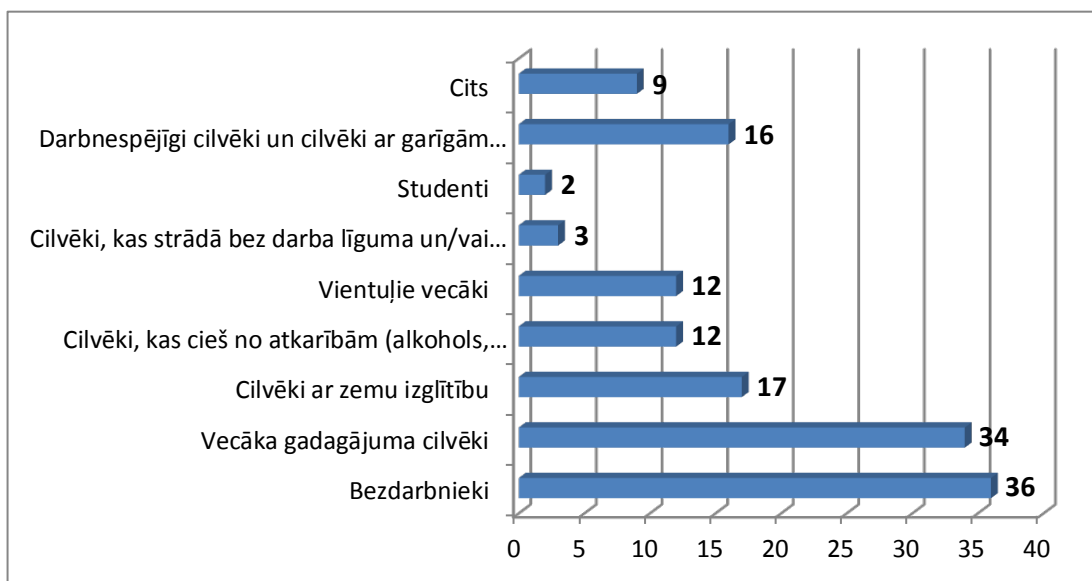
3.7.attēls Nabadzības izplatība valstī

Analizējot situāciju no ģimenes ienākumiem, autore secina, ka par nabadzības izplatību valstī nav informēti un uzskata, ka tā nepastāv tieši cilvēki ar augstiem ienākumiem un 90% ir vecumā no 15-39 gadiem.

Ļoti svarīgi ir, lai iedzīvotāji tiktu informēti par esošo reālo situāciju valstī, nevis apgalvot, ka nabadzība valstī samazinās, jo tā samazinās uz papīra, bet realitātē ir pavisam cita aina.

Nākamais aptaujas jautājums ir saistīts ar to, kura iedzīvotāju grupa ir visvairāk pakļauta nabadzības riskam. Jautājumā bija doti atbilžu varianti, kā arī iespēja izteikt savu individuālo viedokli. 5 respondenti apgalvo, ka riska grupā ir visas atbilžu variantos minētās personas, pēc 2 respondentu domām tie ir pensionāri, studenti un darbnespējīgie, daudzbērnu ģimenes kā visvairāk pakļautās nabadzības riskam atzīmēja 1 respondents un 1 respondents

uzskata, ka tie ir cilvēki, kuri nemaz negrib strādāt, kā arī veci cilvēki - jo viņi lielākoties nav darbspējīgi.

3.8.attēls Cilvēki, kas visvairāk ir pakļauti nabadzības riskam

No aptaujātajiem respondentiem viena ceturtda daļa (25.5%) uzskata, ka visvairāk riska grupā ir bezdarbnieki. Tajā pašā laikā otra ceturtda daļa (24.1%) apgalvo, ka visneaizsargātākie ir vecāka gadagājuma cilvēki, bet 12.1% uzskata, ka riska grupā ir cilvēki ar zemu izglītību. Par vismazāk pakļautiem nabadzības riskam respondenti uzskata studentus (1.4%) un cilvēkus, kas strādā bez darba līguma un/vai saņem algu aploksnē (2.1%).

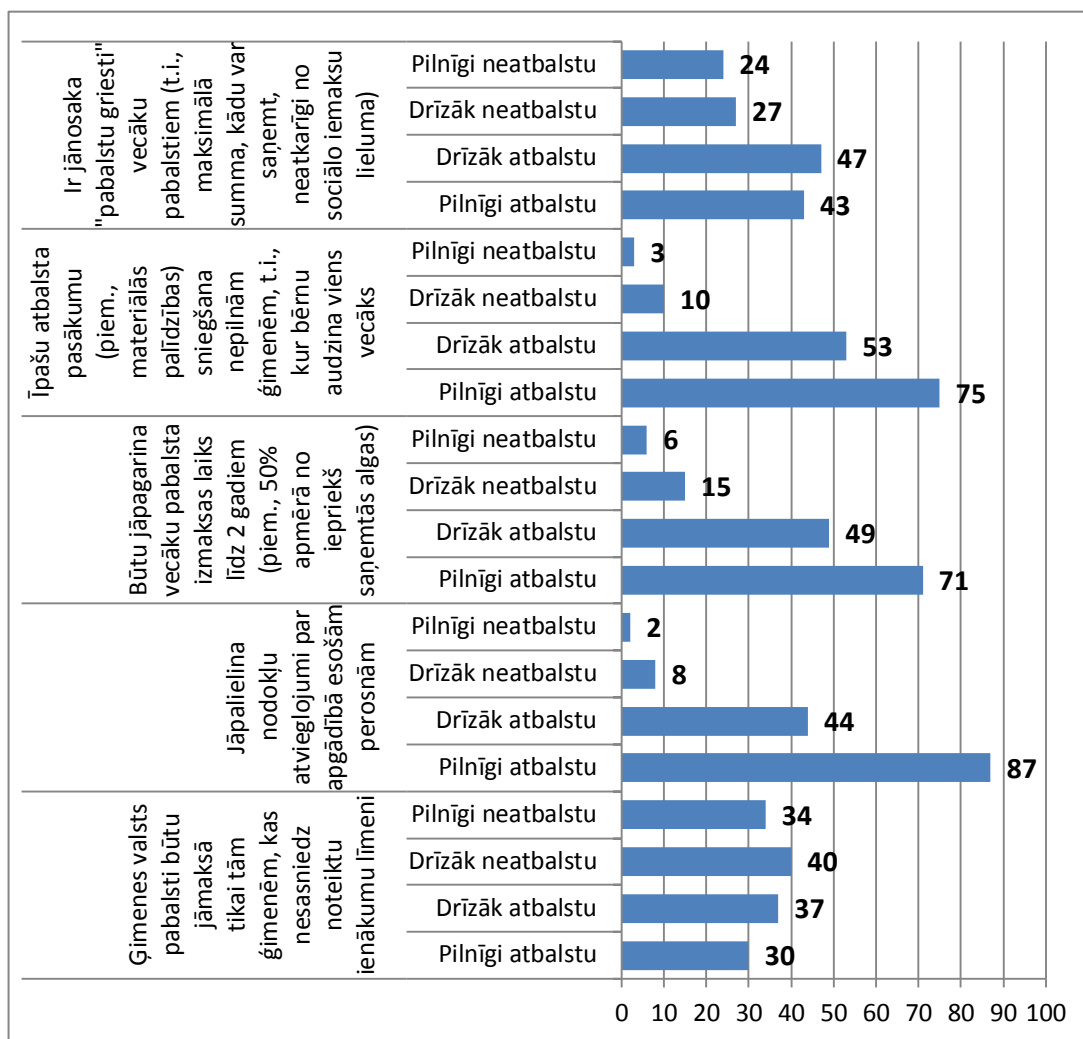
Analizējot aptaujas datus pēc vecuma, tad autore secina, ka tikai 20% no jauniešiem (15-24 gadi) apgalvo, ka nabadzības riskam ir pakļauti vecāka gadagājuma cilvēki, savukārt vecuma grupā 40 un vairāk 33% domā, ka tieši vecāka gadagājuma cilvēki ir riska grupā. 30% aptaujāto jauniešu (15-24 gadi) par būtiskāko problēmu uzskata bezdarbu.

Lai gan pēc autores domām par nabadzības samazināšanu ir atbildīga gan valsts, gan paši pilsoņi, bezdarbniekiem un vecāka gadagājuma cilvēkiem vajadzētu būt prioritārajām grupām sociālās palīdzības saņemšanai. It īpaši vajadzētu risināt ilgstošo bezdarbnieku problēmu, jo ilgāk cilvēks ir bez darba, jo lielāks ir sociālās atstumtības risks un cilvēks zaudē motivāciju strādāt.

Pēdējais aptaujas jautājums ir saistīts ar respondentu attieksmi pret dažādiem priekšlikumiem, uzlabojot valsts atbalstu ģimenēm. Jautājums izveidots atbilžu matricas formā ar iespējamajiem atbilžu variantiem: pilnīgi atbalstu, drīzāk atbalstu, drīzāk neatbalstu, pilnīgi neatbalstu.

Sākotnēji, izanalizējot aptaujas matricu, jāatzīmē, ka gandrīz visus priekšlikumus attiecībā uz ģimenes politiku respondenti ir pilnībā vai drīzāk atbalstījuši (48%-93%),

izņēmums ir, ka ģimenes valsts pabalsti būtu jāmaksā tikai tām ģimenēm, kas nerasniedz noteiktu ienākumu līmeni.

3.9.attēls Priekšlikumi valsts atbalstam ģimenēm

Aptaujas dati liecina, ka respondentu kopumā atbalsta (pilnīgi atbalstu un drīzāk atbalstu) ieceri palielināt nodokļu atvieglojumus par apgādībā esošām personām (93%), pagarināt vecāku pabalsta izmaksas laiku līdz 2 gadiem (85%), īpašu atbalsta pasākumu (piem., materiālās palīdzības) sniegšana nepilnām ģimenēm, t.i., kur bērnu/ bērnus audzina viens vecāks (91%), noteikt „pabalstu griestus” vecāku pabalstiem (64%).

Analizējot datus par atbildi ģimenes valsts pabalsti būtu jāmaksā tikai tām ģimenēm, kas nerasniedz noteiktu ienākumu līmeni, autore secina, ka 26% no tiem, kas atbalsta šo ieceri ir gados jauni cilvēki (15-24 gadi), savukārt gados vecāki cilvēki šo priekšlikumu neatbalsta. Attiecībā uz nodokļu atvieglojumiem, tad šo ieceri neatbalsta gados jauni cilvēki un biežāk nekā caurmērā pilnībā neatbalsta respondenti ar augstiem ienākumiem. Biežāk nekā caurmērā vecāku pabalsta izmaksāšanas laika pagarināšanu neatbalstīja cilvēki ar augstiem

ienākumiem. Attiecībā uz īpašu pabalstu sniegšanu, tad to biežāk neatbalstīja respondenti ar augstākiem ienākumiem. Kas attiecas uz pabalstu griestiem, tad šeit vairāk nekā pārējās diagrammās iezīmējas tendence neatbalstīt šo ieceri, biežāk nekā caurmērā šādu atbildi sniedza respondenti ar augstākiem ienākumiem.

Kopumā izanalizējot matricas atbildes autore secina, ka cilvēki ar zemākiem ienākumiem vairāk tiecas atbalstīt dažādās ieceres, ir radikālāki, ir tendence domāt, ka nabadzīgākajam pienākas vairāk, bet bagātajam mazāk. Taču palielinoties respondentu ienākumiem, tie vēlējas sociālo sistēmu, kurā visiem pienākas vienādas tiesības un vienādi pabalsti.

Secinājumi

1. Zinātniskajā literatūrā nav vienota definīcija jēdzienam „sociālā politika”. Autoru viedokļi atšķiras par to, kas īsti ietilpst sociālajā politikā, tomēr šīm definīcijām ir kopīgs elements – mērķis - uzlabot cilvēku labklājību un apmierināt cilvēku vajadzības. Autore piekrīt Paula Spickera (Paul Spickers) definīcijai par sociālo politiku, jo tā paskaidro, kādas politikas vēl papildus apskata kopā ar sociālo politiku un kādas ir sociālās politikas galvenās jomas.
2. ES nepastāv vienots sociālais modelis. Eiropas Savienības dalībvalstīs izšķir četrus modeļus labklājības valsts attīstībā. Šiem modeļiem ir atšķirīgi sociālās aizsardzības principi, bet tiem ir vienots mērķis – savienot ekonomisko darbību un konkurētspēju ar sociālo taisnīgumu.
3. Eiropas Savienībā netiek īstenota kopēja sociālā politika, tā arī nenosaka dalībvalstu sociālo politiku, bet ir izveidoti minimālie standarti un galvenās vadlīnijas, kā arī ir noteikti kopēji mērķi, lai uzlabotu sociālo situāciju dalībvalstīs.
4. Latvijas sociālās politikas sistēmas uzbūve atbilst Anglo-Sakšu sociālā modeļa principiem jo Latvijā valsts tikai daļēji subsidē sociālos pakalpojumus, ir vāja sociālā aizsardzība, valsts tikpat kā neiejaucas darba tirgū, arodbiedrības un sociālais dialogs ir attīstīts ļoti zemā līmenī.
5. Pēc galveno sociālo indikatoru izvērtēšanas autore secina, ka Latvija būtiski pārsniedz ES vidējo rādītāju IKP pieauguma tempā un tikai par nepilniem trīs procentiem atpaliek no ES augstākā rādītāja, tomēr sociālās aizsardzības izdevumi ir vieni no zemākajiem ES, pat no vidējā rādītāja tie atpaliek par vairāk nekā desmit procentiem, bet salīdzinot ar augstākajiem ir pat divas reizes zemāki. Tas nozīmē, ka iedzīvotāji ir mazāk sociāli aizsargāti dažādu risku gadījumā. Nepietiekams finansējums samazina veselības pakalpojumu pieejamību un palielina nabadzības risku.
6. Arī pēc nabadzības riska Latvija ir viena no ES valstīm, kur tas ir visaugstākais, lai gan tas ir tikai par 2.3% lielāks nekā vidēji ES tomēr tas ir divreiz lielāks nekā Čehijā, kur ir vismazākais nabadzības risks.
7. Izvērtējot aptaujas rezultātus, var secināt, ka aptaujātie respondenti nejūtas sociāli aizsargāti esošajā sociālā politikā, aptaujātie uzskata, ka uz sociālo politiku nevar paļauties un katrs individuāli ir par sevi materiāli atbildīgs pat

dažādu risku gadījumā. Tas liecina par to, ka sociālā sistēma nav izveidota tā, lai vairotos valsts labklājība.

8. Kopumā izanalizējot matricas atbildes autore secina, ka cilvēki ar zemākiem ienākumiem vairāk tiecas atbalstīt dažādās ieceres, ir radikālāki, ir tendence domāt, ka nabadzīgākajam pienākas vairāk, bet bagātajam mazāk. Taču palielinoties respondentu ienākumiem, tie vēlās sociālo sistēmu, kurā visiem pienākas vienādas tiesības un vienādi pabalsti.

Priekšlikumi

1. Autore iesaka Finanšu ministrijai īstenot pasākumus, kas novirzītu nodokļus no darbaspēka uz patēriņu un īpašumiem. Īpaši tas attiecas uz strādājošām ģimenēm ar bērniem un iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem. jo Latvijā ir salīdzinoši liels nodokļu slogs tieši cilvēkiem ar zemiem ienākumiem.
2. Labklājības ministrijai jāreformē sociālās palīdzības sistēma un pabalstu sistēma, padarot to efektīvāku - liekot uzsvāru un vairāk aizsargājot tieši nabadzīgākos iedzīvotājus, tajā pašā laikā ir būtiski motivēt šos cilvēkus uzlabot savu situāciju, atgriežoties darba tirgū.
3. Veicot reformas un pieņemot lēmumus, Latvijas valdībai vajadzētu ņemt vērā citu valstu pieredzi, it īpaši to valstu, kuras arī ir pārcietušas krīzi un sekmīgi uzlabojušas savu sociālo politiku un pabalstu sistēmu. Šim mērķim lieliski kalpo atvērtā koordinācijas metode, kas ir paredzētā tam, lai sekmētu abpusējo mācīšanos. Ja valdība pirms lēmuma pieņemšanas rūpīgi analizētu un izvērtētu citu valstu pieredzi, tas nodrošinātu ilgtspējīgu sociālo politiku, un tādā veidā valdība izvairītos no negatīvām ilgtermiņa sekām.

Izmantotā literatūra un avoti

Literatūras avoti

1. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. – R.: LR Ekonomikas ministrija, 2012. dec. – 157 lpp.
2. Veselības ministrijas 2011. gada Publiskais pārskats. – R.: LR Veselības ministrija, 2011. – 43 lpp.
3. R. Karnīte. Sociālās drošības politika Latvijā krīzes apstākļos. – R.: Veiters korporācija, 2011. – 44 lpp.
4. H. J. Šreters. Eiropas Savienības leksikons. – R.: Jumava, 2004. – 270 lpp.
5. V. Veidenfelds, V. Vesels. Eiropa no A līdz Z: Eiropas Integrācijas rokasgrāmata. – R.: Alberts XII, 2000. – 416 lpp.
6. Employment and Social Developments in Europe 2012. – Belgium: European Commission, 2012. – 476 p.
7. K. Blakemore, E. Griggs. Social policy: an introduction. Third edition. – Berkshire: Open University Press, 2007. – 368 p.
8. H. A. Burch, D. G. Michaels. The Why's of Social Policy: Perspective on Policy Preferences. – New York: Praeger Publishers, 1991. - 236 p.
9. A. Deacon, K. Mann. Agency. Modernity and Social Policy. Journal of Social Policy, 1999, N 03, vol. 28, p. 413-435.
10. J. Franklin. Social Capital: Policy and Politics. Social Policy and Society, 2003, N 04, vol. 2, p. 349-352.
11. M. Hill. Understanding Social Policy. Sixth Edition. – New York: John Wiley & Sons, 2000. - 288 p.
12. J. Krysik, R. M. Moroney. Social Policy and Social Work: Critical Essays on the Welfare State. – New York: Aldine De Gruyter, 1998. - 302 p.
13. A. Sapir. Globalisation and the Reform of the European Social Models. Journal of Common Market Studies, 2006, N 02, vol. 44, p. 369-390.
14. D. Taylor. Social Identity and Social Policy: Engagements with Postmodern Theory. Journal of Social Policy, 1988, N 03, vol. 27, p. 329-350.
15. Promotion of Social Policies – An Investment in the Future. – R.: T.Muravska, A.Berlin, E.Lavalle, 2009. – 320 p.

Interneta resursi

1. „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. Pieejams: <http://www.likumi.lv> (skatīts 29.03.2013)
2. Akadēmiskā terminu datubāze Letonika. Pieejams: <http://datubazes.lanet.lv:2138/groups/default.aspx?r=1&q=soci%C4%81%C4%81%20politika&id=958767&g=1> (skatīts 12.05.2013)
3. Latvijas Republikas Labklājības ministrija. Pieejams: <http://www.lm.gov.lv> (skatīts 25.03.2013)
4. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra. Pieejams: <http://www.vsaa.lv> (skatīts 25.03.2013)
5. Centrālā statistikas pārvalde. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv> (skatīts 09.02.2013)
6. Valsts ieņēmumu dienests. Algas kalkulators. Pieejams: <http://www.vid.gov.lv/default.aspx?tabid=11&id=2283&hl=1> (skatīts 01.04.2013)
7. I. Bite, V. Zagorskis. Study on Latvia in the Social Protection Systems, Latvia country study. Pieejams: http://elibrary.zdrave.net/document/EU/Social%20Protection%20Systems/Latvia_draft.pdf (skatīts 15.05.2013)
8. Sociālās un nodarbinātības politikas pamatprincipi. Eiropas Parlaments, 2008. Pieejams: http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/socialemploy/article_7284_lv.htm (skatīts 04.11.2012)
9. Latvija Eiropas Savienībā. Pieejams: <http://www.esia.gov.lv/ricibas-jomas/sociala-politika-veseliba/visparigs-apraksts-sociala-politika> (skatīts 25.03.2013)
10. Eiropas Parlaments. Jautājumi Komisijai. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20100520+ANN-01+DOC+XML+V0//LV&query=QUESTION&detail=H-2010-0192> (skatīts 16.04.2013)
11. Neatkarīgā Rīta Avīze. No 2013. gada garantētais minimālais ienākumu līmenis būs 35 lati. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/85771-no-2013-gada-garantetais-minimalais-ienakumu-limenis-bus-35-lati.htm?view=comments#comments> (skatīts 07.03.2013)
12. Korņeva I. Beidzas simtlatnieku programma. Kāda tā bijusi? Latvijas Avīze. Pieejams: http://la.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=318088:beidzas-simtlatnieku-programma-kda-t-bijusi&Itemid=105 (skatīts 07.03.2013)
13. Paparde I. Trūcīgo skaits samazinās, nabadzības riskam pakļauto daudz. Neatkarīgā Rīta Avīze. R.: 2013. gada 4. marts. 6. lpp.

14. Z. Zablovskā. Pensionēšanās vecumu paaugstina līdz 65 gadiem. Pieejams: <http://www.db.lv/nodokli/likumi/pensionesanas-vecumu-paaugstina-lidz-65-gadiem-372711> (skatīts 09.02.2013)
15. LETA. Ratificējot Eiropas Sociālās hartas punktu par tiesībām uz taisnīgu atalgojumu, valstij būtu jāceļ minimālā alga. Pieejams: <http://www.diena.lv/latvija/zinas/ratificējot-eiropas-socialas-hartas-punktu-par-tiesibam-uz-taisnigu-atalgojumu-valstij-butu-jacel-mi-13994728> (skatīts 29.03.2013)
16. No nākamā gada palielinās 'māmiņalgu' griestus. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/no-nakama-gada-palielinas-maminalgu-griestus.d?id=42499632> (skatīts 10.02.2013)
17. Study on the economic and social situation in the Baltic States: LATVIA. Pieejams: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/letonie_etude_fin_en.pdf (skatīts 16.04.2013)
18. European Commission. Eurostat. Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/> (skatīts 29.03.2013)
19. European Commission. Open Method of Coordination. Pieejams: http://ec.europa.eu/youth/focus/open-method-of-coordination_en.htm (skatīts 16.04.2013)
20. European Commission. Social Protection & Social Inclusion. Pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=750&langId=en> (skatīts 16.04.2013)
21. European Commission. Common Objectives. Pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=755&langId=en> (skatīts 16.04.2013)
22. European Commission. Common Indicators. Pieejams: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=756&langId=en> (skatīts 16.04.2013)
23. P. Spicker. An introduction to Social Policy. Pieejams: <http://www2.rgu.ac.uk/publicpolicy/introduction/society.htm> (skatīts 15.05.2013)
24. Greece's austerity measures. Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/10099143> (skatīts 12.05.2013)
25. Health spending in Europe falls for the first time in decades. Pieejams: <http://www.oecd.org/newsroom/healthspendingineuropefallsforthefirsttimeindecades.htm> (skatīts 10.02.2013)
26. K. Aiginger, T. Leoni. Typologies of Social Models in Europe. Pieejams: http://www.socialpolitik.ovgu.de/sozialpolitik_media/papers/Aiginger_Karl_uid563_pid502.pdf (skatīts 12.05.2013)
27. Poverty Across Europe: A Comparison Between Countries. Pieejams: <http://www.sciencedaily.com/releases/2008/10/081031102640.htm> (skatīts 10.02.2013)

28. Risk of falling into poverty in the UK remains above EU average. Pieejams:
<http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2012/jun/07/poverty-risk-uk-eu-interactive>
(skatīts 10.02.2013)

29. World Health Organization. Pieejams:
<http://apps.who.int/nha/database/DataExplorer.aspx?ws=0&d=1> (skatīts 10.02.2013)

Pielikumi

1. Latvijas sociālie indikatori.
2. Aptaujas „Eiropas Savienības un Latvija sociālā politika mūsdienu ekonomikas apstākļos” sociālekonomiskā analīze.
3. Aptauja „Eiropas Savienības un Latvija sociālā politika mūsdienu ekonomikas apstākļos” rezultāti no visidati.lv pdf formātā.¹

---

¹ Aptaujas Eiropas Savienības un Latvijas sociālā politika mūsdienu ekonomikas apstākļos tiešā adrese ir: www.visidati.lv/aptauja/823182133/

Latvijas sociālie indikatori¹**Global**

All	2007	2008	2009	2010	2011
At-risk-of-poverty or exclusion (% of total population)	36.0	33.8	37.4	38.1	40.1
At-risk-of-poverty (% of total population)	21.2	25.6	25.7	21.3	19.3
At-risk-of-poverty threshold (PPS single person)	3309	4354	4394	3580	3484
Poverty gap (%)	24.6	28.6	28.9	29.4	31.7
Persistent at-risk-of-poverty (% of total population)	:	12.6	17.1	11.0	:
At-risk-of-poverty before social transfers excl. pensions (% of total population)	27.2	30.2	30.3	29.1	27.3
Impact of social transfers (excl. pensions) in reducing poverty (%)	22.1	15.2	15.2	26.8	29.3
Severe Material Deprivation (% of total population)	24.9	19.0	21.9	27.4	30.9
Share of people living in low work intensity households (% of people aged 0-59)	6.1	5.1	6.7	12.2	12.2
Gross Household Disposable Income adjusted for consumer prices (growth %)	11.5	4.8	-18.7	-3.8	0.0
Income quintile share ratio S80/S20	6.3	7.3	7.3	6.9	6.6
GINI coefficient	35.4	37.7	37.4	36.1	35.2
Early leavers from education and training (% of population aged 18-24)	15.1	15.5	13.9	13.3	11.8
NEET: Young people not in employment, education or training (% of total population aged 15-24)	11.8	11.4	17.4	17.8	15.7

By gender

Male	2007	2008	2009	2010	2011
At-risk-of-poverty or exclusion (% of male population)	34.1	31.0	35.9	37.6	39.8
At-risk-of-poverty (% of male population)	19.3	23.1	24.2	21.7	20.0
Poverty gap (%)	27.3	27.4	31.3	32.4	33.7
Persistent at-risk-of-poverty (% of male population)	:	10.7	14.6	10.8	:
Severe Material Deprivation (% of male population)	23.5	17.3	21.3	26.8	30.4
Share of people living in low work intensity households (% of males aged 0-59)	6.1	5.5	7.2	13.4	12.8
Life expectancy at birth (years)	65.8	67.0	68.1	68.6	:
Healthy life years at birth (years)	51.0	51.8	52.8	53.5	:
Early leavers from education and training (% of males aged 18-24)	20.0	20.2	17.5	17.2	15.9
NEET: Young people not in employment, education or training (% of males aged 15-24)	10.1	9.8	18.9	18.5	15.8

Female	2007	2008	2009	2010	2011
At-risk-of-poverty or exclusion (% of female population)	37.7	36.2	38.7	38.5	40.4
At-risk-of-poverty (% of female population)	22.7	27.7	27.0	21.0	18.7
Poverty gap (%)	23.6	29.7	27.9	25.8	28.1
Persistent at-risk-of-poverty (% of female population)	:	14.2	19.2	11.1	:
Severe Material Deprivation (% of female population)	26.1	20.4	22.5	27.9	31.4
Share of people living in low work intensity households (% of females aged 0-59)	6.0	4.8	6.2	11.0	11.5
Life expectancy at birth (years)	76.5	77.8	78.0	78.4	:
Healthy life years at birth (years)	54.1	54.6	56.2	56.7	:

¹ Employment and Social Developments in Europe 2012. – Belgium: European Commission, 2012. – 455 p.

Early leavers from education and training (% of females aged 18-24)	10.1	10.7	10.4	9.4	7.7
NEET: Young people not in employment, education or training (% of females aged 15-24)	13.6	13.2	15.8	17.1	15.7

By age group

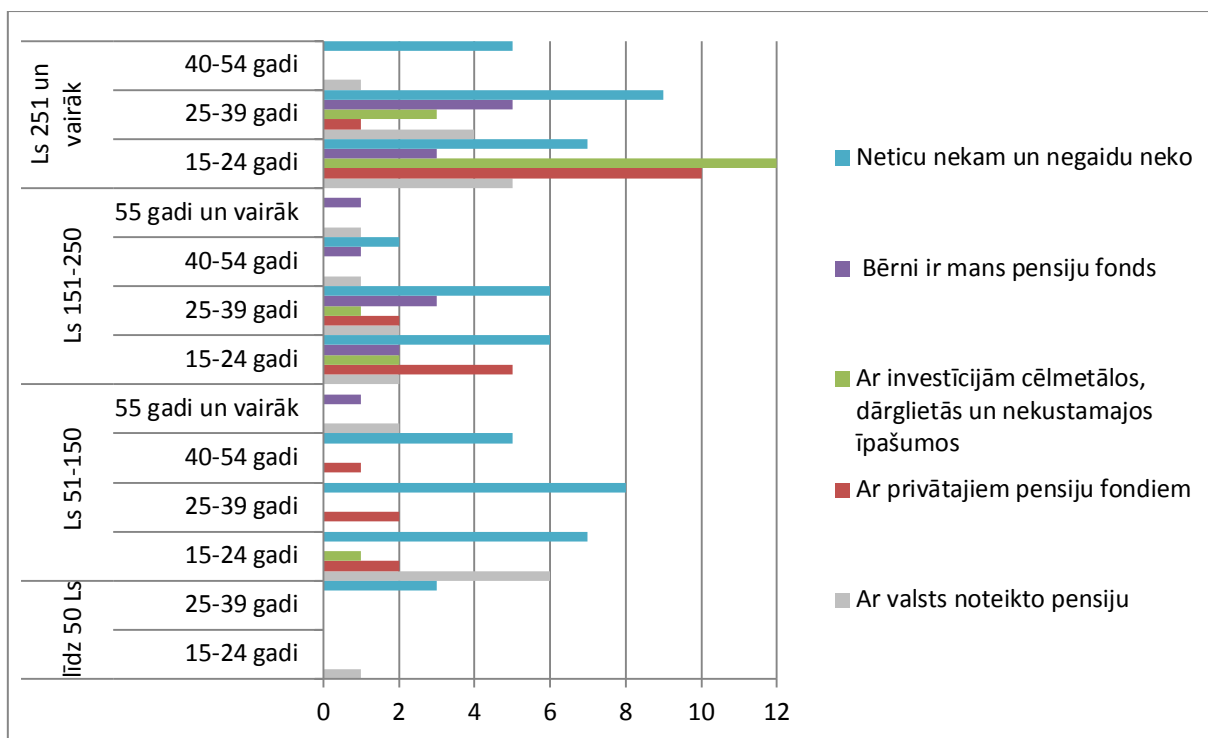
Children (0-17)	2007	2008	2009	2010	2011
At-risk-of-poverty or exclusion (% of Children population)	33.9	33.2	38.0	42.0	43.6
At-risk-of-poverty (% of Children population)	20.5	24.6	25.7	26.6	24.8
Severe Material Deprivation (% of Children population)	21.5	19.8	24.3	30.5	32.4
Share of children living in low work intensity households (% of Children population)	5.0	4.4	5.9	12.5	12.3
Risk of poverty of children in households at work (Working Intensity > 0.2)	17.7	21.3	21.5	18.7	17.4
Impact of social transfers (excl. pensions) in reducing poverty (%)	31.0	22.6	21.9	28.1	32.4
Working age (18-64)	2007	2008	2009	2010	2011
At-risk-of-poverty or exclusion (% of Working age population)	33.1	28.1	32.8	37.0	40.9
At-risk-of-poverty (% of Working age population)	18.3	19.6	20.3	20.5	20.2
Severe Material Deprivation (% of Working age population)	23.4	16.5	20.4	26.4	31.0
Low work intensity (18-59)	6.4	5.4	6.9	12.1	12.1
In-work at Risk-of-poverty rate (% of Working age population)	9.9	11.2	11.5	9.9	9.5
Impact of social transfers (excl. pensions) in reducing poverty (%)	23.7	18.7	18.5	27.3	29.1
Elderly (65+)	2007	2008	2009	2010	2011
At-risk-of-poverty or exclusion (% of Elderly population)	50.3	58.1	55.5	37.7	33.2
At-risk-of-poverty (% of Elderly population)	33.3	51.2	47.5	18.8	9.5
Severe Material Deprivation (% of Elderly population)	35.3	28.2	25.3	27.5	29.0
Relative median income of elderly (ratio with median income of people younger than 65)	0.66	0.54	0.58	0.77	0.85
Aggregate replacement ratio (ratio)	0.38	0.30	0.35	0.46	0.54

Expenditure in social protection indicators (% of GDP - Latvia)

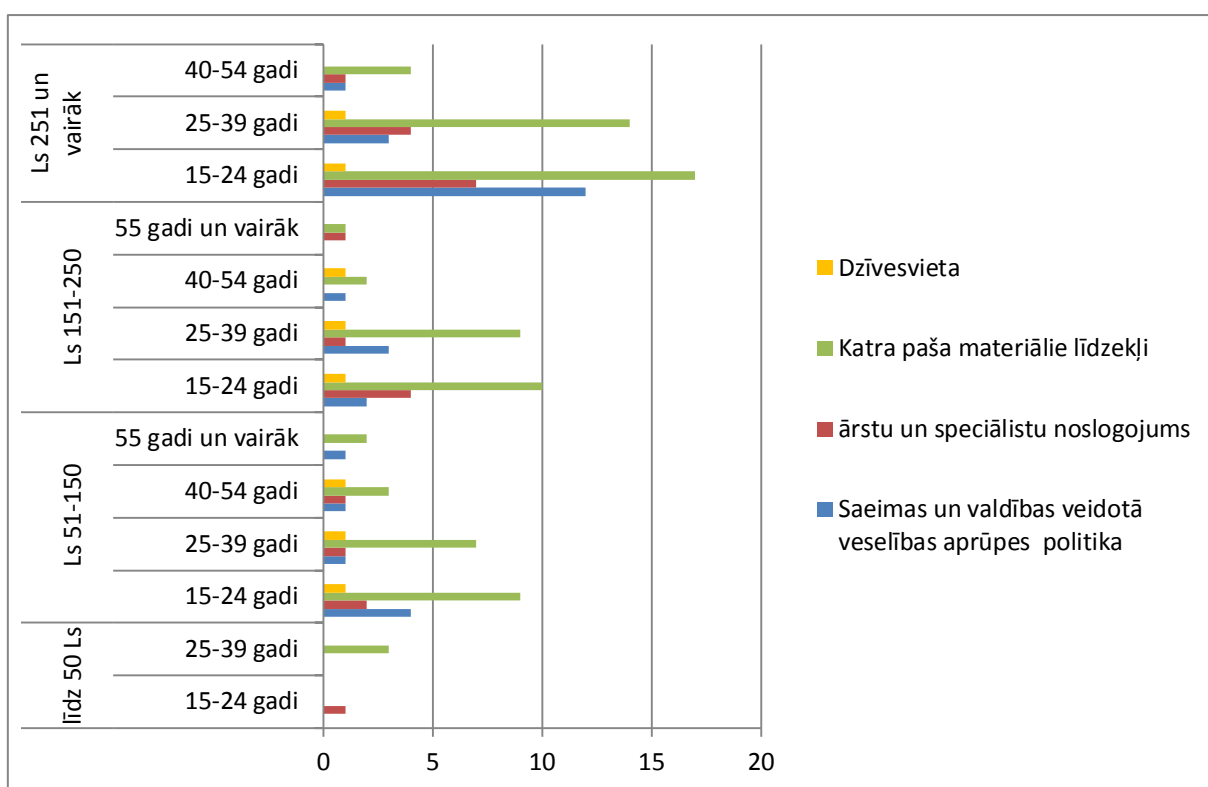
	2007	2008	2009	2010
Sickness/Health care	3.4	3.7	3.9	3.7
Disability	0.7	0.9	1.3	1.3
Old age and survivors	5.0	5.7	7.9	9.4
Family/Children	1.2	1.4	1.7	1.5
Unemployment	0.4	0.5	1.6	1.3
Housing and Social Exclusion	0.2	0.3	0.3	0.4
Total	11.3	12.7	16.9	17.8
of which: Means tested benefits	0.2	0.2	0.3	0.7

Aptaujas sociālekonomiskā analīze

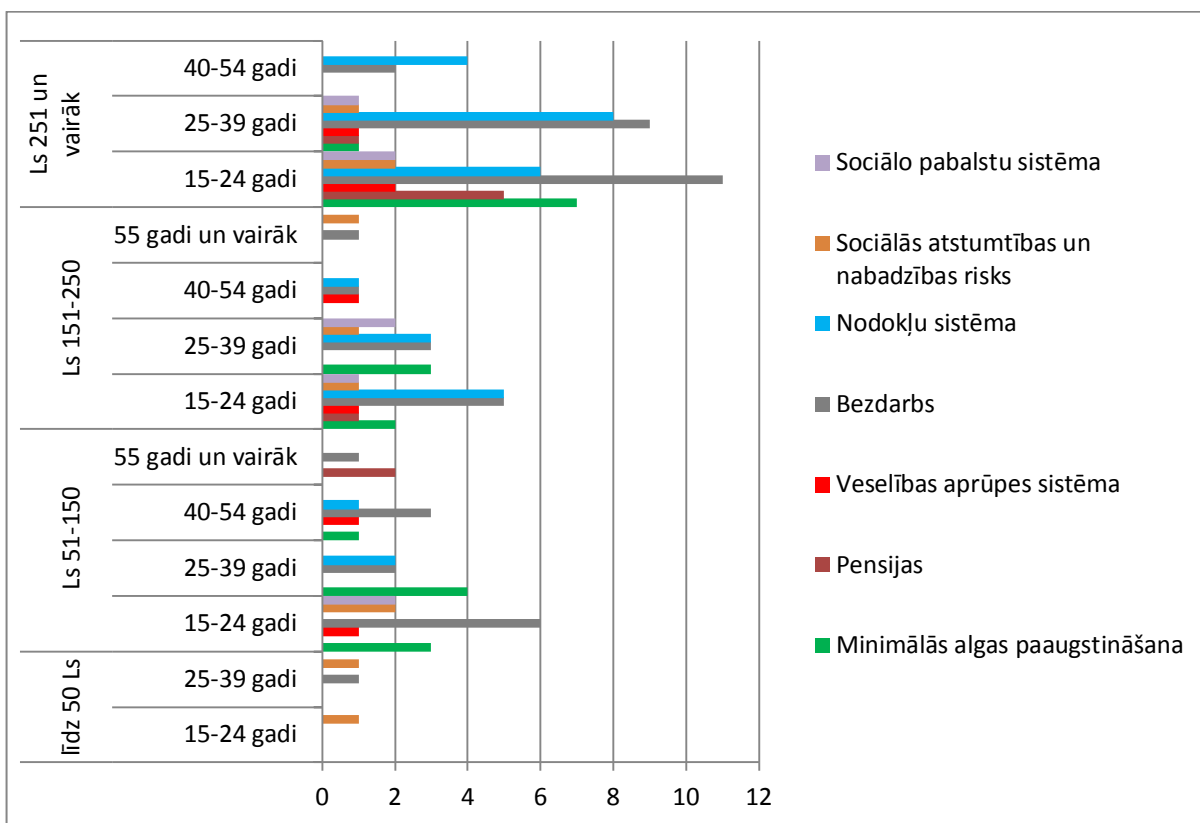
Ar ko Jūs saistāt vislielākās cerības savas pensijas nodrošināšanā?

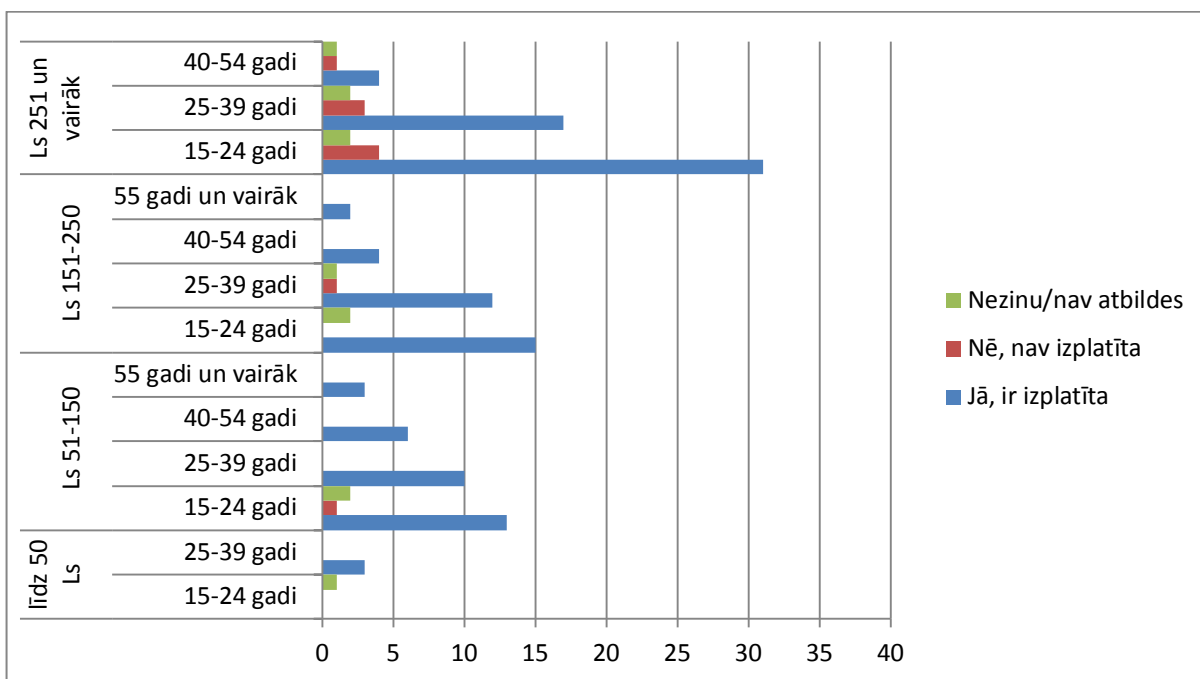
Kas, jūsu prāt, visvairāk ietekmē veselības pakalpojumu pieejamību?

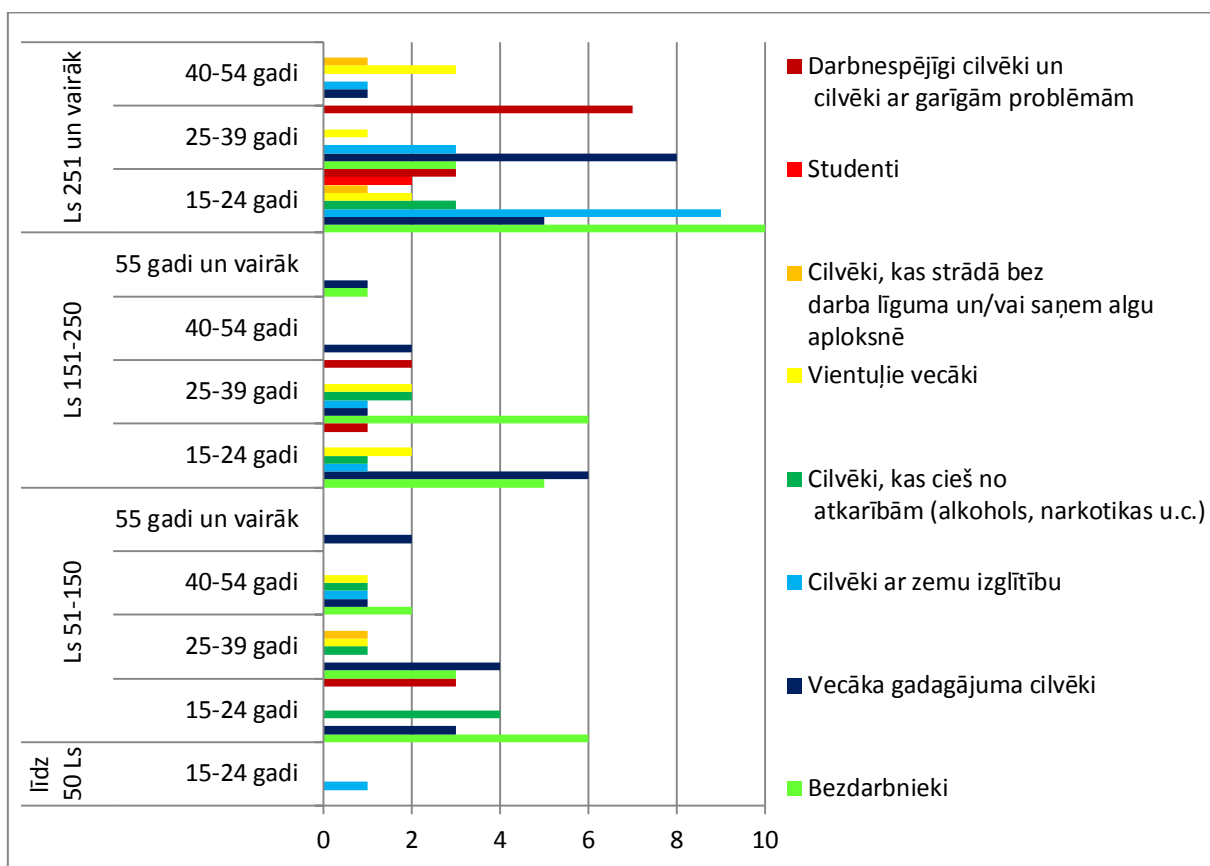
Kuras, jūsu prāt, ir būtiskākās sociālās aizsardzības problēmas Latvijā, kas valdībai būtu
steidzami jārisina?

Vai pēc Jūsu domām nabadzība jūsu valstī ir izplatīta?

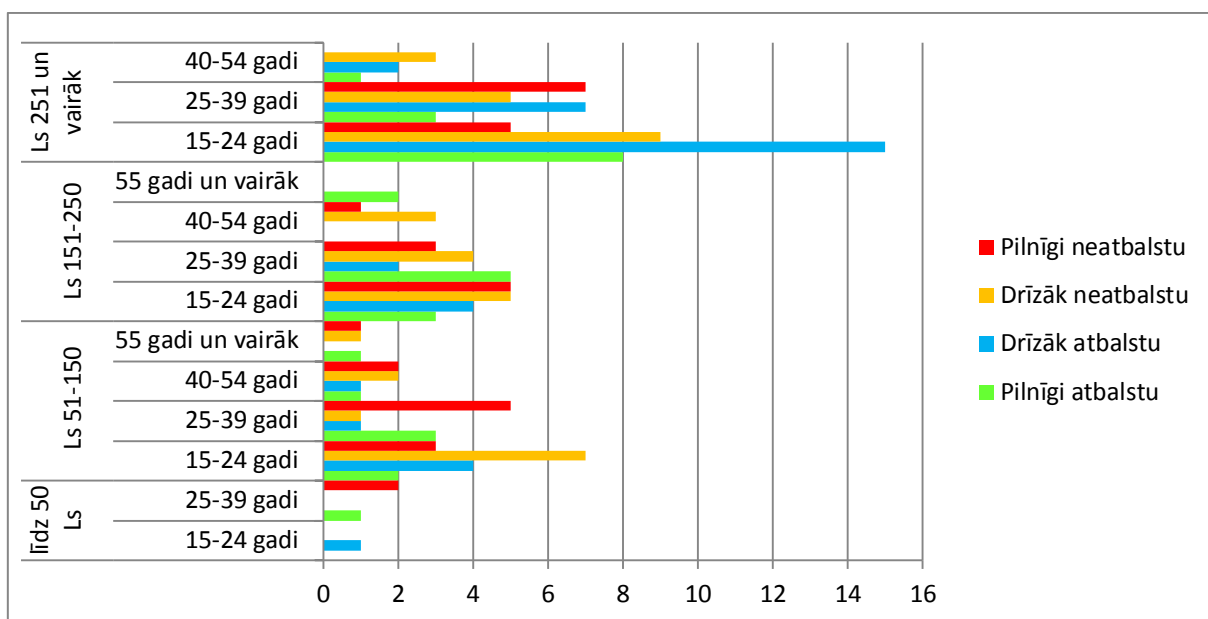
Kas ir visvairāk pakļauti nabadzības riskam?

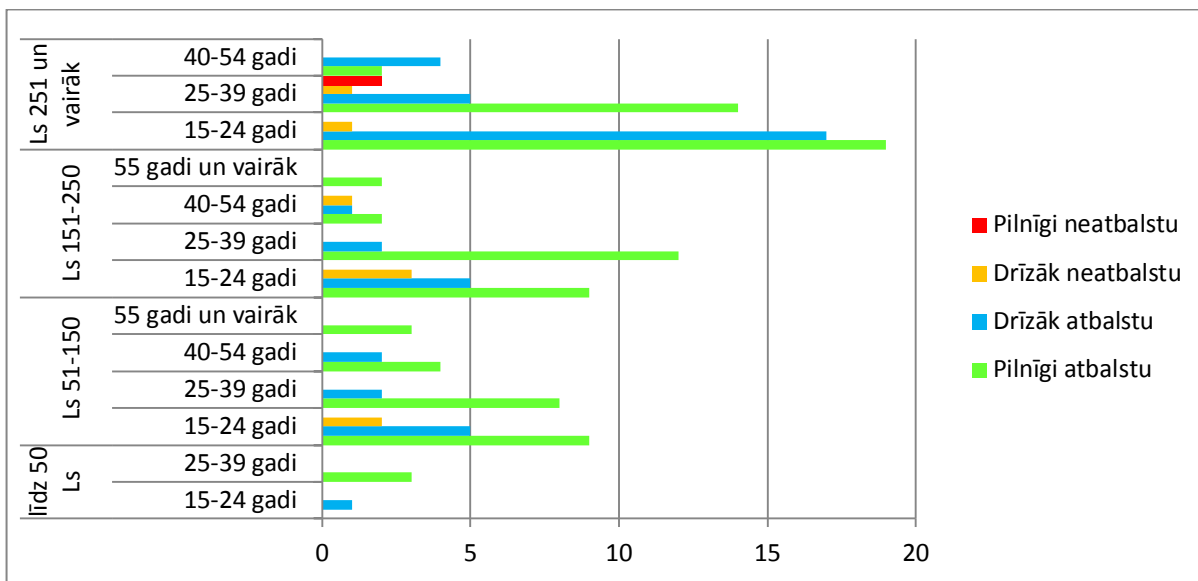
Lūdzu, izvērtējiet zemāk uzskaitītos priekšlikumus attiecībā uz valsts atbalstu ģimenēm.

Novērtējiet, vai Jūs tos pilnīgi atbalstāt, drīzāk atbalstāt, drīzāk neatbalstāt vai pilnīgi neatbalstāt!

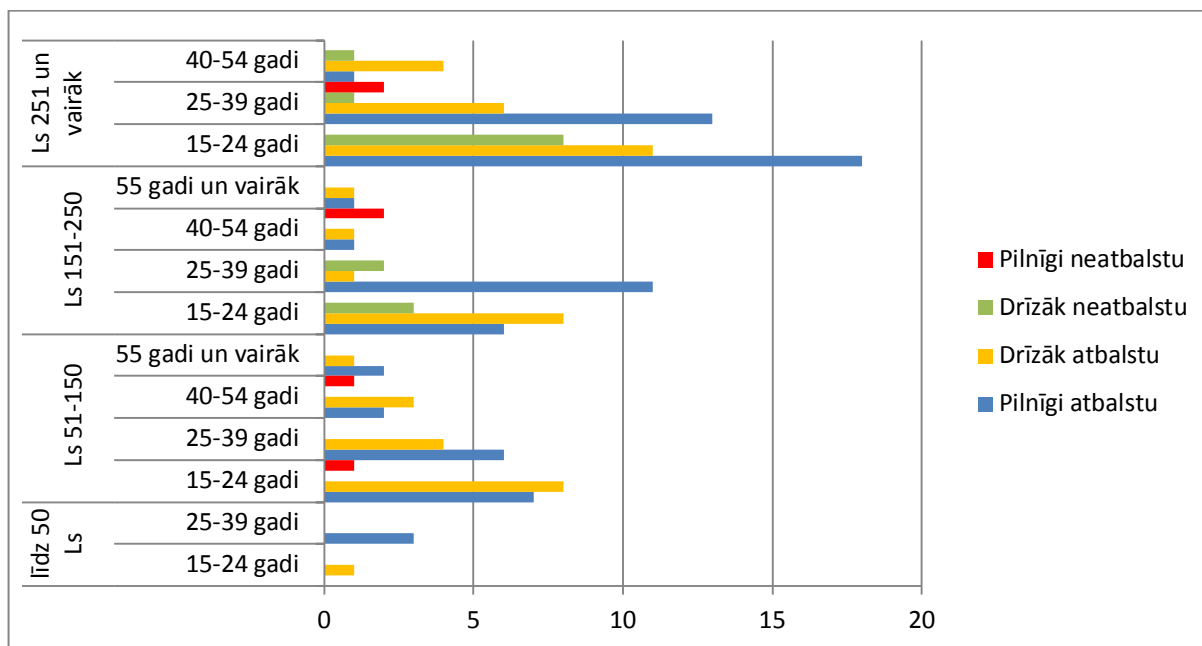
Ģimenes valsts pabalsti būtu jāmaksā tikai tām ģimenēm, kas nerasniedz noteiktu ienākumu līmeni

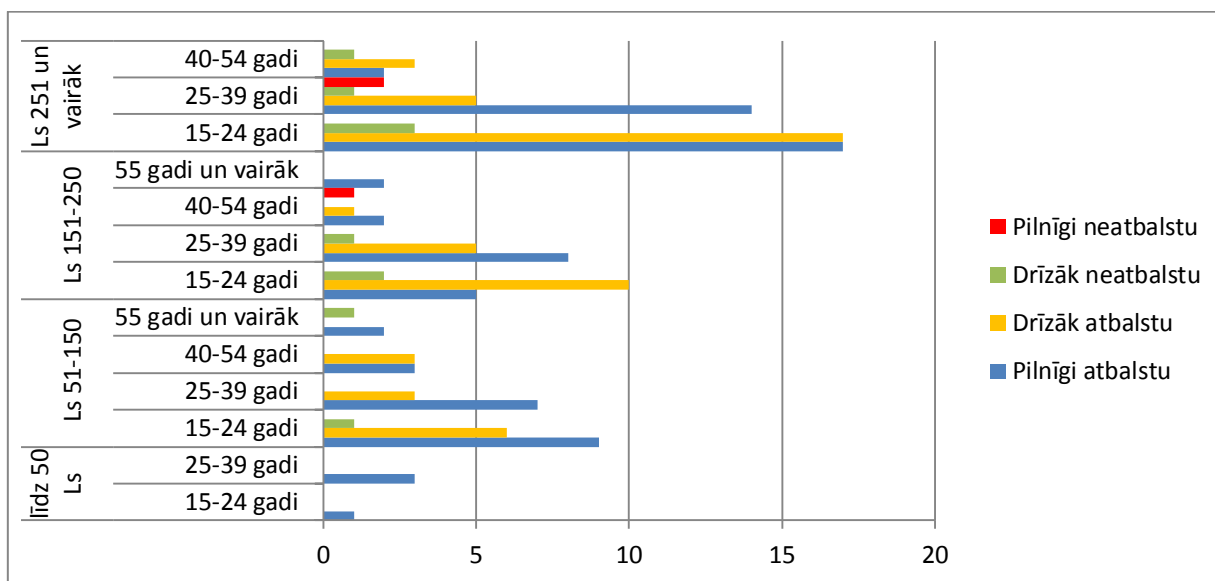
Jāpalielina nodokļu atvieglojumi par apgādībā esošām personām

Būtu jāpagarina vecāku pabalsta izmaksas laiks līdz 2 gadiem (piem., 50% apmērā no iepriekš saņemtās algas)

Īpašu atbalsta pasākumu (piem., materiālās palīdzības) sniegšana nepilnām ģimenēm, t.i., kur bērnu audzina viens vecāks

Ir jānosaka "pabalstu griesti" vecāku pabalstiem (t.i., maksimālā summa, kādu var saņemt, neatkarīgi no sociālo iemaksu lieluma)

